

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Julia Pohjanlehto

VOIMAANTUMISTA TUKEMASSA – PERHETYÖTÄ VENÄLÄISTAUSTAIS-
TEN LAPSIPERHEIDEN PARISSA ETELÄ-KYMENLAAKSON ALUEELLA

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

JULIA POHJANLEHTO

Voimaantumista tukemassa – Perhetyötä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa Etelä-Kymenlaakson alueella

Opinnäytetyö

87 sivua + 8 liitesivua

Työn ohjaaja

Yliopettaja Minna Veistilä

Toimeksiantaja

Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Empowerment of Families with Children -hanke

Huhtikuu 2014

Avainsanat

maahanmuuttajat, perhetyö, monikulttuurisuus, empowerment, voimaantuminen

Tässä opinnäytetyössä on tuotu tietoa tämän hetken perhetyöstä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa Etelä-Kymenlaakson alueella. Tavoitteena on ollut selvittää työkäytäntöjä, jotka tukevat venäläistaustaisten lapsiperheiden voimaantumista perhetyöntekijöiden omakohtaisten kokemusten näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena on ollut nostaa esille kehityskohteita venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa tehtävässä perhetyössä. Maahanmuuton, perhetyön sekä voimaantumisen näkökulmat ovat muodostaneet tämän työn teoreettisen osuuden. Tämä opinnäytetyö on ollut osana kolmen vuoden mittaista Empowerment of Families with Children -hanketta, jonka tavoitteena on ollut kehittää Kaakkois-Suomen perhetyötä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. Hankkeeseen on liittynyt monia eri osa-alueita ja tavoitteena on ollut kehittää myös Venäjällä tapahtuvaa perhetyötä.

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisin menetelmin. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla seitsemää lastensuojelun perhetyöntekijää. Haastattelujen apuna käytettiin hankkeen kehittämää puolistruktoitua haastattelulomaketta. Aineisto kerättiin vuoden 2012 aikana ja sen käsittelyssä sekä analysoinnissa käytettiin apuna teemoittelua.

Tutkimustulosten mukaan venäläistaustaisten lapsiperheiden voimaantumisen tukeminen vaatii ennen kaikkea hyvää ammattitaitoa sekä vahvaa Venäjän kulttuurin tuntemusta. Kulttuurisensitiivinen, ennakkoluuloton sekä kunnioittava työote koettiin tärkeiksi ominaisuuksiksi luottamuksellisen ja voimavaraistavan asiakassuhteen luomisessa. Ajan puute, vähäiset tulkkipalvelut sekä taloudellisten resurssien vähyys nähtiin suurena haasteena perheiden voimaantumisen tukemisessa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

JULIA POHJANLEHTO

Supporting Empowerment – Family Work among
Families with Russian Background in Southern
Kymenlaakso

Bachelor's Thesis

87 pages + 8 pages of appendices

Supervisor

Minna Veistilä, Principal Lecturer

Commissioned by

University of Helsinki, Palmenia Centre for Continuing
Education, Empowerment of Families with Children -
Project

April 2014

Keywords

immigrants, family work, multiculturalism, empowerment

This work studied current work done in families with a Russian background in Etelä-Kymenlaakso. The objective was to find out the work practices, which support the empowerment of families with a Russian background through the experiences of the social workers' point of view. In addition, the aim was to rise up improvements that are seen as factors in empowerment of families. The perspective of immigration, family work and empowerment were present during the whole study and it composed the theoretical part. This study was a part of three-year-long Empowerment of Families with Children project. The aim of the project was to improve the family work with families of a Russian background in Etelä-Kymenlaakso. The whole project included many different parts and the aim was also to improve family work in Russia.

The research was conducted with qualitative methods. Research material was collected by interviewing seven childcare workers. A semi structured interview template was used in interviews, which was developed by the project. The interviews took place in 2012 and themetizing was chosen as an analysis method.

The results indicate that empowerment demands professional skills and strong knowledge of Russian culture. Culture sensitive, open-minded and respectful work ethic was found as the most important features in creating a trustful and resourceful client relationship. Lack of time, minor translation services, and lack of resources were seen as a major challenge in an empowerment process

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA	8
2.1	Maahanmuuttaja käsitteenä	8
2.2	Maahanmuuttajat osana suomalaista yhteiskuntaa	9
2.2.1	Akkulturaatio	11
2.2.2	Kotoutuminen	14
2.3	Venäläistaustaiset maahanmuuttajat Suomessa	17
2.3.1	Kulttuurinen perimä	18
2.3.2	Sosioekonominen asema	19
2.3.3	Syrjintä	20
2.4	Venäjänkieliset maahanmuuttajat Etelä-Kymenlaaksossa	22
3	PERHETYÖ	25
3.1	Yleistä perhetyöstä	25
3.2	Ehkäisevä lastensuojelutyö	27
3.2.1	Neuvolan perhetyö	29
3.2.2	Päivähoidon sekä koulun perhetyö	30
3.2.3	Seurakuntien, järjestöjen ja yhdistysten perhetyö	31
3.3	Lastensuojelun perhetyö	32
3.4	Monikulttuurinen perhetyö	33
3.5	Perhetyön menetelmät	36
4	EMPOWERMENT	38
4.1	Voimaantuminen	38
4.2	Voimaantumisen merkitys perhetyössä	39
4.3	Perheen voimaantumisen tukeminen perhetyössä	40
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMA	42
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	43
6.1	Tutkimusmenetelmä	43

6.2	Haastateltavien valinta ja kokoaminen	43
6.3	Haastattelu ja lomake	44
6.4	Aineiston käsittely ja analysointi	45
7	TUTKIMUKSEN KULKU JA AIKATAULU	46
8	TULOKSET	48
8.1	Asiakkaat	48
8.2	Tavoitteet ja kehityskohteet	53
8.3	Menetelmät	58
8.4	Perheen voimaantumisen tukeminen	62
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	68
9.1	Voimaantumisen tukeminen	68
9.2	Haasteita	71
9.3	Kehityskohteita	72
10	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	74
11	POHDINTA	78
	LÄHTEET	80

1 JOHDANTO

Tilastokeskuksen mukaan Suomen maahanmuuttoluvut kasvavat koko ajan. Tämän myötä Suomi on jatkuvan väestömuutoksen keskiössä. Yhtenä suurimpana ja kasvavimpana maahanmuuttajaryhmänä on tilastoitu venäläiset ja virolaiset. Vuoden 2013 lopussa Suomessa tilastoitiin olevan noin 289 000 vieraskielistä, joista noin 23 prosenttia oli venäjänkielisiä. (Tilastokeskus 2014.) Väestörakenteiden muutosten vuoksi myös sosiaali- ja terveysalan palveluiden asiakaskunta on muuttunut. Varsinkin maahanmuuttajataustaisten lapsiperheiden hyvinvointi korostuu kotoutumisen ja perhetyön onnistumista monikulttuurisella tasolla.

Tämän päivän perhetyössä kohdataan paljon asiakasperheitä, jotka ovat kulttuuriselta tai etniseltä taustaltaan vierasperäisiä. Monikulttuurisuuden kohtaaminen on useiden perhetyöntekijöiden arkea. Sosiaalialan ammattilaisilta vaadittavan osaamisen lisäksi perhetyöntekijöiltä vaaditaan yhä enemmän tietoutta erilaisista kulttuureista sekä taitoa kohdata ja kommunikoida vieraskielisen kanssa. Tämä haastaa perhetyöntekijät pohtimaan omaa ammattitaitoaan sekä päivittämään kulttuurillista tuntemustaan. Kulttuurinen kompetenssi, kulttuurinen sensitiivisyys ja kulttuuritietoisuus ovat monikulttuurisen perhetyön avainsanoja. Ennaltaehkäisevän perhetyön merkitys korostuu maahanmuuttajaperheiden kohdalla, sillä sopeutuminen vieraaseen maahan voi haastaa koko perheen jaksamisen. (Räty 2002, 210–211; Rönkkö & Rytönen 2010, 152–154.)

Tämän opinnäytetyön taustalla on kolmen vuoden mittainen hanke Empowerment of Families with Children (29.4.2011–28.4.2014). Hankkeen lähtökohtana on tuottaa tietoa ensisijaisesti ehkäisevästä perhetyöstä ja lapsiperheiden sosiaalipalveluista sekä Suomessa että Venäjällä. Tavoitteena on kehittää erityisesti venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa käytettäviä perhetyön menetelmiä sekä löytää kokonaisvaltainen palveluprosessi, jonka myötä menetelmien ja välineiden saaminen perheiden kriisitilanteissa tehostuu. Tietoa on tarkoitus hyödyntää myös muiden maahanmuuttajaryhmien parissa. Lopputuotoksena hankkeella on tarkoitus tehdä opas ammattilaisille, jossa esitellään hankkeen aikana tullutta tietoa perhetyön menetelmistä ja niiden kehityskohteista erityisesti venäläistaustaiset lapsiperheet huomioiden. Hanke on Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian Kotkan yksikön koordinoima.

Kymenlaakson ja Saimaan ammattikorkeakoulun opiskelijat tekevät opinnäytetöitä Empowerment of Families with Children -hankkeen tueksi. Tarkoituksena on, että hanke voi käyttää opinnäytetöissä olevaa tietoa sekä hyödyntää niissä olevia tutkimustuloksia. Tämä opinnäytetyö on yksi niistä ja osa Empowerment of Families with Children -hanketta. Vastaavanlaisia tutkimuksia Kymenlaakson ammattikorkeakoulun opiskelijoilta ovat Eliisa Sutelan (2012) opinnäytetyö ”Perhetyöntekijöiden kokemuksia venäläistaustaisten perheiden voimaantumisen tukemisesta Etelä-Kymenlaaksossa” ja Tiina Liukkosen (2013) opinnäytetyö ”Voimaantumista tukevaa perhetyötä venäläistaustaisten maahanmuuttajaperheiden kanssa”.

Tässä opinnäytetyössä kerätään haastatteluin seitsemän Etelä-Kymenlaaksossa toimivan perhetyöntekijän kokemuksia työskentelystä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. Haastattelujen tukena käytän puolistruktoitua haastattelulomaketta, joka on Empowerment of Families with Children -hankkeen tekemä. Haastatteluilla kartoitan perhetyöntekijöiden kokemuksia ja ajatuksia heidän työstään venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. Haastatteluista saamani aineiston ja teoriaosuuden pohjalta pyrin nostamaan opinnäytetyössäni esille perhetyössä olevia kehityskohteita venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa työskenneltäessä.

Erityisesti kasvavan maahanmuuttajuuden myötä minusta on tärkeää nostaa esille monikulttuurista perhetyötä ja siinä esiintyviä haasteita. Mielestäni aihe on todella ajankohtainen ja mielenkiintoinen. Maahanmuuttajista on tehty paljon tutkimuksia, mutta suurimmasta maahanmuuttajaryhmästämmme eli venäläistaustaisista maahanmuuttajista on tehty tutkimuksia hyvin vähän. Ennen Empowerment of Families with Children -hanketta voidaan puhua vain yhdestä laajemmasta hankkeesta, jossa on keskitytty venäläistaustaisten lapsiperheiden hyvinvointiin ja heidän kanssaan tehtävään sosiaalityöhön. Kyseisen Empathos-hankkeen lopputuloksena on ollut vuonna 2007 julkaistu kirja ”Arjen polkuja ja kohtaamisia – Venäläistaustaiset maahanmuuttajat ja palvelujärjestelmät Kaakkois-Suomessa”. Erityisesti maahanmuuttajataustaiset lapsiperheet on minusta nostettava enemmän esille, koska heidän hyvinvointinsa on keskeisenä vaikuttajana siihen, millaisena maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus näyttäytyy tulevaisuudessa Suomessa. Monet perheiden ongelmat saataisiin minimoitua nopealla ja tehokkaalla ennaltaehkäisevällä perhetyöllä.

2 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

Tutkimukseni painottuu venäläistaustaisiin lapsiperheisiin ja heidän kanssaan tehtävään perhetyöhön. Maahanmuuttoa seuraava sopeutumisprosessi koskettaa kuitenkin kaikkia maahanmuuttajia, jonka vuoksi maahanmuuttajat ja siihen kuuluva käsitteistö on keskeisessä osassa työni aihepiiriä. Mielestäni tässä työssä on tärkeää ymmärtää maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä, kuten kotoutumisesta ja akkulturaatioiosta. Lisäksi pidän tärkeänä, että lukija hahmottaa venäläistaustaiset maahanmuuttajat osana laajempaa kokonaisuutta. Maahanmuuttajia tulee monista eri maista, kulttuureista ja uskonnoista. Yhteistä kuitenkin kaikille maahanmuuttajille on, että heistä jokainen tulee Suomeen vieraasta maasta. Maasta, jossa voi olla kielen lisäksi täysin erilaisia tapoja, uskomuksia ja odotuksia elämästä.

2.1 Maahanmuuttaja käsitteenä

Maahanmuuttajia ei tule sekoittaa ulkomaalaisiin, jotka ovat vain käymässä jossakin maassa. Maahanmuuttaja onkin yleiskäsite sellaisille henkilöille, jotka ovat muuttaneet toisesta maasta johonkin toiseen maahan. Maahanmuuttajat ovat keskenään hyvin erilaisista lähtökohdista ja tulevat toiseen maahan erilaisista syistä. Joillakin taustalla voi olla pitkään jatkunut poliittinen ahdinko, kun taas toisella voi olla taustalla esimerkiksi avioliiton solmiminen suomalaisen kanssa. Täten heitä ei voi pitää mustavalkoisesti yhtenä ja samana ryhmänä. Maahanmuuttajia ovat esimerkiksi siirtolaiset, turvapaikanhakijat, pakolaiset, sekä paluumuuttajat. (Käsitteitä; Rätty 2002, 11.)

- *Siirtolainen* on henkilö, joka on muuttanut pysyvästi toiseen maahan rakentaakseen siellä itselleen uuden elämän. Lähtökohtina voi olla esimerkiksi työ, avioliitto ja perhe.
- *Pakolainen* on henkilö, joka on joutunut jättämään kotimaansa, koska joutuu pelkäämään perustellusti tulevana vainotuksi oman alkuperän, kansallisuuden, uskonnon, poliittisen mielipiteen tai yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi. Henkilöstä tulee pakolainen, jos vieras valtio myöntää hänelle turvapaikan tai UNHCR (The UN Refugee Agency) katsoo hänen olevan pakolainen.

- *Kiintiöpakolainen* on henkilö, jolle UNHCR on myöntänyt pakolaisaseman. Henkilölle on täytynyt myöntää myös maahantulolupa kunkin maan budjetissa olevan pakolaiskiintiön puitteissa.
- *Turvapaikanhakija* on henkilö, joka on hakenut oleskeluoikeutta ja suojelua toisesta maasta. Turvapaikanhakijasta tulee pakolainen, jos hänelle myönnetään turvapaikka. Jos turvapaikanhakijalle ei myönnetä turvapaikkaa selvitetään, voiko hän saada jollakin muulla perusteella oleskeluluvan esimerkiksi humanitaarisin tai suojelutarpeen perustein.
- *Paluumuuttaja* on henkilö, joka palaa takaisin vieraasta maasta omaan lähtömaahansa.

(Keskeisiä maahanmuuttoon liittyviä termejä; Käsitteitä.)

Kansainvälinen oikeusjärjestelmä antaa kullekin valtiolla luvan päättää itse keitä haluaa ottaa maansa rajojen sisälle. Tätä oikeutta kuitenkin rajoitetaan ja säädellään monilla erinäisillä kansainvälisillä sopimuksilla. (Räty 2002, 12.) Esimerkiksi Suomen lainsäädäntöön pohjautuvaa maahanmuuttoa ja sen kehitystyötä ohjaavat Suomen hallituksen linjaamat tavoitteet, EU:n lainsäädäntö sekä kansainväliset sopimukset. Näistä tärkeimpiä ovat Euroopan ihmisoikeussopimus, Geneven pakolaissopimus, lapsen oikeuksien sopimus sekä kidutuksen vastainen yleissopimus. (Maahanmuuttopolitiikka.)

2.2 Maahanmuuttajat osana suomalaista yhteiskuntaa

Suomessa maahanmuuttajilla tarkoitetaan yleensä sitä väestöryhmää, joka on muuttanut pysyvästi tai pitkäksi aikaa Suomeen ulkomailta. Maahanmuuttajien kohdalla voidaan myös puhua toisen sukupolven maahanmuuttajista, joilla tarkoitetaan Suomessa syntyneitä henkilöitä, mutta joiden molemmat tai toinen vanhemmista on ollut maahanmuuttaja. Maahanmuuttajiin kuuluvat kaikki edellisessä kappaleessa avaamani ”ryhmät” – siirtolaiset, turvapaikanhakijat, pakolaiset, kiintiöpakolaiset sekä paluumuuttajat. (Miettinen.)

Taulukko 1. Maan sisäinen liikkuvuus ja siirtolaisuus 2000–2012 (Suomen virallinen tilasto, 2013)

Vuosi 1)	Muuttotyyppi				
	Kuntien välinen muutto	Kunnan sisäinen muutto	Maahanmuutto	Maastamuutto	Nettosiirtolaisuus
2000	238 729	548 995	16 895	14 311	2 584
2001	259 268	599 330	18 955	13 153	5 802
2002	251 694	582 576	18 113	12 891	5 222
2003	250 739	598 352	17 838	12 083	5 755
2004	260 179	604 472	20 333	13 656	6 677
2005	269 439	622 530	21 355	12 369	8 986
2006	266 990	598 576	22 451	12 107	10 344
2007	273 798	594 472	26 029	12 443	13 586
2008	263 792	566 281	29 114	13 657	15 457
2009	258 897	576 366	26 699	12 151	14 548
2010	265 929	573 756	25 636	11 905	13 731
2011	276 362	599 315	29 481	12 660	16 821
2012	275 967	593 846	31 278	13 845	17 433

Vuonna 2012 Suomeen muutti 31 278 maahanmuuttajaa. Se on 1797 henkeä enemmän kuin vuonna 2011, mutta 14 383 henkeä enemmän kuin vuonna 2000. (Taulukko 1.) Voidaan siis todeta maahanmuuton tasaantuneen, mutta lisääntyvän edelleen koko ajan. Tilastokeskuksen henkilötalastoyksikössä työskentelevä Markus Rapo kirjoittaa artikkelissaan ”Kuka on maahanmuuttaja?” (2011), että Suomi on maahanmuuton kohdemaana vielä melko tuore. Hän kertoo, että maahanmuutosta on alkanut tulemaan Suomessa ilmiö vasta 2000-luvun alussa. Rapon mukaan maahanmuuttoa on ollut jo aikaisemminkin, mutta erityisesti EU:n laajentumisen myötä maahanmuutto on lisääntynyt huomasti. Ihmisten liikkuvuus maiden välillä on helpottunut, mikä on lisännyt erityisesti virolaisten muuttamista Suomeen. Hän ottaa artikkelissaan esille kansainvälisesti kiristyneen taloustilanteen aiheuttamat keskustelut maahanmuuttopolitiikasta, joka on paikoitellen melko kriittistäkin. Rapo kuitenkin muistuttaa, että paluumuuttajat ovat yksi osa maahanmuuttajia, vaikka ne helposti unohtuvat keskusteluista. Paluumuuttajien osuus maahanmuuttajista on noin kolmasosa, mikä tekee heistä ylivoimaisesti isoimman maahanmuuttajaryhmän. (Rapo, 2011.)

Taulukko 2. Ulkomaiden kansalaiset (Suomen virallinen tilasto 2013)

Maa, jonka kansalaisuus	2011	%	Vuosi- muutos, %	2012	%	Vuosi- muutos, %
Viro	34 006	18,6	16,9	39 763	20,3	16,9
Venäjä	29 585	16,2	4,1	30 183	15,4	2,0
Ruotsi	8 481	4,6	-0,3	8 412	4,3	-0,8
Somalia	7 421	4,1	12,6	7 468	3,8	0,6
Kiina	6 159	3,4	10,8	6 622	3,4	7,5
Thaimaa	5 545	3,0	10,4	6 031	3,1	8,8
Irak	5 742	3,1	14,3	5 919	3,0	3,1
Turkki	4 159	2,3	4,7	4 272	2,2	2,7
Intia	3 793	2,1	9,4	4 030	2,1	6,2
Saksa	3 806	2,1	2,4	3 906	2,0	2,6
Muut	74 436	40,6	8,5	78 905	40,4	6,0
Yhteensä	183 133	100	9,0	195 511	100	6,8

Suurin osa maahanmuuttajista tulee Virosta, Venäjältä, Ruotsista sekä Somaliasta. Näistä virolaiset ja venäläiset ovat todella suuressa osassa ja vuonna 2012 he olivat yhdessä 36 prosenttia koko Suomen maahanmuuttajista. (Taulukko 2.) Samana vuonna maahanmuuttajien osuus koko Suomen väestöstä oli noin 3,6 prosenttia. Suhteutettuna maahanmuuttajat kantaväestöön Suomessa on vähiten maahanmuuttajia verrattuna muihin Euroopan maihin. Suomessa maahanmuuttajat ovat asettuneet pääsääntöisesti suuriin kaupunkeihin ja niistä erityisesti Helsinkiin. (Miettinen & Pelkonen.) Tilastokeskuksen väestö- ja elinolotilastoyksikössä työskentelevä Matti Saari (2013) kuitenkin kirjoittaa artikkelissaan ”Maahanmuuttajakeskittymiä on muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla”, että erityisesti venäläiset ovat alkaneet levittäytymään laajemmallekin alueelle.

2.2.1 Akkulturaatio

Maahanmuuttajien kotimaasta tuoma kulttuuri poikkeaa enemmän tai vähemmän suomalaisesta kulttuurista, mikä väistämättä on yksi suurimmista haasteista maahanmuuttajien sopeutuessa suomalaiseen elämään, tapoihin ja normeihin. Heillä voi olla esimerkiksi täysin erilaisia käyttäytymismalleja sekä arvoja ihan arkipäiväisessä elämässä. Ajatellaan, että maahanmuuttajille kehittyy niin sanotusti ”uusi kulttuuri”, kun he kohtaavat täysin uudenlaisen yhteiskunnan. Väistämättä heidän asenteensa, ar-

vonsa, käyttäytymistapansa ja suhtautumisensa erinäisiin tapoihin ja sääntöihin muuttuu jollakin tavoin. Suomalaisten oma suhtautuminen maahanmuuttajiin vaikuttaa pitkälti siihen, miten maahanmuuttajat omaksuvat Suomen ja sopeutuvat siihen. (Liebkind 2000, 171–172.)

Akkulturaation käsite on lähtöisin jo 1930-luvulta. Määritelmän mukaan akkulturaatiolla tarkoitetaan kahden tai useamman etniseltä ja kulttuuriselta taustaltaan erilaisten ryhmien jatkuvaa kanssakäymistä ja siitä seuraavia ilmiöitä sekä niistä syntyviä muutoksia ryhmien sisällä. (Redfield, Linton & Herskovits 1936, 149.) Käytännössä ajatellaan, että kaikki ryhmät kokevat muutoksia, mutta heikoin ryhmä on alttiimpi suuremmille muutokselle. Akkulturaatiosta puhuttaessa, puhutaan yleensä kulttuurivähemmistöistä ja heissä tapahtuvista muutoksista. (Räty 2002, 125; Liebkind 2000, 14.)

Akkulturaatio voidaan selittää tilana tai prosessina. Tilana akkulturaatio ymmärretään mitattavissa olevana ilmiönä. Siinä mitataan akkulturaation määrää ja astetta, johon vaikuttaa henkilön asenteet, käyttäytyminen sekä emotionaalinen tila. Prosessina akkulturaatiolla tarkoitetaan ajan kuluessa tapahtuvaa muutosta, joka näkyy henkilön uskomuksissa, asenteissa, arvoissa, ajatuksissa, näkökulmissa, toimintatavoissa sekä käyttäytymisessä. Akkulturaatioprosessista löytyy useita erilaisia ulottuvuuksia, jotka vaikuttavat prosessiin ja sen kulkuun. (Liebkind 2000, 13–14, 26.) Liebkind (2000, 26–27) on jaotellut ne kolmeen osaan:

1. Sosiaalinen ja kulttuurinen tai etninen ulottuvuus:

Erilaisesta kulttuurista tai etniseltä taustaltaan johtuvaa vähäosaisuutta ei voida pitää samanlaisena kuin esimerkiksi huonosta taloudellisesta tai sosiaalisesta tilanteesta johtuvaa huono-osaisuutta. Maahanmuuttaja voi toivoa parempaa sosiaalista asemaa ja kokemusta samanarvoisuudesta muiden yhteiskunnan jäsenten kanssa, mutta ei silti halua muuttaa omaa kulttuuri-identiteettiään. Toisin sanoen hän ei välttämättä halua suomalaistua, mutta hän haluaa silti osallistua suomalaiseen yhteiskuntaelämään.

2. *Identiteetti, asenteet ja arvot:*

Jonkin tietyn etnisyyden tai kulttuurin edustaja ei välttämättä suhtaudu myönteisesti oman kulttuurinsa säilyttämiseen. Ei voida siis automaattisesti olettaa, että taustaltaan etninen tai eri kulttuurillinen henkilö toimisi oman ryhmänsä tavoin tai ryhmälle ominaisin piirtein. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, etteikö henkilö kunnioittaisi tai arvostaisi omaa kulttuuriaan. Henkilö voi olla luopunut omasta kulttuuristaan, vaikka hän silti suhtautuisi myönteisesti oman kulttuurinsa edustajiin.

3. *Valtaväestön suhtautuminen vähemmistöjen akkulturoitumiseen ja vähemmistöjen oma suhtautuminen siihen:*

Ihmiset liittävät helposti kulttuuriselta tai etniseltä taustaltaan poikkeaviin henkilöihin stereotypioita, negatiivisia ajatuksia sekä ennakkoluuloja. Tämä vaikuttaa väistämättä kantaväestön sekä maahanmuuttajien kanssakäymiseen ja sitä kautta maahanmuuttajien akkulturaatioon suomalaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta se vaikuttaa myös siihen, miten valtaväestö suhtautuu maahanmuuttajien akkulturaatiopyrkimykseen. Syrjintä vaikuttaa kielteisesti maahanmuuttajien sopeutumiseen ja hyvinvointiin sekä estävät heidän sulautumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Ennakkoluuloisessa ympäristössä heidän on vaikea luoda sosiaalisia suhteita kantaväestöön, joka estää uuden kulttuurin oppimisen. Maahanmuuttaja voi kuitenkin kokea syrjinnän lievempänä, jos hänellä on laaja tukiverkosto omassa ryhmässään.

Yllä olevasta jaottelusta voidaan siis ymmärtää, että akkulturaatioon vaikuttaa monta eri osa-aluetta. Maahanmuuttajan voi täytyä pohtia akkulturaatioasennettaan ja omaa suhtautumistaan kulttuuriinsa tai etnistä taustaansa kohtaan. Hänen täytyy mahdollisesti myös miettiä omaa suhtautumistaan valtaväestöön sekä yhteiskuntaan. Yhteiskunta ja sen suhtautuminen maahanmuuttajaryhmiin vuorostaan voi vaikuttaa ratkaisevasti akkulturaatioon negatiivisesti tai positiivisesti. John Berryn vuonna 1986 luoma nelikenttäteoria kuvaa hyvin yhteiskunnan ja vähemmistöjen välistä suhdetta. Siinä Berry havainnollistaa akkulturaation eri mahdollisuuksia. Hän ristiintaulukoi maahanmuuttajan oman halun säilyttää oma kulttuurillinen tai etninen tausta ja halun ylläpitää suhteita valtaväestöön sekä muihin alakulttuureihin. Jos maahanmuuttaja haluaa molemmat, hän on valinnut integraatiostrategian. *Integraatiolla* tarkoitetaan sopeutumista, eli henkilö pyrkii ottamaan osaa suomalaiseen yhteiskuntaelämään, mutta halu-

aa ainakin osittain säilyttää oman kulttuurinsa. Tätä pidetään useimmiten ihanteellisenä tilanteena ja sitä kuvataan nykyään terminä kotoutuminen. Kotoutumisessa korostetaan maahanmuuttajan oman kulttuurin kunnioittamista sekä yhteiskuntaan sopeutumista. (Räty 2002, 125–126; Liebkind 2000, 19–20.)

Nelikenttäteoriassa puhutaan myös assimilaatiosta, separaatiosta sekä marginalisoinnista. *Assimilaatiolla* eli sulautumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttaja haluaa osallistua yhteiskuntaelämään, mutta ei halua säilyttää omaa kulttuuri-identiteettiään. Jos maahanmuuttaja vuorostaan haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, mutta ei halua sulautua ympärillä olevaan yhteiskuntaan, puhutaan *separaatiosta*. *Marginalisoinnista* puhutaan silloin, kun maahanmuuttaja ei halua säilyttää omaa kulttuuri-identiteettiään, muttei myöskään halua omaksua valtakulttuuriakaan. Marginalisoinnista havaitaan erityisesti nuorilla maahanmuuttajilla, jotka eivät enää omaksu vanhemmiltaan kulttuuria, mutteivät myöskään pääse osaksi valtaväestön kulttuuria. (Räty 2002, 126–127; Liebkind 2000, 20.)

2.2.2 Kotoutuminen

Sopeutuminen eli kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan vaatii niin maahanmuuttajalta kuin yhteiskunnaltamekin hyvää asennetta sekä erilaisuuden sietämistä. Maahanmuuttajan kamppaillessa uuden kulttuurin, kielen, tapojen sekä arvojen sisäistämisessä, voi hän käydä samanaikaisesti läpi melkoista kulttuurishokkia ja koti-ikävää. Tämä vaatii yhteiskunnaltamme ymmärtäväisyyttä sekä hyvin organisoitua kotoutumisprosessia. Asiat, jotka ovat kotimaassa toimineet automaattisesti, voivat tuntua uudessa ympäristössä vaikeilta. Yhteiskuntamme tarjoama tuki ja turva vaikuttaa olennaisesti maahanmuuttajan sopeutumiseen. Myös maahanmuuttajan oma persoonallisuus vaikuttaa kotoutumiseen. Avoimuudella ja mukautuvaisuudella on iso vaikutus sopeutuessa uudenlaiseen yhteiskuntaan. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että maahanmuuttajat ovat erilaisista lähtökohdista, eikä joillakin ole entuudestaan minkäänlaista tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta tai kulttuurista. (Räty 2002, 114, 117, 120–121.)

Kotouttaminen pohjautuu lakiin, tavoitteellisuuteen sekä maahanmuuttajien sopeuttamiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tavoitteena on osallistaa maahanmuuttajia yhteiskunnassamme, mutta ennen kaikkea tarjota heille mahdollisuuksia koulutukseen ja työllistymiseen. Kotoutuminen vaatii hyvää asennetta ja sitoutuneisuutta niin maahanmuuttajalta kuin yhteiskunnaltammekin. Maahanmuuttajille on tärkeää kokea olevansa tervetulleita sekä yhdenvertaisia muun kantaväestön kanssa. Onnistunut alkukartoitus ja sitä seuraavat kohdennetut tukitoimet sekä palvelut, antavat hyvät edellytykset onnistuneelle kotoutumiselle. (Valtion kotouttamisohjelma, 4–5.)

Kotoutumisen edistämislaisissa (30.12.2010/1386, 3. §) kotouttamisella tarkoitetaan ”*kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla.*” ja kotoutumisella tarkoitetaan ”*maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.*”. Uusi laki kotoutumisen edistämisestä tuli voimaan 1.9.2011. Sen tavoitteena on tukea ja edistää maahanmuuttajien kotoutumisprosessia sekä lisätä heidän osallisuuttaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Laissa huomioidaan eri syistä tulleet maahanmuuttajat sekä erityisryhmät, kuten vanhukset, vammaiset ja erityistukea tarvitsevat äidit ja lapset. Siinä tarjotaan välineitä ja työtapoja kokonaisvaltaiselle kotouttamiselle ja sen kehittämiseksi. Lain pääpaino on yhteiskunnan vuorovaikutteisessa kehityksessä sekä tehokkaassa kotouttamisessa. Tavoitteena on panostaa maahanmuuton alkuvaiheeseen, tukemalla maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Maahanmuuttajien kotouttaminen on yhteiskunnan tehtävä ja Suomessa se on lähinnä Työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla. Kotouttamispolitiikan pääpainopisteet ovat maahanmuuttajien tukeminen koulutuksessa sekä työllistymisessä. Lisäksi maahanmuuttajia autetaan sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan erinäisillä palveluilla ja tukimuodoilla. Kotoutumispolitiikka painottaa, että kaikkien hallinnonalojen on sitouduttava yhdenvertaisuuteen, syrjimättömyyteen, rasismien ehkäisyyn sekä myönteisen ilmapiiriin edistämiseen. (Maahanmuuttajien kotouttaminen.) Valtion kotouttamisohjelmassa painotetaan työllistymisen edistämisen lisäksi maahanmuuttajaperheiden, -lasten, -nuorten ja -naisten tukea (Valtion kotouttamisohjelma, 3). Väestöliiton kustantamassa ”Maahanmuuttajanaiset” -kirjassa todetaankin, että noin puolet Suomen

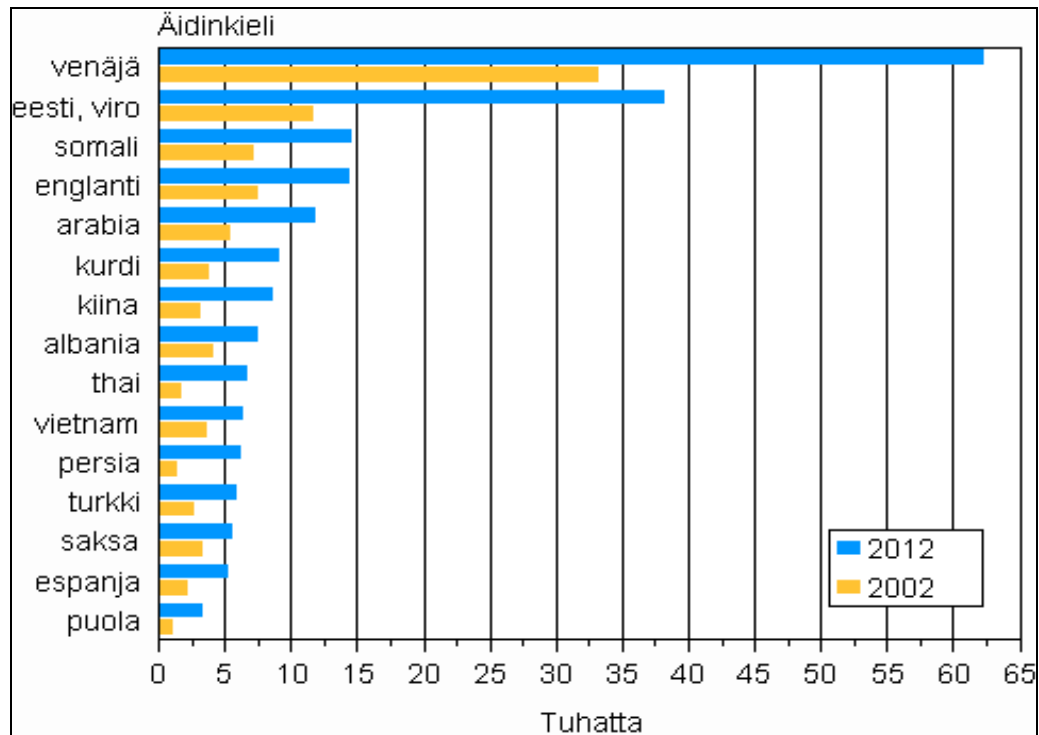
maahanmuuttajista on naisia, vaikka naisten osuus eri maista tulleiden maahanmuuttajien keskuudessa vaihtelee huomattavasti. Maahanmuuttajanaiset ovat keskimääräisesti suomalaisia naisia nuorempia, mikä näkyy lapsensaantitilastoissa. (Martikainen & Tiilikainen 2008, 15.)

Kotouttamisen alussa tehdään alkukartoitus, jonka tehtävänä on antaa kuva siitä, minkälaista tukea ja ohjausta maahanmuuttaja tarvitsee kotoutumisessa ja työllistymisessä. Tämän yhteydessä myös selvitetään, millaisia palveluita maahanmuuttajan olisi tarve saada. Maahanmuuttajille tarjotaan myös apua ja neuvontaa suomalaisesta yhteiskunnasta ja laista. Aikuisille maahanmuuttajille tarjotaan mahdollisuus opiskella suomen ja ruotsin kieltä sekä mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan apua lukemisen ja kirjoittamisen harjoittamisessa. Lisäksi järjestetään muita kursseja, jotka opastavat suomalaiseen yhteiskuntaan, elämään tai vaikka jatkokoulutuspaikan saamiseen. Maahanmuuttaja on voinut olla kotimaassaan korkeasti koulutettu ja arvostetussa ammatissa, mutta suomalaisessa yhteiskunnassa se ei välttämättä pädekään. Myöskään kotimaassa saatua työkokemusta ei välttämättä arvosteta. Maahanmuuttajaperheille tarjotaan apua vanhemmuudessa sekä kerrotaan myös kantaväestölle tärkeistä lapsiperheiden palveluista, kuten neuvola, varhaiskasvatus, perusopetus ja oppilashuoltopalveluista. Alaikäiselle maahanmuuttajalle, joka on tullut Suomeen ilman huoltajaa, voidaan järjestää lastensuojelun jälkihuollon palveluita sekä muita erityistä tukea antavia palveluita. (Kotouttamispalvelut; Rätty 2002, 114–115.)

Kotouttamisessa ajatellaan, että perhe ja koti luo ihmisen tärkeimmän lähiverkoston. Onnistuneessa kotouttamisessa perhettä tuetaan kokonaisvaltaisesti ja kunkin maahanmuuttajan perhetilanne otetaan huomioon jo kotoutumisen alkuvaiheessa. Vanhempien kotoutumisprosessiin panostetaan ohjauksessa ja neuvonnassa sekä vuorovaikutussuhteiden tukemisessa sekä perheen että yhteiskunnan sisällä. Ajatellaan, että vanhempien onnistunut kotoutuminen turvaa myös lapsen onnistuneen kotoutumisen. Monissa eri tutkimuksissa ja selvityksissä on todettu erityisesti äidin onnistuneen kotoutumisen olevan koko perheen näkökulmasta hyvin tärkeää. Äidin hyvinvointi ja jaksaminen vaikuttaa vahvasti koko perheen onnistuneeseen kotoutumiseen. On havaittu, että kotiäidit ja puolisona tulleet äidit jäävät helposti kotouttamisen ulkopuolelle. Tulevaisuudessa tullaankin kiinnittämään entistä enemmän huomiota näihin maahanmuuttajaryhmiin, jotta jokaiselle tarjotaan yhdenvertaisesti mahdollisuus sopeutumisesta edistäviin palveluihin. (Valtion kotouttamisohjelma, 30.)

2.3 Venäläistaustaiset maahanmuuttajat Suomessa

Venäläiset ovat seuraavaksi suurin maahanmuuttajaryhmä Suomessa heti virolaisten jälkeen. Vuonna 2012 virolaisia oli Suomessa 37 763 ja venäläisiä 30 183. (Taulukko 2.) Venäjän kieli on ylivoimaisesti suurin vieras kieli Suomessa. Vuonna 2012 venäjänkielisiä tilastoitiin olevan Suomessa noin 62 500. (Kuva 1.)

Kuva 1. Suurimmat vieraskieliset ryhmät 2002 ja 2012 (Suomen virallinen tilasto 2013)

Venäjältä ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet maahanmuuttajat voidaan jakaa neljään ryhmään. Ensimmäisen ja suurimman ryhmän muodostavat paluumuuttajat, eli suomalaistaustaiset maahanmuuttajat. Tällä tarkoitetaan, että henkilön vanhemmista vähintään toinen tai molemmat isovanhemmista ovat etniseltä taustaltaan suomalaisia. Suurin osa näistä paluumuuttajista on niin kutsuttuja inkerinsuomalaisia. Inkerinsuomalaisilla tarkoitetaan niiden suomalaisten jälkeläisiä, jotka asuttivat 1600-luvulta alkaen nykyään osittain Venäjälle ja Virolle kuuluvaa Inkerinmaata. Inkerinsuomalaisten muuttoaalto Suomeen sai alkunsa 1990-luvun alussa, kun silloinen presidentti Mauno Koivisto myönsi paluumuutto-oikeuden entisen Neuvostoliiton alueella asuville suomalaistaustaisille henkilöille ja heidän perheilleen. (Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter 2004, 22; Jaskinskaja-Lahti 2007, 48–51.)

Toisen ryhmän muodostavat maahanmuuttajat, jotka ovat tulleet Suomeen suomalais-taustaisen paluumuuttajien puolisoina tai lapsina. Toisin sanoen ryhmä muodostuu paluumuuttajien perheenjäsenistä. Kolmas ryhmä pitää sisällään venäläistaustaiset maahanmuuttajat, jotka ovat tulleet Suomeen siirtolaisina, esimerkiksi opiskelun, työn tai avioitumisen takia. Avioituminen on ehdottomasti suurin tekijä maahanmuuttoon tässä kategoriassa. Neljännessä ja samalla pienimmässä ryhmässä maahanmuuttajat koostuvat venäjänkielisistä henkilöistä, joilla ei kuitenkaan ole minkäänlaista etnistä taustaa Venäjältä ja joiden maahanmuuton perusteena on jokin muu kuin paluumuutto. (Liebkind ym. 2004, 22–23, 311.)

2.3.1 Kulttuurinen perimä

Venäläiset ovat tyypillisesti yhteisöllisiä ja heille perhe on kaikki kaikessa. Perheeseen käsitetään lasten ja vanhempien lisäksi kuuluviksi myös appivanhemmat, lastenlapset, isovanhemmat, serkut, pikkuserkut, tädit, sedät sekä läheisimmät ystävät. Ilot ja surut jaetaan yhdessä koko lähipiirin kanssa ja kaikki tietävät toistensa asioista. Suomalaisista poiketen venäläiset ovat yleensä melko suurpiirteisiä. Heille esimerkiksi täsmällisten kellonaikojen noudattaminen voi tuntua vieraalta. Tunteellisuus, seuralisuus sekä vieraanvaraisuus kuvaavat usein hyvin venäläisiä. (Venäläinen tapakulttuuri 2005, 4–6.)

Venäläisille maahanmuuttajille on tyypillistä, että he sitoutuvat omaan kulttuurinsa ja kieleensä hyvin vahvasti. Heillä on usein vahva kulttuuri-identiteetti, joka ilmenee pääsääntöisesti oman kulttuurin ja kielen ihannointina. He arvostavat ja kunnioittavat omaa identiteettiään sekä kulttuuriperintöään, jota he pitävät kehittyneenä korkeakulttuurina. Tämä saattaa ainakin jollakin tapaa ylläpitää venäläistaustaisen maahanmuuttajien sosiokulttuurista segregatiota eli yhteiskunnallista eroavaisuutta muuhun kantaväestöön nähden. (Remennick 2002, 521.)

Kotoutuminen kuitenkin antaa mahdollisuuden myös säilyttää oman maan arvoja, tapoja sekä äidinkielen. Venäläistaustaisten maahanmuuttajien suurimmat eroavaisuudet kulttuurillisesta näkökulmasta valtaväestöön ovat ehkä perheeseen liittyvät arvot sekä sukupuolen ja sukupolvien mukaan jakautuvat työnjaot perhe-elämässä. Muutamia vuosia sitten tehdyn seurantatutkimuksen mukaan venäläistaustaiset maahanmuuttajat olivat säilyttäneet perheen sisäistä työnjakoa sekä dynamiikkaa liittyvät arvot jo kahdeksan vuoden ajan. Kyseisissä arvoissa vanhempien kunnioitus, perheen sisäiset roo-

lit sekä lasten velvollisuudet korostuvat suomalaiseen perhekulttuuriin verrattuna. Oman äidinkielen säilyttäminen on myös lisääntynyt ja sitä käytetään entistä enemmän omissa verkostoissa. Tämä helpottaa venäläisten tapojen ja arvojen säilyttämistä sekä venäläisen kulttuurin siirtämistä seuraaville sukupolville. (Jasinskaja-Lahti 2007, 57–58.)

Venäläisille on tyypillistä avioitua melko nuorena ja hankkia lapset pian sen jälkeen. Vain noin 5 prosenttia täysi-ikäisistä venäläisistä ei ole koskaan ollut avo- tai avioliitossa. Avioliitto solmitaan usein ensimmäisen vakavan seurustelukumppanin kanssa ja kumppani voi olla tuttu jo useamman vuoden takaan esimerkiksi koulusta. Venäläisille on tyypillistä, että vanhemmat auttavat lapsenlapsiensa hoidossa sekä nuoren perheen taloudellisen hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Ongelmat on totuttu ratkaisemaan oman perheen ja lähipiirin sisällä. Vanhemmat toimivat hyvin auktoriteettisina lapsiaan koskevissa asioissa. Venäläisessä kulttuurissa vanhempien kunnioitusta pidetään hyvin tärkeänä. Venäjällä ajatellaan, että hyvä lapsi hoitaa vanhempiaan heidän vanhentuaessa. Jopa Venäjän laki velvoittaa lasta huolehtimaan omasta vanhemmastaan, joka on sairastunut tai muuten työkyvytön. (Rotkirch 2007, 8–13, 16.)

Neuvostoliitto salli venäläisten avioerot 1960-luvulta lähtien, jonka jälkeen avioeroluvut ovat olleet teollisuusmaiden kärkeä. Tutkimusten mukaan Venäjällä kärsitään myös paljon alkoholismista, jopa useammin kuin Suomessa. Alkoholismi on suurin syy Venäjällä tapahtumiin avioeroihin. Alkoholin käyttö on erityisesti ongelma köyhien miesten keskuudessa. Runsas alkoholin käyttö on lisännyt myös väkivallan käyttöä perheissä, joka on myös hyvin yleistä Venäjällä. Venäjän sisäministeriön teettämän tutkimuksen mukaan joka neljäs perhe on kokenut jonkinlaista väkivaltaa. (Rotkirch 2007, 14–15.)

2.3.2 Sosioekonominen asema

Sosioekonomisesta näkökulmasta eli koulutuksellisen, taloudellisen ja ammatillisen aseman näkökulmasta katsottuna venäläistaustaisten maahanmuuttajien asema suomalaisessa yhteiskunnassa on parantunut, mutta on edelleen haaste. Venäjänkielisiä maahanmuuttajia pidetään työmarkkinoilla etulyöntiasemassa moniin muihin maahanmuuttajaryhmiin nähden, sillä monilla heillä on korkeakoulu tutkinto. Tilastokeskuksen vuonna 2005 julkaisemassa kirjassa ”Maahanmuuttajien elämää Suomessa” on tehty tutkimus, josta näkee venäläistaustaisilla maahanmuuttajilla olevan melko hyvä

työllisyysaste. Venäläistaustaisten maahanmuuttajien työllistyminen nähdään edistävänä asiana suomen kielen oppimisessa. Tutkimusten mukaan suurin osa venäläistaustaisista maahanmuuttajista ja paluumuuttajista puhuu ainakin kohtalaisesti suomea. (Jasinskaja-Lahti 2007, 54; Paananen 2005, 61.)

Melko hyvästä työllistymisasteesta huolimatta monet venäläistaustaisista maahanmuuttajista jäävät kuitenkin korkeasta koulutuksestaan huolimatta työmarkkinoiden ulkopuolelle. Suurin syy tähän on huono suomen kielen taito tai vieraskielinen aksentti. Monet työnantajat vieroksuvat työnhakijoita, joiden puheesta kuulee heidän olevan taustaltaan vierasmaalaisia. Suomen kielen taidolla voidaan siis nähdä myös symbolinen merkitys. Tutkimuksista on ilmennyt, että venäläistaustaiset maahanmuuttajat ovat kokeneet myös muunlaista syrjintää työelämässä sekä työssä etenemisessä. (Jasinskaja-Lahti 2007, 54–55.) Tämä voi laukaista pitkäaikaisen ja jatkuvan työttömyyden, jolla tutkittu olevan monia erilaisia ja kielteisiä psykososiaalisia vaikutuksia maahanmuuttajien elämään. Tämä voi laskea myös venäläistaustaisen maahanmuuttajien motivaatiota sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. (Paananen 2005, 38.)

Ilman työllistymistä maahanmuuttajan kontaktit valtaväestöön voivat olla hyvin vähäiset, jolloin myös suomen kielen oppiminen voi jäädä hyvin vähäiseksi tai jopa kokonaan pois. Tämä omalta osaltaan voi vaarantaa maahanmuuttajan integroitumisen suomalaiseen yhteiskuntaan. Venäläistaustaiset maahanmuuttajat viettävät erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa mielellään aikaan muiden venäjänkielisten keskuudessa. On kuitenkin tutkittu, että suomen kielen taidon kohentuessa ystäväpiiri voi laajentua helposti myös suomalaisiin. Jos suomen kieltä ei kuitenkaan opi, voi verkostojen luominen suomalaisiin olla todella haastavaa. (Paananen 2005, 39.)

2.3.3 Syrjintä

Venäläiskielisiin maahanmuuttajiin kohdistuu yhteiskunnassamme paljon ennakkoluuloja ja varauksellisuutta. Vaikka esimerkiksi inkerinsuomalaisiin paluumuuttajiin suhtaudutaan pääsääntöisesti melko hyvin, joutuvat hekin kokemaan venäläistaustaisten maahanmuuttajan elämän varjopuolta Suomessa, jos he puhuvat venäjää omana äidinkielenään. Kantaväestön kielteinen suhtautuminen venäjänkielisiin maahanmuuttajiin voidaankin nähdä suurimpana haasteena integroitumisen näkökulmasta. Jos venäjänkielinen maahanmuuttaja viettää aikaansa vain oman kielensä edustajien kanssa, hänen on lähes mahdotonta oppia suomen kieltä. (Jasinskaja-Lahti 2007, 55.)

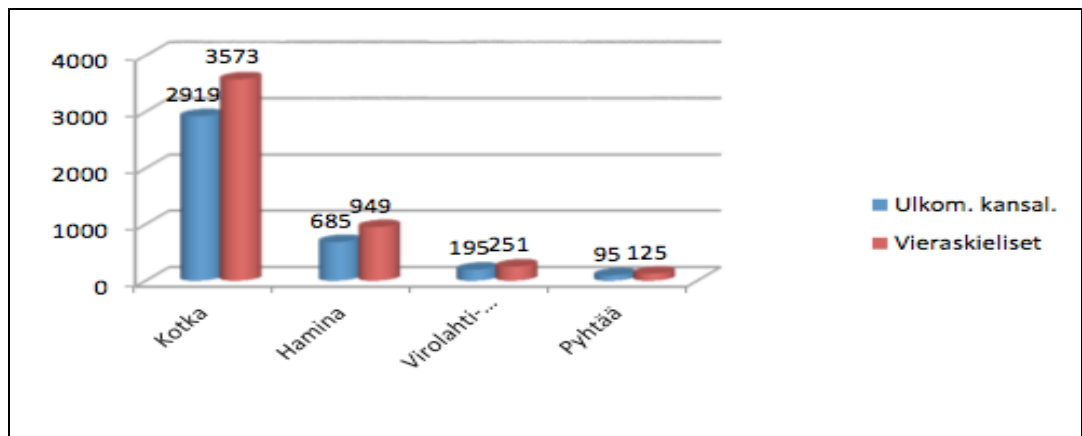
Maahanmuuttajat voivat kokea syrjintää ja rasismia melkein missä tahansa. Yleisimmin sitä tapahtuu lähinnä työelämässä, kouluissa, kadulla, ravintoloissa ja omalla asuinalueella. Syrjintää voi kokea myös esimerkiksi vuokra-asunnon haussa tai palvelutilanteissa. Tutkimusten mukaan lähes kaikki venäläistaustaiset maahanmuuttajat ovat kokeneet jonkinlaista syrjintää jollakin elämän osa-alueella etnisen taustansa vuoksi. Syrjintätutkimuksissa on havaittu, että syrjintään vaikuttavat monet eri tekijät ja osa niistä voi olla jopa yllättäviä. Esimerkiksi kirjassa ”Venäläinen, virolainen ja suomalainen – Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen” esitellään tutkimustuloksia maahanmuuttajien syrjintäkokemuksista, joiden mukaan venäläistaustaisista maahanmuuttajista syrjintää kokevat eniten Suomessa pitkään asuneet, isossa kaupungissa asuvat, äidinkielenään venäjää puhuvat, ja heikosti toimeentulevat nuoret henkilöt. Yllättävää tästä teki se, että henkilöt olivat heikosta toimeentulostaan huolimatta työelämässä sekä puhuivat oman äidinkieltensä lisäksi myös suomea. (Liebkind ym. 2004, 198–208.)

Syrjinnällä ja rasismilla voi olla hyvin vakavat seurauksen henkilön henkiseen hyvinvointiin. Syrjintää ja rasismia kokevat maahanmuuttajat joutuvat usein kohtaamaan niiden jatkumon, jolloin ihan arkipäiväisetkin tilanteet saattavat aiheuttaa hyvin ikäviä kokemuksia. Syrjintä voi aiheuttaa myös niin sanotun ketjureaktion, jossa työttömyys ja siitä seurannut köyhyys ajaa maahanmuuttajan sellaiselle asuinalueelle, jossa paljon jo ennestäänkin syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä. Tämä voi edistämään syrjintäkokemusten lisääntymistä, sillä myös levoton asuinalue on otollinen paikka rasismille. Negatiiviset kokemukset lisäävät psyykkistä huonovointisuutta, ahdistusta ja masentuneisuutta. Pitkään jatkunut rasismi voi johtaa myös aggressiiviseen käyttäytymiseen. (Räty 2002, 193–195.)

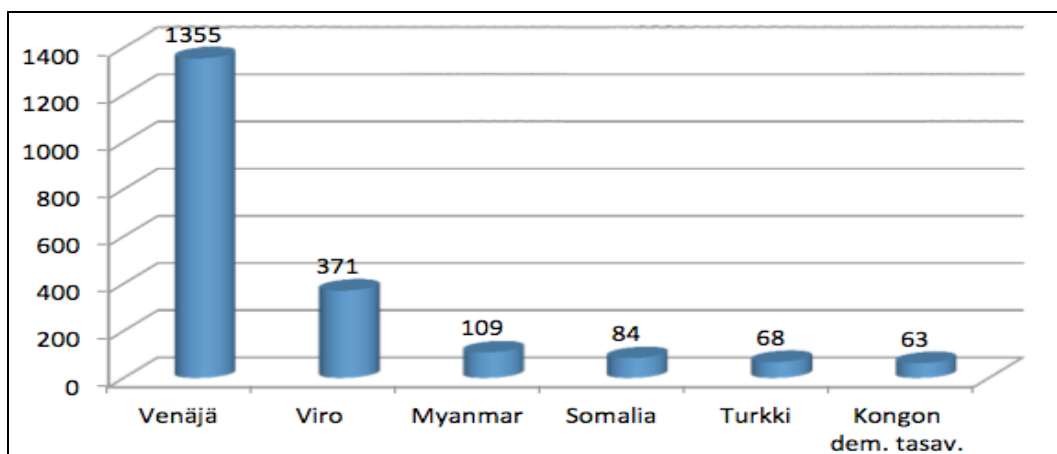
Venäläistaustaisilla maahanmuuttajilla on monia foorumeja, yhdistyksiä sekä joukkoviestimiä, joilla he voivat ylläpitää ja vahvistaa venäläiskulttuurisuuttaan sekä lieventää syrjinnän vaikutuksia heissä. Näitä ovat muun muassa viikoittain ilmestyvä lehti ”Spektr” ja radiokanava ”Sputnik” sekä erilaiset kerhotoiminnot ja venäjänkieliset päiväkodit. Erityisesti syrjintää kokeneet maahanmuuttajat voivat hakeutua entistä tiiviimmin etnisen vähemmistönsä ryhmiin. Tutkimusten mukaan omaan ryhmään hakeutuminen voi lieventää yhteiskunnan syrjinnän aiheuttamia negatiivisia kokemuksia ja näin ollen ylläpitää sekä edes auttaa maahanmuuttajan henkistä hyvinvointia. (Jasinskaja-Lahti 2007, 55.)

2.4 Venäjänkieliset maahanmuuttajat Etelä-Kymenlaaksossa

Tämä tutkimus painottuu Etelä-Kymenlaakson alueeseen, joka kattaa Kotkan ja Haminan kaupungit sekä Pyhtään, Virolahden ja Miehikkälän kunnat. Kotkassa on ylivoimaisesti suurin osa Etelä-Kymenlaakson alueella olevista maahanmuuttajista. Vuonna 2011 Kotkassa tilastoitiin yhteensä 2919 ulkomaan kansalaista, joista lähes puolet olivat venäläistaustaisia. Jos mukaan lisätään vielä vieraskieliset henkilöt, nousee ulkomaalaisten ja vieraskielisten määrä Kotkassa 6492:een. (Kuva 2; Kuva 3.) Myös vieraskielisistä ryhmistä suurin osa on äidinkielenään venäjää puhuvia (ks. s.17, Kuva 1.). Seuraavaksi suurin vieraskielisten ja ulkomaalaisten ryhmä Etelä-Kymenlaakson alueella sijoittuu Haminan kaupunkiin. Kotkan tavoin myös Haminassa sekä Pyhtäällä, Virojoella ja Miehikkälässä reilusti yli puolet maahanmuuttajista on venäläistaustaisia tai venäjänkielisiä. (Kotouttamiseen liittyviä tilastoja Etelä-Kymenlaaksossa.)

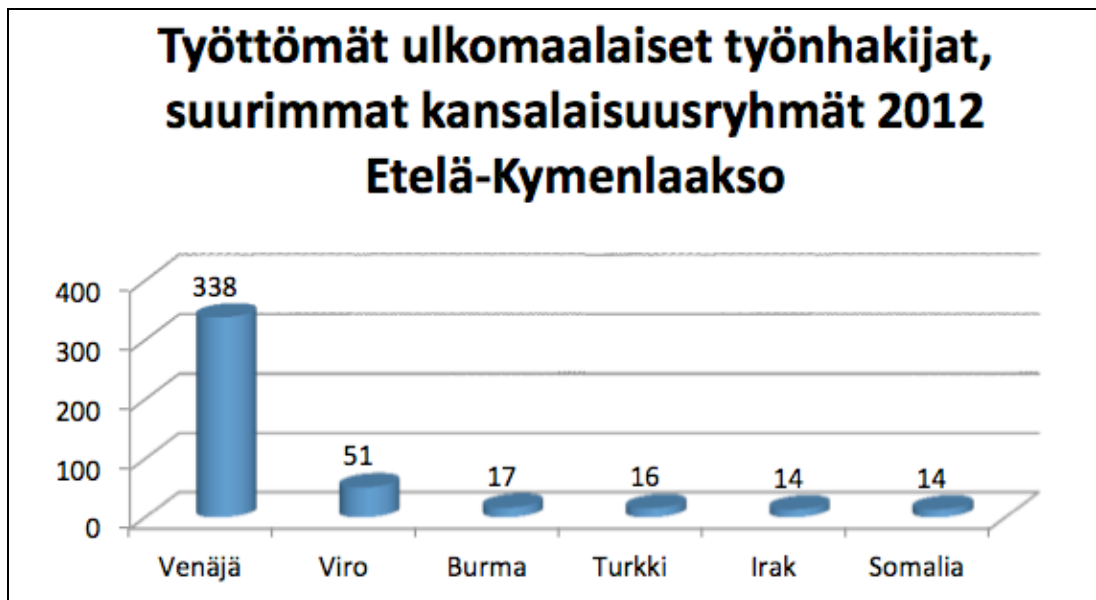
Kuva 2. Ulkomaan kansalaiset ja vieraskieliset Etelä-Kymenlaaksossa vuonna 2011 (Kotouttamiseen liittyviä tilastoja Etelä-Kymenlaaksossa)

Kuva 3. Suurimmat ulkomaalaisryhmät Kotka 2011 (Kotouttamiseen liittyviä tilastoja Etelä-Kymenlaaksossa)

Koko Kaakkois-Suomen alueella venäjänkielisten määrä väestössä on yli kymmenkertaistunut runsaan viidentoista vuoden aikana. Kaakkois-Suomi pitää sisällään Etelä-Kymenlaakson alueen lisäksi lopun Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakuntien alueet. Suurimmat kaupungit niissä ovat Kotka sekä Kouvola ja Lappeenranta. Koko Suomeen nähden Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakunnissa on melko vähän maahanmuuttajia, mutta venäjänkielisten osuus niistä on silti reilusti yli puolet. Kaakkois-Suomessa 62 prosenttia vieraskielisestä väestöstä eli heistä joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame, on äidinkieleltään venäjää puhuvia. Määrän uskotaan nousevan edelleen. (Jäppinen 2007, 15.)

Koska venäjänkieliset maahanmuuttajat ovat Etelä-Kymenlaakson suurin maahanmuuttajaryhmä, on heillä myös suurimmat työttömyys- sekä työnhakuluvut muihin maahanmuuttajaryhmiin verrattuna (kuva 4). Empathos-hankkeessa tehdyn tutkimuksen mukaan suurin osa venäläistaustaisista lapsiperheistä on elämäntilanteeseensa tyytyväisiä Kaakkois-Suomessa (Törrönen & Vauhkonen 2007, 63). Empowerment of Families with Children -hankkeen tutkimuksesta kuitenkin ilmenee, että monia venäläistaustaisia lapsiperheitä kuitenkin huolestuttavat työttömyyteen ja talouteen liittyvät tekijät Kaakkois-Suomessa. Perheet toivoivatkin paljon tukea kotouttamisprosesseissa. Perheet kokivat tarvitsevansa erityisesti tukea työn haussa, sen löytämisessä sekä entisen koulutuksen hyödyntämisessä työnhakuprosessissa. Taloudellisen tuen tarpeen nähdään korostuvan erityisesti vaikeissa elämäntilanteissa. Tutkimuksessa havaittiin, että venäläistaustaisissa perheissä koettiin enemmän huolen aiheita, jos vanhemmat olivat yli 46-vuotiaita. Heitä kosketti nuoria perheitä useammin työttömyys, huono taloudellinen tilanne, sairaudet sekä muut arjen ja tulevaisuuden hyvinvointia riskeeraavat tekijät. Lisäksi tutkimuksen yhteenvedosta ilmenee, että venäläistaustaiset maahanmuuttajat tarvitsisivat erityisesti apua suomen kielen oppimisessa ja pääsyssä suomen kielen kursseille. Motivaation kannalta olisi tärkeää, että suomen kielen opiskelumahdollisuutta pystyttäisiin tarjoamaan mahdollisimman nopeasti heti Suomeen muuton jälkeen. (Veistilä, Heino, Vauhkonen & Törrönen 2013, 31–44.)

Kuva 4. Työttömät ulkomaalaiset työnhakijat, suurimmat kansalaisuusryhmät 2012 Etelä-Kymenlaaksossa (Kotouttamiseen liittyviä tilastoja Etelä-Kymenlaaksossa)

Etelä-Kymenlaaksoon vuosille 2013–2018 laaditussa kotouttamisohjelmassa painotetaan tehokkaita ja nopeasti käynnistyviä alkuvaiheen palveluita, myönteisen vuoropuhelun kehittämistä eri ryhmien välillä sekä seudullisen yhteistyön tiivistämistä. Tavoitteena on edistää maahanmuuttajien suomen kielen taitoa, yhteiskuntaan integroitumista ja työllistymistä. Tavoitteiden täsmentämistä varten kotouttamisohjelmassa esitellään yhteenveto kotouttamisen tavoitteista ja niiden sisällöstä. (Kuva 5.) Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kattavaa alkukartoitusta sekä alkuvaiheen että sen jälkeen tapahtuvaa ohjausta ja neuvontaa. (Etelä-Kymenlaaksoon kotouttamisohjelma vuosille 2013–2018, 2, 10.)

Kuva 5. Kotouttamisen tavoitteet Etelä-Kymenlaaksossa (Etelä-Kymenlaaksoon kotouttamisohjelma vuosille 2013–2018, 2)

3 PERHETYÖ

Tutkimuksessani keskityn ensisijaisesti ennaltaehkäisevään ja lastensuojelun perhetyöhön, jota toteutetaan lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi. Perhetyöntekijöiksi määrittelen sosiaalialan ammattilaiset, jotka ovat koulutustaustaltaan ammattikorkeakoulutasoisia sosionomeja tai kodinhoitajia. Kohdistan tutkimukseni Etelä-Kymenlaaksossa työskenteleviin perhetyöntekijöihin, jotka työskentelevät venäläis-taustaisten lapsiperheiden parissa. Tarkoitukseni on tutkia ja kehittää Kaakkois-Suomeen voimaannuttavia ja kulttuurisensitiivisiä malleja perhetyössä.

Tässä osiossa tulen kertomaan ennaltaehkäisevästä sekä lastensuojelun perhetyöstä. Tulen tarkastelemaan myös monikulttuurista perhetyötä ja sen monimuotoisuutta. Lähtökohtaisesti näkökulmanani on nähdä perhetyö tavoitteellisena sekä suunnitelmallisena työnä, jota tehdään yhdessä lasten sekä vanhempien kanssa. Täten tulen avaamaan myös perhetyössä käytettävien menetelmien tarkoitusta. Perhetyöntekijä on tässä tapauksessa aktiivinen palveluiden tarjoaja, joka määrittelee yhdessä perheen kanssa tarvittavat tukitoimenpiteet. Suomen lain mukaan perhetyöntekijän tulee tarkistaa ja määrittää perheen tuen tarve. (Rönkkö & Rytönen 2010, 29.) Lapsiperheiksi käsitän sellaiset perheet, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.

3.1 Yleistä perhetyöstä

Perhetyön taustassa ja kehityksessä näkyy historialliset sekä nykyaikaiset näkemykset perheestä ja sen merkityksestä. Lainsäädännöllinen määrittely perheelle ohjaa perhetyötä ja antaa sille kehyksen. Perhetutkimukset kuitenkin osoittavat, että perheen määrittely ei ole yksiselitteistä ja sillä voi olla monta eri merkitystä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9.) Esimerkiksi tilastokeskus määrittelee perheeksi yhdessä asuvan avio- tai avoparin, rekisteröityneen pariskunnan sekä heidän lapsensa. Myös jompikumpi vanhemmista ja lapsi tai lapset muodostavat perheen. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan perhe käsitteenä ei vaadi lapsia, vaan se voi käsittää pelkästään avio-, avioparin tai rekisteröityneen parin. Lapsiperheeksi lasketaan perheet, joilla on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Tilastokeskus 2014.) Perhetyötä tekevät työntekijät kohtaavatkin päivittäin uudenlaisia ajatuksia perheestä. Se haastaa työntekijöitä pohtimaan omia käsityksiään perheestä ja sen merkityksestä. On tärkeää, että perheet saisivat ymmärrystä ja juuri heidän perheelleen oikeanlaista apua erilaisissa elämäntilanteissa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9.)

Perhetyön voidaan nähdä pohjautuvan yhteiskuntamme laatimiin välittämisen ja muista huolehtimisen periaatteisiin, joissa kaikille taataan perusturva sekä hyvinvoinnin edistämistä tukevat palvelut. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9 – 18, 27.) Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417, 2. §) sanotaan, että ”*lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin.*”.

Perhetyö on käsitteiltään monisäikeinen ja sen merkitys muotoutuu tilanteesta riippuen. Perhetyötä voidaan toteuttaa eri toimintaympäristöissä ja se voidaan jaotella eri osiin sen mukaan, mihin elämäntilanteeseen palvelut kuuluvat. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.) Perhetyötä tehdään kaikissa sosiaali- ja terveysalan osa-alueissa, mutta erityisesti se painottuu lastensuojeluun ja siinä käytettäviin työmenetelmiin. Myös vammaistyössä, päihde- ja mielenterveyshuollossa sekä kuntouttavissa työotteissa käytetään perhetyön menetelmiä. (Ihalainen & Kettunen 2012, 45.)

Perhetyöhön on liitetty monia tunnusomaisia piirteitä, jotka näkyvät perheen kanssa tehtävässä työssä. Lähtökohtaisesti perhetyössä ajatellaan, että lapsen vanhemmat ja koti ovat otollisin kasvuympäristö lapselle. Kasvuympäristön täytyy kuitenkin olla lapselle turvallinen ja ympäristö ei saa vaarantaa lapsen kehitystä. Perhetyöllä pyritään ohjaamaan ja tukemaan perhettä kokonaisvaltaisesti sekä huomioimaan jokaisen osapuolen tarpeet yksilöllisesti, jotta tarvittava tuki tavoittaa perheen. Perhetyötä tehdään moniammatillisesti ja perheelle pyritään tarjoamaan mahdollisimman kattava tuki, jotta perhe saa tarpeeksi kokonaisvaltaista apua. Perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista, jonka toteuttamiseksi on hyvin paljon erilaisia työmenetelmiä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 40–41).

Perhetyö keskittyy perheen ja vanhemmuuden tukemiseen ja sen hyvinvoinnin lisäämiseen (Rönkkö & Rytönen 2010, 27). Työskentelyä perhetyöntekijän ja asiakkaan välillä ohjaa Suomen sosiaalihuoltoa koskeva laki, potilaan oikeuksia ja asemaa säätelevä laki sekä sosiaali- ja terveyshuollon eettiset ohjeet (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 17). Perhetyö on perheen tarpeiden huomiointia ja niihin vastaamista. Useimmiten perhetyön kohteena ovat vanhempia askarruttavat lapsiin liittyvät kehitys- ja kasvatuskysymykset ja elinolojen järjestäminen mahdollisimman toimiviksi. (Reijonen 2013.)

Perhetyö voidaan ryhmittää asiayhteyden mukaan. Lähtökohtana on lapsiperheen tukeminen, ohjaus ja neuvonta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.) Perhetyöllä voidaan auttaa yksittäisten ongelmien ratkaisemisessa, täydentää muita sosiaali- ja terveysalan palveluita, puuttua lasten kaltoinkohteluun, tukea perhettä kriisitilanteissa, toimia perheen tukijana ja voimaannuttajana sekä auttaa perhettä arjen rytmittämässä ja sen hallinnassa. (Ihalainen & Kettunen 2012, 45 – 46.) Kyseessä voi olla myös perhetyön tarjoama kotipalvelu tai lapsen kasvuympäristöön puuttuminen, esimerkiksi vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmista johtuen. Konkreettisella tasolla perhetyötä toteutetaan päivähoitossa, koulussa, neuvolassa, sairaalassa, seurakunnissa, eri sosiaali- ja terveysalan toimintayksiköissä sekä laitoksissa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

3.2 Ehkäisevä lastensuojelutyö

Ehkäisevä lastensuojelutyö on isossa roolissa koko lastensuojelujärjestelmässä. Sillä pyritään turvaamaan ja edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia, kasvua sekä turvallista kasvu ympäristöä. Ehkäisevällä lastensuojelutyöllä on suuri paino vanhemmuuden tukemisessa sekä varhaisessa puuttumisessa. (Ehkäisevä lastensuojelu.) Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan perheen ongelmien ehkäisemistä sekä ongelmatilanteiden lieventämistä. Varhaista puuttumista voidaan pitää toimintaperiaatteena, jonka mukaan on perheen ja lapsen edun mukaista, että mahdollisiin riskitekijöihin puututaan mahdollisimman varhain. (Varhainen asioiden puuttuminen.) Lähtökohtaisesti ehkäisevän lastensuojelun taustalla on ajatus siitä, että jokaisella lapsella tulisi olla oikeus turvalliseen kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin. Pää tavoitteena on tarjota lapselle mahdollisimman hyvät edellytykset hyvään lapsuuteen. (Puonti, Saarnio, Hujala, 2004, 162.)

Ehkäisevää lastensuojelutyötä toteutetaan usein ennaltaehkäisevänä perhetyönä, joka pohjautuu perheen neuvontaan sekä ohjaamiseen. Sen avulla pyritään myös ennakoimaan mahdollisesti syntyviä pulmatilanteita ja uupumista, jotta niihin pystytään tarttumaan ajoissa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32.) Käytännössä ennaltaehkäisevän perhetyön tehtävänä on vähentää lastensuojeluasiakkuuksien sekä muiden erityisten huolenpidon tarpeiden syntyä (Myllärniemi 2007, 10). Ennaltaehkäisevässä perhetyössä perhettä autetaan kokonaisuutena, jokaisen yksilölliset tarpeet huomioiden. Työssä keskitytään erityisesti perheen omiin voimavaroihin tukemalla ja vahvistamalla niitä. Se on kokonaisvaltaista, pitkäjänteistä sekä asiakaslähtöistä. Näin perhettä tuetaan en-

nakoidusti ja pahimmilta kompastuskiviltä voidaan välttyä. Ennaltaehkäisevä perhetyö voi olla vapaaehtoista ja hyvä apu silloin, kun perhe tarvitsee apua voimavaroissa tai elämänhallinnassa. Työllä pyritään ehkäisemään perheen sisäisiä sekä yksilöllisiä ongelmia, kuten uupumista, syrjäytymistä, arjen hallintaa ja vuorovaikutusongelmia. (Reijonen 2013.)

Ennaltaehkäisevässä perhetyössä puututaan perheen sisällä vallitseviin konflikteihin tai muutoksiin silloin, kun ongelmaa voidaan pitää vielä pienenä. Näin pyritään puuttua mahdollisiin perheen hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin ajoissa, ennen kun asiat etenevät huonommiksi. Täten ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaanakin usein pitää palkitsevana niin työntekijälle kuin asiakkaallekin, sillä tulokset ovat nähtävissä nopeasti. Ennaltaehkäisevää työtä toteutetaan lyhytaikaisesti ja pääsääntöisesti perheissä, joissa odotetaan lasta tai perheessä on alle kouluikäisiä lapsia. Useimmiten ennaltaehkäisevää työtä toteutetaan perheen omissa kodeissa. Perhetyötä voidaan kuitenkin toteuttaa myös päiväkodissa, kouluissa, neuvoloissa tai vertaistukiryhmien muodossa. Lisäksi seurakunnat, järjestöt, yhdistykset ja muut yksityiset tahot järjestävät perhetyötä. (Järvinen ym. 2012, 73; Vilén ym. 2010, 29–33.) Ennaltaehkäisevään perhetyöhön lasketaan myös niin kutsutut väljät toimintamuodot, joita voivat olla esimerkiksi harrastusryhmät, äiti-lapsikahvilat, lastenryhmät sekä erinäiset vertaistukiryhmät joihinkin tiettyihin osa-alueisiin. Väljät toimintamuodot voivat olla riittäviä perheen tukemiseen esimerkiksi silloin kun perheellä tai jollakin perheen jäsenellä on tuentarvetta esimerkiksi eroprosessista toipumiseen tai sopivan harrastuksen ja seuran löytämiseen. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 33.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön palvelumuotoja on vaikea määritellä, koska ne vaihtelevat aina kuntakohtaisesti. Kunnat voivat itse päättää minkälaisia palveluita lapsiperheille tarjoavat, kunhan lakien määrittämät vähimmäispalvelut toteutuvat. (Vilén, Sepänen, Tapio & Toivanen 2010, 29.) Lähtökohtaisesti ennaltaehkäisevä perhetyö pohjautuu kuitenkin aina samoihin pääperiaatteisiin, tuen antamiseen sekä ohjaamiseen perheen omien voimavarojen löytämiseksi. Näin avusta on voi olla hyötyä perheen omassa arjessa myös tulevaisuuteen katsottuna, vaikkei ulkopuolinen tukija olisikaan koko ajan läsnä. (Järvinen ym. 2012, 73.)

3.2.1 Neuvolan perhetyö

Neuvolassa toteutettava perhetyö vaihtelee kunnittain ja se on aina maksutonta. Lähtökohtaisesti kaikkea neuvoloissa tapahtuvaa työtä, jota tehdään yhdessä perheiden kanssa voidaan kutsua perhetyöksi. Neuvoloissa asioivat lähes kaikki perheet odotusajasta lapsen kouluikään asti, jolloin perhetyöllä on hyvät lähtökohdat auttaa vanhemmuudessa sekä tukea vanhempia arkea haastavissa ja kasvatusta askarruttavissa asioissa. Neuvoloissa tehdään yhteistyötä muiden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa, joiden kanssa perhettä voidaan ohjata yhdessä selviytymään erilaisista tilanteista. (Järvinen ym. 2012, 76–77; Vilén 2010, 29.)

Äitiys- ja lastenneuvola painottuu odottavien äitien ja pienten lasten hyvinvoinnin ylläpitämiseen sekä ongelmien ja pulmien ehkäisemiseen. Äitiysneuvolassa huolehditaan äidin ja sikiön hyvinvoinnista rutiinitarkastuksilla, mutta kartoitetaan myös koko perheen hyvinvointia. Terveystarkastuksissa selvitetään laajasti muun muassa perheen hyvinvointia, ympäristöä, terveystottumuksia keskustelemalla. Näin varmistetaan äidin ja koko perheen hyvinvointi sekä ennaltaehkäistään mahdollisia ongelmatilanteita ja puututaan mahdollisiin kehityskohteisiin (Järvinen ym. 2012, 77–78.) Äitiys- ja lastenneuvolaa voidaan pitää hyvin merkittävässä roolissa lapsen turvallisen ja mielekkään kasvu ympäristön edistämässä sekä sen ylläpitämisessä. Äitiys- ja lastenneuvolasta tarjotaan hoitotyöhön pohjautuvaa tukea ja turvaa, kuten kattava rokotevalikoima, mutta sen lisäksi se tarjoaa apua perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. (Vilén ym. 2010, 29.)

Muun hoitohenkilökunnan lisäksi neuvoloissa voi työskennellä myös erikseen neuvolan perhetyöntekijöitä, joiden työnkuva painottuu puhtaasti vanhempien sekä lasten psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemiseen sekä sen edistämiseen. He toimivat terveydenhoitajan työparina tukea tarvitsevilla perheillä. Tavoitteina voivat olla esimerkiksi vanhempien ja lasten varhaisten vuorovaikutussuhteiden tukeminen sekä turvalliseen kasvatukseen sekä arjenhallintaan ohjaaminen ja neuvominen. Neuvolan perhetyöntekijä tarjoaa palveluitaan pääsääntöisesti perheen kodeissa tai vertaistukiryhmissä. Perhetyöntekijä voi ohjata perheen myös muiden palveluiden piiriin, jos perheen tarvitsema tuentarve on suurempi, jota neuvolan perhetyöntekijä voi yksinään tarjota. Asiakasperheet ovat useimmiten lapsiperheitä, joissa odotetaan lasta tai lapset ovat alle kouluikäisiä. (Järvinen ym. 2012, 78; Vilén ym. 2010, 29–30.)

Kasvatus- ja perheneuvolassa perhettä tuetaan lasten ollessa alle kouluikäisiä, mutta myös myöhemmällä iällä. Työ painottuu lapsiperheiden tukemiseen ongelma- ja kriisitilanteissa eri elämänvaiheissa ja tilanteissa. Kasvatus- ja perheneuvolassa ongelmiin tartutaan moniammatillisemmalla tiimillä, johon kuuluu ainakin sosiaalityöntekijä, psykiatri sekä psykologi. Myös sairaanhoitajia ja eri koulukuntien terapeutteja voi olla osana moniammatillista tiimiä. Hoitohenkilökunta määräytyy tarvittavan avun mukaan. Kasvatus- ja perheneuvolaan hakeutuvat asiakkaat tarvitsevat useimmiten apua lastensa ongelmiin, omiin parisuhdekriiseihinsä ja perheasioiden sovitteluun. (Vilén ym. 2010, 30–31.)

3.2.2 Päivähoidon sekä koulun perhetyö

Varhaiskasvatuspalveluista puhuttaessa tarkoitetaan pääsääntöisesti alle kouluikäisten lasten palveluita, joita tarjotaan muun muassa päivähoidossa ja esiopetuksessa. Näihin lasketaan myös koululaisten aamu- ja iltapäiväkerhot sekä muu toiminta. Varhaiskasvatuksen perhetyöllä tarkoitetaan yleensä perhetyöntekijän ja lapsen vanhempien välistä kasvatuskumppanuutta. Yksi varhaiskasvatuspalveluiden muoto voi toteutua myös avoimessa varhaiskasvatuksessa, jolla tarkoitetaan esimerkiksi avoimia päiväkotia, perhekerhoja tai puistotoimintaa. Tämän laisissa ympäristöissä varhaiskasvatuksen perhetyötä voidaan toteuttaa kaikille avoimena toimintana tai ryhmämuotoisena suljettuna toimintana. Lähtökohtaisesti siinä kuitenkin kohdataan perhe kokonaisvaltaisesti koko päivän ajan. (Vilén ym. 2010, 30.)

Myös kouluissa on alettu panostamaan vuosi vuodelta enemmän nuorten hyvinvoinnin tukemiseen koko perheen hyvinvoinnin näkökulmasta. Nuoren ongelmien ennaltaehkäisyyn ja ratkomiseen otetaan helposti koko perhe mukaan kokonaisvaltaisesti sekä tehdään yhteistyötä muiden sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Lähes kaikissa kouluissa työskentelee moniammatillinen tiimi, joilla on osaamista perheen kanssa tehtävään työhön. Moniammatillinen tiimi, kouluympäristössä puhuttaessa oppilashuoltoryhmä, vaihtelee koulujen mukaan, mutta yleensä siihen kuuluu ainakin rehtori, opinto-ohjaaja, koulukuraattori, erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja ja -psykologi. (Vilén ym. 2010, 30.)

Päivähoidon ja koulun perhetyötä voidaan jo itsessään pitää ennaltaehkäisevänä. Niissä puututaan lapsen ja perheen hyvinvointiin, kun työntekijöillä herää huoli lapsesta tai nuoresta esimerkiksi levottoman käytöksen myötä tai koulutehtävien tekemättömyydellä. Lasta ja nuorta auttamalla pyritään auttamaan koko perhettä ja apua pyritään antamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jottei ongelmasta kasvaisi liian suurta. (Järvinen ym. 2012, 80.)

3.2.3 Seurakuntien, järjestöjen ja yhdistysten perhetyö

Seurakunnissa tehtävä perhetyö voidaan nähdä hyvin merkityksellisenä perheen tukijana. Seurakunnissa työskentelee yleensä työntekijä, jonka tehtäväalueeseen kuuluu erityisesti perhetyö ja sen toteuttaminen. Yleensä perhetyöstä vastaava henkilö on titteliltään diakoni, lastenohjaaja, pappi tai perhetyöntekijä. Työ on pääpainoltaan etsivää ja ennaltaehkäisevää ja siinä pyritään tarjoamaan apua varhain. Seurakuntien perhetyössä korostuu vanhemmuuden tukeminen. Heillä on paljon lapsille ja perheille suunnattua toimintaa, jotka voidaan nähdä koko perhettä tukevana toimintana. Näitä ovat esimerkiksi retket, leirit, ilta- ja päiväkerhot, pyhäkoulut sekä muu kerhotoiminta. Usein palvelut ovat maksuttomia tai sitten maksu peritään perheen taloudellisen tilanteen mukaan. Evankelisluterilaisessa kirkossa järjestetään perhetyötä paikallisseurakunnissa sekä Perheasiain neuvottelukeskuksissa. (Vilén ym. 2010, 32–33.) Perheasiain neuvottelukeskuksessa annetaan tukea ja neuvontaa perhe-elämää sekä henkilökohtaista elämää askarruttaviin kysymyksiin sekä tarjotaan erilaisia terapeuttisia ryhmiä. Sieltä voi hakea apua, vaikka ei kuuluisi evankelisluterilaiseen kirkkoon ja palvelut ovat aina maksuttomia. (Kirkon perheneuvonta.)

Järjestöjen tarjoamat perhepalvelut pohjautuvat usein jonkinlaisiin perheitä koskeviin kehittämisprojekteihin, joihin saadaan rahoitusta esimerkiksi EU:lta tai Raha-automaattiyhdistykseltä. Joillakin isommilla järjestöillä voi olla jopa valtakunnallisella tasolla perhepalveluita ja erilaisia tukimuotoja kuten vertaistukiryhmät, auttavat puhelimet ja nettipalstat, turvakotitoiminta, kohdennettu perhetyö. Näitä järjestävät esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto, Pelastakaa lapset ry ja Perhehoitoliitto. Kunnat, järjestöt ja asiakasperheet voivat ostaa myös perhetyön palveluita yksityisiltä tahoilta. Esimerkiksi perhekuntoutuksen ja perheterapian sekä varhaiskasvatuksen päivähoidon palveluita löytyy paljon yksityisten tahojen tekemänä. (Vilén ym. 2010, 33.)

3.3 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelun perhetyö on osa lastensuojelun palvelujärjestelmää. Sitä pidetään korjaavana ja kuntouttavana työskentelymuotona perheiden parissa. Se voidaan nähdä niin sanottuna erityispalveluna, joka aloitetaan vain tietyin ja erityisin perustein. Lastensuojelun perhetyö on pääsääntöisesti sosiaalityön avohuollon tukitoimi ja se on perheille aina maksutonta. Työ on kokonaisvaltaista perheen tukemista suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Tavoitteena on tukea ja kuntouttaa perhettä vaikeassa elämäntilanteessa. Perheen tilanne kartoitetaan perusteellisesti, jonka jälkeen sovittuihin muutostavoitteisiin pyritään yhdessä perheen kanssa. Tavoitteiden saavuttamista seurataan ja tarkkaillaan yhdessä perheen, perhetyöntekijän sekä sosiaalityöntekijän kanssa. (Myllärniemi, 2007, 8, 10; Vilén ym. 2010, 32.)

Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417, 4. §) sanotaan lastensuojelun keskeisistä periaatteista: ”*Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.*”

Lastensuojelun perhetyö vaatii sosiaalityöntekijän lähetteen ennen työn aloittamista. Pääsääntöisesti perheillä on jo entuudestaan lastensuojelun asiakkuus, jolloin huoli lapsen turvallisuudesta on ollut jo aikaisemmin. Lastensuojelun perhetyössä huoli lapsen turvallisuudesta on voinut syntyä esimerkiksi vanhempien elämäntavasta, kyvystä huolehtia lapsen turvallisuudesta tai pitkään jatkuneesta hyvinvoinnin ja turvallisuuden puuttumisesta. Lastensuojelun perhetyön toteutumiseksi perheeltä edellytetään jonkinlainen suostumus tai yhteistyöhalun osoitus. Ilman perheen suostumusta perhetyötä ei voida aloittaa, mutta perhetyöhön voidaan kuitenkin ohjata ja motivoida lastensuojelullisiin perusteisiin nojaten. (Myllärniemi 2007, 9–10; Rönkkö & Rytkönen 2010, 34–35.)

Lastensuojelun perhetyö pohjautuu avohuollon asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelmaa ennen on tehtävä aina perusteellinen selvitys lapsen tilanteesta. Suunnitelmaan on pyrittävä löytämään sellaisia tukemisen ja avun muotoja, jotka myös perhe hyväksyy ja kokee hyödyllisiksi. (Muukkonen, Tulensalo & Palsanen 2014.) Lastensuojelu-

laissa (13.4.2007/417, 30. §) sanotaan asiakassuunnitelman laatimisesta, että ”*Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan taikka lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.*”.

Lastensuojelun perhetyö on pitkäaikaista ja intensiivistä perheen tukemista sekä kuntouttamista. Työssä korostuu lapsen ja vanhempien vuorovaikutussuhteen tukeminen ja vahvistaminen sekä arjen sujuvuuden edistäminen. Perheen ongelmat ovat useimmiten monisäikeisiä ja taustalla voi olla monia lastensuojelullisia riskitekijöitä, kuten päihteiden käyttö, masentuneisuus ja köyhyys. Lastensuojelun perhetyö voidaan nähdä todella merkittävässä roolissa lastensuojelun palvelujärjestelmässä, sillä siinä tuetaan ja kuntoutetaan perhettä usein heidän omissa kodeissaan. Näin perhetyöntekijällä on hyvät edellytykset tehdä havaintoja perheen arjesta ja käyttää työnsä tukena erilaisia toiminnallisia menetelmiä, kuten yhdessä siivoamista tai ruoanlaittoa. Pääsääntöisesti lastensuojelun perhetyö pyritään aloittamaan mahdollisimman pian lastensuojelun asiakkuuden tullessa voimaan. Tarvittavan tuen tarve arvioidaan yhdessä perheen, perhetyöntekijän sekä sosiaalityöntekijän kanssa. Lastensuojelun perhetyötä tehdään perheen kanssa noin kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen. (Myllärniemi 2007, 8–10.)

3.4 Monikulttuurinen perhetyö

Monikulttuurisen perhetyön yksi asiakasryhmä ovat maahanmuuttajataustaiset lapsiperheet. Monikulttuurisiksi perheiksi lasketaan myös Suomen omat etniset ryhmät kuten romanit ja saamelaiset. (Monikulttuurisuus lastensuojelussa.) Käytännössä monikulttuurisilla perheillä tarkoitetaan perheitä, joissa perheenjäsenillä on kahden tai useamman maan tai rodun kulttuuritausta. Perheet ovat maahanmuuttajataustaisia, tai he ovat solmineet avioliiton kahdesta eri kulttuurista. Maahanmuuttajaperheet ovat voineet tulla Suomeen samaan aikaan samasta maasta, mutta he voivat tulla myös eri

maista tai maan eri alueista eri aikaan ja täten omaavat jo ennen Suomeen tuloa useamman kuin yhden kulttuurin. He ovat voineet tulla myös Suomeen turvapaikanhakijana tai puolison ja työn perässä. Perheellä tai osalla perheenjäsenistä voi olla myös pakolaistausta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 151.)

Monikulttuurisilla perheillä on täysin samanlaiset oikeudet palveluihin kuin kantaväestöön kuuluvilla. Näihin kuuluvat myös luonnollisesti lastensuojelujärjestelmään kuuluvat palvelut. (Monikulttuurisuus lastensuojelussa.) Lastensuojelulain (13.4.2007/417 4. §) mukaan lastensuojelussa tulee ottaa huomioon myös lapsen kielellinen, kulttuurillinen ja uskonnollinen tausta huomioon. Monet kunnat pyrkivätkin panostamaan monikulttuuriseen perhetyöhön järjestämällä koulutuksia sekä teettämällä tutkimuksia. Vaikka esimerkiksi maahanmuuttajien suhde kantaväestöön on vielä melko pieni, tulee se kuitenkin nousemaan huomattavasti. Täten voidaan myös arvioida, että monikulttuuriset perheet tulevat yleistymään lastensuojelullisissa palveluissa. (Monikulttuurisuus lastensuojelussa.)

Monikulttuurisessa perhetyössä on omat haasteensa, joka voi tehdä jo itsessään vaativasta perhetyöstä vaikeaa. Ensimmäisenä haasteena voi olla jo se, ettei maahanmuuttajataustainen perhe välttämättä ole edes tietoinen, mitä lastensuojelulla tai perhetyöllä tarkoitetaan, jolloin luottamuksen saavuttaminen on jo lähtökohtaisesti todella haastavaa. Heillä voi olla hyvin paljon ennakkoluuloja ja pelkoja perhetyötä kohtaan oman kulttuuritaustansa, epätietoisuuden tai huonojen kokemusten takia. Luonnollisestikin yhteisöllisestä kulttuurista tulleiden perheiden voi olla vaikea hakea tai ottaa vastaan ulkopuolista apua, koska omassa kulttuurissa on totuttu saamaan apua lähisukulaisilta ja ongelmat on selvitetty oman perheen ja suvun sisällä. Tällöin perheelle tuntemattoman viranomaisen läsnäolo ja puuttuminen perheen sisäisiin konflikteihin voi tuntua vieraalta ja hämmentävältä. Erilaisesta kulttuurista tulleena suurta hämmennystä voi tuoda myös lapsilähtöinen työskentelytapa ja lapsen edun etusijalle pistäminen. Vanhemmista voi jopa tuntua, että heidän lapsiaan pyritään saamaan heitä vastaan. Joihenkin maahanmuuttajaperheiden kohdalla problematiikkaa voi myös lisätä lapsen kuuleminen ja lapsen mielipiteen selvittäminen, sillä perhe voi ajatella sen olevan liian suuri vastuunanto pienelle lapselle. (Räty 2002, 174.)

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisemassa tutkimuksessa ilmenee, että maahanmuuttajaperheet suhtautuvat helposti melko epäilevästi lastensuojelullisiin palveluihin, eikä heille selitetä selkeästi asiakasprosessia ja siihen kuuluvia käytäntöjä. Joidenkin mielestä heidän vähäistä tuntemustaan suomalaisesta lastensuojelujärjestelmästä käytetään hyväksi. Myös yhteisen kielen puuttuminen aiheuttaa omat haasteensa. Tutkimuksessa haastatelluista maahanmuuttajista moni koki perhetyön pelkästään kouksina ja neuvotteluina, joissa arvioidaan vanhempien edellytyksiä vanhemmuuteen ja huoltajuuteen. (Katisko 2013, 21–26.)

Monikulttuurisessa perhetyössä on hyvin tärkeää, että kulttuurilliset ja kielelliset eroavuudet otetaan vakavasti. Perheille tulee kertoa lastensuojelullisista palveluista ja niihin liittyvistä prosesseista selkeästi. (Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina.) Esimerkiksi Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisemassa tutkimuksesta ilmeni myös, etteivät haastateltavat maahanmuuttajavanhemmat tuntuneet tietävän lastensuojeluprosessiin kuuluvasta asiakassuunnitelmasta, jolloin he eivät myöskään tienneet työn olevan suunnitelmallista. (Katisko 2013, 22.) Jos asiakasperheen suomen kielen taito on heikkoa tai lähes olematonta, he eivät pysty ymmärtämään työntekijää ilman tulkin apua. Vaikka asiakkaan kielitaito voi vaikuttaa hyvältä, lastensuojelullisten käsitteiden ymmärtäminen voi olla silti lähes mahdotonta ilman tulkin apua. Työntekijän vastuulla on, että asiakas ymmärtää ja sisäistää oikeutensa ja asemansa lastensuojelullisissa asioissa. (Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina.)

Monikulttuurisessa perhetyössä keskeisiä käsitteitä ovat *kulttuurinen kompetenssi*, *kulttuurinen sensitiivisyys* ja *kulttuuritietoisuus*. Kulttuurisella kompetenssilla tarkoitetaan prosessia, jossa eri kulttuurin tai etnisen taustan omaavalla perheellä on mahdollisuus saada heidän taustojaan huomioonottavaa perhetyötä. Tällöin perhetyö voi olla kyseiselle perheelle hyödyksi ja työskentelytapa osataan suunnata kyseiselle perheelle sopivaksi. Tämänlainen työskentely vaatii työntekijältä kykyä kunnioittaa erilaisuutta sekä taitoa yhdistää erilaisia kulttuureja. Edellytyksenä on myös, että työntekijällä on hyvä tilanneymmärrys sekä vankkaa tietoa asiakasperheen kulttuurista sekä taitoa kohdata monikulttuurinen perhe. Toisin sanoen tällä tarkoitetaan joustavia vuorovaikutustaitoja, monikulttuurisen perheen kulttuurillisten voimavarojen hyödyntämistä, sekä taitoa erottaa asiakkaan tilanteeseen vaikuttavia kulttuuri- ja yhdyskuntasidonnaisia asioita yksilökohtaisesta näkökulmasta. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 154–155; Koski 2007, 17; ks. Anis 2006, 71.)

Kulttuurinen kompetenssi edellyttää työntekijältä vahvaa kulttuurista sensitiivisyyttä sekä kulttuuristen ristiriitojen ymmärtämistä. Kulttuurisella sensitiivisyydellä tarkoitetaan ymmärrystä erilaisten kulttuuriasteojen vaikutuksesta ihmisiin sekä heidän toimintaan. Kulttuurisesti sensitiivinen työntekijä pohtii oman kulttuurinsa vaikutuksia itseensä ja kykenee ymmärtämään niiden vaikutuksen omiin arvoihin, tapoihin sekä uskomuksiin. Hän myös ymmärtää, että monikulttuurisilla perheillä on kulttuureja, jotka vastavuoroisesti vaikuttavat heidän arvoihin, tapoihin ja uskomuksiin. Kulttuurisensitiivinen työntekijä osaa ottaa tämän huomioon omassa työskentelyssään eikä pyri asettamaan omia arvojaan tai ajatuksiaan perheeseen vaan pyrkii auttamaan perhettä heidän kulttuurillisen taustan huomioiden ja kunnioittaen. Tämä on välttämätöntä onnistuneeseen asiakassuhteeseen, sillä muutoin työntekijä voi toimia jopa huomaamattaan etnosentrisesti eli toisin sanoen asettaa oman kulttuurin tärkeimmäksi, eikä huomio työskentelyssä asiakkaan kulttuurista tai etnistä taustaa. Monikulttuurista perhetyötä voidaan pitää hyvänä kohtaamispaikkana erilaisille kulttuureille, joissa jokainen voi oppia toisiltaan ja löytää uusia tapoja toimia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 154–155; Koski 2007, 17–18.)

3.5 Perhetyön menetelmät

Perhetyön menetelmät ovat yksiköiden tai yksityisen työntekijän kehittämisiä. Niitä voi soveltaa perheiden parissa kunkin elämäntilanteen ja tuen tarpeen mukaan. Erilaisia menetelmiä on lukuisia. Perhetyössä ei ole yhtä ja oikeaa mallia siihen, milloin mitään menetelmää pitäisi käyttää. (Vilén ym. 2010, 208.) Ennemminkin työkäytäntöjen ja -menetelmien taustalla täytyy aina miettiä asiakasperheen erityistarpeita. Työmenetelmät auttavat ja ohjaavat työntekijää hyvän asiakassuhteen luomiseen. Työn tuloksellisuus ei ole kuitenkaan suoraan riippuvainen oikein valituista menetelmistä, vaan myös työntekijän tapa tehdä ja toteuttaa perhetyötä vaikuttaa asiaan. Erityisesti työntekijän suhtautuminen asiakkaaseen määrää pitkälti työn tuloksellisuuden ja tehokkuuden. Työmenetelmien käyttö vaatii aina ammattitaitoa, jotta ne toimivat tavoitteiden saavuttamista edistävänä toimenpiteinä. (Timonen-Kallio 2009, 10–11.)

Perhetyö sekä siinä käytettävät menetelmät ovat sisällöltään hyvin laajoja, vaikka menetelmät mielletään usein joksikin tietyksi työvälineeksi kuten korteiksi tai peleiksi. Perhetyössä korostetaan tilanteissa ja vuorovaikutuksessa kehittyvää asiantuntijuutta. Tästä huolimatta menetelmiä kaivataan avuksi vaikeiksi koetuissa tilanteissa. Tyypillisiä perhetyön menetelmiä ovat esimerkiksi vanhemmuuden ja parisuhteen roolikartat, verkostokartat, vahvuuskortit, vertaistuki, sosiaalinen kuntoutus ja perheleirit. (Myllärniemi, 2007, 35.)

Perhetyön menetelmät vaihtelevat aina yksiköstä ja organisaatiosta riippuen, mutta tähtäävät kuitenkin aina perheen auttamiseen ja tukemiseen. Jokainen asiakassuhde on erilainen ja perheet tarvitsevat apua monilla eri osa-alueilla. Kaikki perheet tulisivat kohdata ainutlaatuisina ja heidän erityistarpeensa huomioiden. Perhetyössä painotetaan asiakaslähtöisyyttä ja perhekeskeisyyttä, jossa pyritään huomioimaan perheen omat tarpeet sekä toiveet. Ongelmiin pyritään vastaamaan niiden vaatimilla tukitoimilla ja ratkaisuja pyritään löytämään yhdessä asiakasperheen kanssa. Tämä vaatii asiakkaan osallistamista keskusteluissa sekä päätöksenteoissa. Perhetyössä pidetään lähtökohtaisesti tärkeänä, että perheelle ja sen jäsenille annetaan mahdollisuus määritellä itse omia voimavarojaan, tarpeitaan sekä tavoitteitaan. (Vilén 2010, 25–28.)

Perheiden kriisitilanteissa perhetyön moniammatillinen yhteistyö korostuu. On mahdollista, että yksi tai kaksikaan työntekijää pystyisi vastaamaan perheen kaikkiin erityistarpeisiin, jos ongelmat ovat hyvin monitahoisia ja erityisasiantuntijuutta vaativia. Perhetyössä on aina monta avuntarvitsijaa, koska avun kohteena ovat usein kaikki perheen jäsenet. Eri ammattikuntien edustajia tarvitaan, jotta perhettä pystytettäisiin tukemaan kokonaisvaltaisesti. Moniammatillisessa yhteistyössä perheelle pystytään tarjoamaan asiantuntevaa hoitoa ja tukea, sillä eri ammattikuntien edustajat tarkastelevat perheen asioita erilaisista näkökulmista. Yhdellä on osaamista ja tietoa mielenterveydellisistä asioista, toisella taas arjen ja vanhemmuuden tukemisesta ja kolmannella kasvatuksellisista asioista. Moniammatillisesta tiimistä voidaan puhua, kun osallisina on ainakin sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan ammattilaiset. Asiakkaan näkökulmasta moniammatillisen yhteistyön tarkoituksena on tuottaa yhtenäinen avun ja tuen kokonaisuus, joka pitää sisällään eri ammattilaisten osaamista ja halua auttaa perhettä. Lähtökohtana on, että asiakas toimii oman elämänsä asiantuntijana ja työntekijät pyrkivät ottamaan asiakkaan omat näkemykset ja toiveet kaikessa huomioon. (Vilén ym. 2010, 208.)

4 EMPOWERMENT

Tässä opinnäytetyössä empowerment eli voimaantumisen käsite on tärkeä. Tarkastelen voimaantumisen käsitettä pääosin perhetyön näkökulmasta ja viittaan käsitteellä keinoihin ja menetelmiin, joilla asiakasperheen arkea ja hyvinvointia voidaan parantaa ja tukea. Voimaantumisen ja sen tukemisen näkökulmasta on tärkeää ymmärtää, että voimaantuminen on aina ihmisestä itsestään lähtevä prosessi. Perhetyössä tuetaan perheiden voimaantumista erilaisin työtavoin ja -menetelmin. ”*Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi. Se on samanaikaisesti henkilökohtainen ja yhteisöllinen (sosiaalinen) prosessi, eikä voimaa voi varsinaisesti antaa toiselle.*” (Siitonen & Robinson 2001, 1 – 2).

4.1 Voimaantuminen

Empowerment on englanninkielinen sana voimaantumisellem, voimaannuttamiselle tai valtaistumiselle. Se on monitasoinen käsite ja sen voi ymmärtää monella eri tavalla. Eri tieteiden aloilla sen merkitys on erilainen. Käsitteen laajuuden vuoksi siitä on tullut monille ammatti- ja tieteenaloille epäselvä, koska se kattaa monia eri käännöksiä yleiskielessä. Joidenkin mielestä empowermentista on tullut niin kaiken kattava käsite, että se ymmärretään usein epätarkoituksenmukaisesti ja sekoitetaan helposti itse hoitotyön käsitteeseen. Empowerment voi olla helpommin ymmärrettävissä sen puuttuessa kokonaan. (Mattila 2008, 27.)

Sosiaalialalla empowerment koetaan tilaksi, jossa tähdätään parempaan epätyytyttävän tilanteen vuoksi. Lähtökohtaisesti voimaantumisellem tarkoitetaan huonommasta parempaan tapahtuvaa muutosta, joka toimii prosessin tavoin vaihe vaiheelta. Sen vuoksi sosiaalialalla empowermentista puhutaan yleensä prosessina, mutta se voidaan käsittää myös päämääränä. (Mäntysaari, Pohjola & Pösö 2009, 319.) Robert Adams (2008) on määritellyt voimaantumisen yksilön, ryhmän ja yhteisön kyvyksi parantaa omaa hyvinvointia. Käsitteen taustalla on asetettujen tavoitteiden saavuttaminen sekä vuorovaikutteinen kanssakäyminen ympäristön kanssa. Adams käsittää voimaantumisen välineenä, jonka avulla tähdätään parempaan elämänlaatuun. Hän kuvaa voimaantumista kokonaisvaltaisena prosessina, joka edistää yksilön sekä ympärillä olevien ihmisten hyvinvointia. Keskeisintä prosessissa on kokemus osallisuudesta sekä yhteenkuuluvuudesta. (Adams 2008, 5, 17–18.)

Voimaantuminen nähdään ihmisestä itsestään lähtevänä prosessina. Toisin sanoen ajatellaan, että voimaantumista ei voi antaa kenellekään, koska se on aina henkilökohtainen. Myös ympäristöllä ja sen tarjoamilla puitteilla nähdään olevan vaikutusta voimaantumisen mahdollisuudelle. Esimerkiksi turvallisuuden tunne ja valinnanvapaus voivat olla hyvin merkityksellisiä voimaantumisen kannalta. Tämän vuoksi ajatellaan, että eri ympäristöt luovat erilaisia lähtökohtia voimaantumiseen. (Siitonen 1999, 91–93.)

4.2 Voimaantumisen merkitys perhetyössä

Perhetyössä voimaantumista ja sen tukemisesta voidaan puhua perheen voimaannuttamisena. Voimaannuttamisella pyritään edistämään perheen hyvinvointia ja myönteistä elämänasennetta. Parhaimmillaan perheenjäsenen voimaantuminen voi muuttaa koko perheen elämänlaatua paremmaksi ja auttaa selviytymään vaikeasta elämäntilanteesta. Jokainen ihminen kokee voimaantumisen eri tavoin, ja sen takia se voi myös vaikuttaa perheenjäseniin eri tavoin. Voimaantuminen voi näkyä toisella esimerkiksi lisääntyneenä vastuun ottona ja toisella aktiivisempänä toimintana. Oletettavaa kuitenkin on, että yhdenkin perheenjäsenen voimaantuminen auttaa ja lisää koko perheen voimaantumisen kokemusta. Sen myötä myös koko perheen on mahdollisuus saada kokemus lisääntyneestä hyvinvoinnista ja elämänhallinnasta. Se voi näkyä positiivisesti perheen toiminnassa, esimerkiksi arjen hallinnassa ja vuorovaikutustaidoissa perheenjäsenten välillä. Joillakin perheillä voimaantuminen ja sen vaikutukset voivat olla pysyviä, mutta joillakin ne ovat vain hetkellistä. Lähtökohtaisesti voimaannuttamisessa on tavoitteena huomioida jokainen perheenjäsen tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti. Haasteeksi voi muodostua jokaisen osapuolen tasavertainen voimaannuttaminen niin, ettei se tapahdu kuitenkaan kenenkään toisen perheenjäsenen kustannuksella. (Vilén ym. 2010, 26.)

Perhetyön näkökulmasta perheiden voimaantumista voidaan kutsua myös valtaistumiseksi. Siinä perheenjäsenet kokevat yksilöllistä voimaantumista, jonka tuloksena voi olla parempi ymmärrys omista voimavaroista suhteessa muihin. Sosiaalialalla valtaistuminen korostaa asiakkaan omaa asiantuntijuutta esimerkiksi omien lastensa kohdalla. Esimerkiksi vanhemmat voivat korostaa olevansa omien lastensa asiantuntijoita yhtä lailla kuin työntekijätkin. (Vilén ym. 2010, 26.)

4.3 Perheen voimaantumisen tukeminen perhetyössä

Perheen voimaantumista ja valtaistumista tavoittelevaa perhetyötä voidaan kutsua esimerkiksi counselling-tason perhetyöksi. Counselling on englannin kielinen sana, joka tarkoittaa ohjausta, neuvontaa ja kehottamista. Itsessään edellä mainitsemani sanakäännös ei kata kaikkea counselling-tason perhetyöstä. Siihen kuuluu perhetyön vuorovaikutuksellinen asiakastyö, jossa pyritään on asiakkaan ymmärtämiseen ja tukemiseen sekä voimavarojen löytämiseen. Menetelminä käytetään muun muassa kuuntelua, kartoittamista, kyselyä, elekieltä, tiedon jakamista sekä yhdessä toimimista. Toisin sanoen counselling-tason perhetyö pitää sisällään kaiken sen ammattitaidon, jota sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta vaaditaankin. Siinä pystyy kehittymään ja jatko-kouluttautumaan koko uran ajan. (Vilén ym. 2010, 25.)

Perheen voimaantumista voidaan tukea ja edistää esimerkiksi voimavaraistavalla ja arvostavalla työotteella. Niillä tarkoitetaan työskentely- ja ajattelutapoja, joilla pyritään löytämään sekä tutkimaan perheen sekä sen jäsenten myönteisiä ja kantavia ominaisuuksia. Positiivisia ominaisuuksia voi löytyä esimerkiksi asiakkaan ajattelutavasta, toiminnasta ja arvomaailmasta. (Vilén ym. 2010, 26.) Voimavaraistavan työotteen lähtökohtana on poistaa jännitteitä ja luoda arvostava sekä kumppanuuteen perustuva vuorovaikutussuhde yhteistyön aloituksesta lähtien. Tyypillisesti perhetyö aloitetaan usein sellaisissa tilanteissa, jossa tavoitteena on ongelmien ennaltaehkäiseminen, jonkin ei-toivotun käyttäytymisen lopettaminen tai asiakasperheen ja sen jäsenten elämänhallintakyvyn edistäminen. Perheenjäsenet voivat olla uupuneita vaikeaan elämäntilanteensa ja he voivat tuntea häpeää ja syyllisyyttä huonosta tilanteestaan. He voivat ajatella olevansa huonoja ja kokevansa epäonnistuneensa perhe-elämässä tarvittaessaan perhetyön tukea arjesta selviytymiseen. Tällöin perhetyön aloittaminen ja asiakasperheen motivoiminen voi olla haastavaa, koska perhe menee helposti puolustuskannalle. (Rönkkö & Rytönen 2010, 188–189.)

Voimavaraistavalla työotteella ei tarkoiteta vain pelkän positiivisen palautteen antamista, vaan se pitää sisällään myös tavoitteellista tutkimista ja kyselemistä. Näin perheessä toimivien asioiden selvittäminen on käytännössä mahdollista. Voimavaraistava työote on sisällöltään hyvin moninainen, mutta perhetyön näkökulmasta se voidaan karkeasti jakaa neljään eri osa-alueeseen: asenteeseen ja ajattelutapaan, vuorovaikutustapaan, työotteeseen sekä menetelmiin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 190.)

Voimavaraistavassa työotteessa on keskeistä ajatella, että jokainen ihminen pyrkii pohjimmiltaan myönteisiin asioihin sekä toimintoihin elämässään. Suurimpana ongelmana pidetään sitä, jos perhe ei pysty hyödyntämään ja käyttämään elämässään kantavia sekä hyvinvointia tukevia asioita ja arvoja jonkin ongelmaksi nimetyn asian vuoksi. Voimavaraistavassa työotteessa korostetaan, että perhe on itse oman elämänsä asiantuntija. Tätä ajattelutapaa tukemalla lisätään perheen omaa toimintakykyä sekä pysyvyyden tunnetta. Toisin sanoen voimavaraistavassa työotteessa keskitytään pikemminkin perheen voimavaroihin ja elämässä kantaviin asioihin kuin huonoihin ja ongelmallisiin asioihin. Voimavaraistavassa työotteessa tähdätään arvostavan ja kunnioittavan vuorovaikutussuhteen luomiseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 189–190.)

Voimavaraistavan työotteen tukena voidaan käyttää erilaisia perhetyön menetelmiä, kun halutaan luoda asiakassuhde ja selvittää, millaisia merkityksiä perhe antaa omassa elämässään esiintyville asioille. Menetelmiä löytyy useita ja niiden tarkoituksena on kohdistaa työskentelyä asioihin, joita perhe toivoo elämäänsä. Samalla ne luovat vaihtoehtoja, joiden pohjalta voidaan luoda erilaisia tavoitteita yhdessä perheen kanssa. Niiden tavoitteena on elävöittää tavoiteltavien muutoksien vaikutusta elämään sekä tulevaisuuteen, jossa ongelmaksi nimetty asia ei enää vaikuta. Voimavaraistavia menetelmiä ovat muun muassa ratkaisukeskeisyys, arvostava haastattelu sekä narratiivinen ajattelu. (Rönkkö & Rytönen 2010, 190–191.)

Ratkaisukeskeisessä ajattelutavassa korostetaan selkeiden tavoitteiden sitomista käytännön työhön. Sillä voidaan tutkia esimerkiksi ongelmien vaikeutta ja tavoitteiden merkitystä erilaisten asteikkokysymysten avulla. Arvostavaa haastattelua voidaan käyttää voimavaraistavan työn eri vaiheissa. Siinä selvitetään perheen myönteisiksi kokemia asioita sekä osaamista. Haastattelun avulla voidaan tukea ja työstää perheen omia voimavaroja sekä selvittää niiden riittävyyttä ongelman ratkaisemisen näkökulmasta. Narratiivisessa ajattelutavassa tutkitaan ihmisen omia kokemuksia ja vaihtoehtoisia tarinoita elämästä. Näin ihminen saa monipuolisen näkökulman ongelmansa ratkaisemiseen sekä sen vaikutuksista omaan elämään. Parhaimmillaan menetelmä tukee asiakkaan suhtautumista ongelmaan niin, että myönteiset asiat menevät sen edelle. (Vilén ym. 2010, 212–213; Rönkkö & Rytönen 2010, 191.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa Etelä-Kymenlaakson alueella tapahtuvasta perhetyöstä, erityisesti venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. Tutkimuksessa nostan esille perhetyöntekijöiden omakohtaisia kokemuksia venäläistaustaisista lapsiperheistä ja kulttuurierojen tuomista haasteista. Kartoitan tutkimuksessa perhetyöntekijöiden näkökulmia ja kokemuksia etenkin monikulttuurisella tasolla sekä voimaantumisen merkityksen ymmärtämisessä. Tarkoituksena on löytää hyviä työkäytäntöjä, kehityskohteita sekä haasteita monikulttuurisen ja voimaantumista tukevan perhetyön näkökulmasta. Oman opinnäytetyöni lisäksi tutkimustuloksia käytetään osana Empowerment of Families with Children -hanketta.

Tämän opinnäytetyön ja Empowerment of Families with Children -hankkeen tavoitteet ja tarkoitukset huomioiden tutkimusongelmaksi muotoutuu: ”**Millaisia työkäytäntöjä voimaantumisen tukeminen vaatii venäläistaustaisten lapsiperheiden kohdalla perhetyön näkökulmasta?**”.

Tutkimusongelmaani tarkentavat alakysymykset ovat:

- ”Mikä on osoittautunut haasteelliseksi perhetyössä venäläistausten lapsiperheiden parissa?”
- ”Minkälaiseksi perhetyöntekijät arvioivat oman ammattitaitonsa monikulttuurisen perhetyön näkökulmasta?”
- ”Mitkä menetelmät perhetyöntekijät kokevat toimiviksi venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa voimaantumista tukevasta näkökulmasta?”
- ”Millaiset asiat vaikuttavat yleensä venäläistaustaisten lapsiperheiden voimaantumiseen?”

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni aineiston olen kerännyt kvalitatiivisin eli laadullisin menetelmin. Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti olen kerännyt aineistoa tarkoituksenmukaisesta kohdejoukosta teemahaastattelun muodossa. Haastattelujen apuna olen käyttänyt puolistruktoitua haastattelulomaketta. (Ks. Vilkkä 2005, 100–101.) Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto pohjautuu tutkijan omiin havaintoihin ja keskusteluihin haastateltavien kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto käsitellään ainutlaatuisena sekä tulkitaan sen antajaa kunnioittaen. Tutkimusta ei tehdä eikä käsitellä mittausvälinein, jotka ovat tyypillisiä määrällisille eli kvantitatiiviselle tutkimuksille. Lähtökohtana on pikemminkin saadun aineiston laajuus kuin haastattelujen määrä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 164; Vilkkä 2005, 109.)

Laadullinen tutkimus sopii hyvin opinnäytetyöni tarkoitukseen. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tietoa kerätään kokonaisvaltaisesti luonnollisissa sekä todellisissa tilanteissa. Tämän takia tutkimusaineisto kerätään usein haastattelujen muodossa, koska niissä ihmisten kokemukset pääsevät selkeästi esiin puheen muodossa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 164.)

Tämän työn tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa perhetyöstä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa ja siinä ilmenevistä kehitystarpeista. Pääpainopisteet ovat olleet voimaantumisen tukeminen, monikulttuurinen perhetyö ja siinä ilmenevät haasteet sekä kehityskohteet erityisesti venäläistaustaiset lapsiperheet huomioiden. Tarkoituksenani ei ole löytää ”totuutta” tutkittavasta asiasta, vaan nostaa esille perhetyöntekijöiden omakohtaisia kokemuksia venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa työskentelystä (ks. Vilkkä 2005, 98).

6.2 Haastateltavien valinta ja kokoaminen

Laadullisen tutkimuksen tavoin valitsin haastateltavat tarkoituksenmukaisesti, enkä sattumanvaraisesti. Haastateltavien valinnassa mietin tarkoin, vastaavatko heidän kokemuksensa tutkimukseni tarkoitusta. Minulle oli tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta, että haastateltavilla oli omakohtaisia kokemuksia työskentelystä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. (Ks. Hirsjärvi ym. 1997, 164; Vilkkä 2005, 114–

115.) Tutkimuksen tarkoitusta vastaavaa aineistoa varten tein neljä haastattelua, joihin osallistui yhteensä seitsemän lastensuojelun perhetyöntekijää. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui yksi perhetyöntekijä ja kolmeen muuhun haastateltavat ottivat osaa työpareina.

Empowerment of Families with Children -hankkeen ohjeistuksen mukaan lähetin ennen haastattelujen toteuttamista perhetyöntekijöille lomakkeen (liite 1), jossa pyydettiin kirjallinen suostumus haastattelun toteuttamiseen. Lisäksi lomakkeesta ilmeni, että haastateltavien henkilöllisyys jää vain minun tietooni ja heillä on täysi oikeus lopettaa haastattelu kesken istunnon. Ennen lomakkeen lähettämistä olin perhetyöntekijöihin puhelimitse yhteydessä ja kerroin opinnäytetyöstäni sekä sen taustalla olevasta Empowerment of Families with Children -hankkeesta. Jos myönteisiä vastauksia olisi tullut enemmän kuin tarvittava määrä, olisin valinnut haastateltavat vastausnopeuden mukaan. Tähän ei kuitenkaan ollut tarvetta.

6.3 Haastattelu ja lomake

Tutkimuksen toteuttamisessa olen käyttänyt laadulliselle tutkimukselle tyypillistä teemahaastattelua. Myös puolistruktoituna haastatteluna tunnettu teemahaastattelu pitää sisällään tutkimusongelmasta poimittuja pääaiheita tai teemoja, joita haastattelussa tulisi käydä läpi tutkimusongelman vastauksen löytämiseksi. Apuna käytetään usein jonkinlaista haastattelulomaketta. (Ks. Vilka 2005, 101.) Tässä opinnäytetyössä käytin haastattelun apuna Empowerment of Families with Children -hankkeen kehittämää puolistruktoitua haastattelulomaketta (liite 2). Puolistruktoidulla haastattelulomakkeella tarkoitetaan, että kaikkia vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan osan vastauksista haastateltava kertoo omin sanoin. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2000). Empowerment of Families with Children -hanke antoi minulle mahdollisuuden lisätä tarkentavia kysymyksiä haastattelulomakkeeseen, mutta oman tutkimusongelmani kannalta en kuitenkaan kokenut sen olevan tarpeellista. Valmis haastattelulomake nosti esiin kaikki ne teemat, jotka tutkimusongelmani selvittäminen väistämättä vaati.

Tässä tutkimuksessa esitin kysymykset kaikille haastateltaville samassa järjestyksessä, vaikka teemahaastattelu ei sitä itsessään vaatinut. Koin sen helpommaksi itselleni, sillä teemahaastattelussa haastateltavien pysyminen tutkimukselle asetetuissa teemoissa on tutkijan vastuulla. Mielestäni johdonmukaisuus ja järjestyksen noudattaminen auttoi tässä paljon. Haastattelujen aikana annoin haastateltaville kuitenkin aina mahdollisuuden palata edellisiin kysymyksiin sekä teemoihin teemahaastattelun joustavuuteen nojaten. (Ks. Vilkkä 2005, 101–103.)

Toteutin haastattelut kasvotusten perhetyöntekijöiden omissa työpisteissä, jotka olivat muilta ihmisiltä suojattu. Täten taustahälinää ei ollut paljon ja keskeytyksiä tuli hyvin vähän. Nauhoitin kaikki haastattelut sanelukoneeseen, sillä haastattelulomakkeessa oli paljon avoimia kysymyksiä. Yhden haastattelun pituus oli aina noin puolitoista tuntia. Haastatteluissa kysyin aina kaikki haastattelulomakkeen kysymykset ja kirjasin haastateltavien vastaukset nauhoituksen lisäksi vielä haastattelulomakkeeseen avainsanoja käyttäen.

6.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Haastattelujen jälkeen muutin siitä saadun aineiston sellaiseen muotoon, että sitä oli helppo käsitellä. Tässä tapauksessa se tarkoitti nauhoitusten muuttamista tekstimuotoon eli litteroimista. Vaikka litteroiminen on työlästä, oli se tässä työssä ehdotonta, koska se lisäsi omaa vuoropuhelua tutkimusaineiston kanssa ja teki siitä helposti lähestyttävän. Litterointi auttoi minua myös hahmottamaan, mikä aineistossa oli oleellista tutkimusongelman kannalta. (Ks. Vilkkä 2005, 115.) Koska laadullisessa tutkimuksessa aineisto on pääsääntöisesti tarkoituksenmukaista, on sen litteroiminen tyypillisesti sanasanaisesti puhtaaksi kirjoittamista. Koko aineiston litteroiminen ei ole kuitenkaan välttämätöntä, jos se ei ole oleellista tutkimusongelman kannalta. Tässä työssä litteroin aineistoa valikoiden oman tutkimusongelmani asettamien teemojen mukaisesti. Haastattelulomake oli hyvin laaja, eivätkä kaikki osa-alueet siinä olleet oleellisia oman tutkimukseni kannalta. (Ks. Hirsjärvi ym. 1997, 222.)

Aineiston analysoinnissa pyrin löytämään sellaisen analysointitavan, joka lisäsi omaa ymmärrystäni tutkittavasta asiasta ja karsi oman tutkimukseni kannalta epäoleelliset asiat pois. Tyypillisesti se tarkoitti laadullista analyysiä sekä päätelmien tekoa. Lähtökohtanani oli valita sellainen analyysitapa, joka toisi parhaiten vastaukset omaan tutkimusongelmaani. (Hirsjärvi ym. 1997, 224–225.) Täten päädyin aineiston teemoitte-

luun, jossa aineistosta voidaan poimia tutkimuksen kannalta aiheelliset osa-alueet. Koko aineistoni analysoinnin ajan kävin vuoropuhelupuhelua tutkimusongelmani sekä teoriaosuuden kanssa, jotta löysin niiden näkökulmasta tärkeimmiksi nousevat aiset. Teemoittelu vaatii vahvaa aineiston ja teoriaosuuden keskustelua, jonka olen ottanut huomioon johtopäätösosiossa. (Ks. Eskola & Suoranta 1998, 175–177.)

7 TUTKIMUKSEN KULKU JA AIKATAULU

Kuulin ensimmäisen kerran Empowerment of Families with Children -hankkeesta syksyllä 2011 pidettävässä seminaarissa, jossa opiskelijoille esiteltiin erilaisia opinnäytetyöaiheita. Seminaarissa tuotiin esille Empowerment of Families with Children -hankkeen lähtökohdat ja tavoitteet sekä halukkuus tehdä yhteistyötä opiskelijoiden kanssa muun muassa opinnäytetöiden merkeissä. Aihe herätti minussa heti kiinnostuksen, koska perhetyö ja sen kehittäminen on minusta ensi arvoisen tärkeää lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta sekä tulevaisuuden lastensuojelun näyttäytymisenä. Perhetyö kiinnostaa minua hyvin paljon myös tulevaisuuden työpaikkana, joten näin luonnolliseksi ottaa osaa siihen liittyvään kehittämisprojektiin. Opinnäytetyön suunnittelun aloitin vuoden 2011 lopussa. Tutkimuslupa oli jo ennestään hankkeen puolelta.

Koko marraskuun ja joulukuun 2011 etsin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, lehtiartikleja, aikaisempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä sekä hahmottelin tutkimussuunnitelmaani. Vuoden 2012 alusta opinnäytetyöni suunnittelu jäi kolmen kuukauden tauolle ulkomaan harjoitteluni vuoksi. Huhtikuussa 2012 palasin takaisin tutkimussuunnitelmani äärelle, jonka esittelin aloitusseminaarissani toukokuussa 2012.

Toteutin haastattelut kesän 2012 ja syksyn 2012 aikana. Ennen haastatteluja olin perhetyöntekijöihin puhelimitse yhteydessä ja jossa selvitin heidän omaa kiinnostusta osallistua haastatteluun. Myönteisen vastauksen jälkeen olin haastateltaviin yhteydessä sähköpostitse, jonne lähetin suostumuslomakkeen lisäksi haastatteluissa käyttämäni haastattelulomakkeen. Haastattelulomake oli Empowerment of Families with Children -hankkeen kehittämä yhdessä venäläisten kanssa. Haastateltavia oli melko vaikea saada, koska haastattelulomake oli hyvin laaja ja se sisälsi monen perhetyöntekijän mielestä liian haastavia kysymyksiä. Kaksi perhetyöntekijää jopa perui sovitut haastattelut haastattelulomakkeen nähtyään ja perustelivat sen olevan liian vaikea. Tämä siitä huolimatta, vaikka olin kertonut auttavani ja selittäväni kysymyksiä tarvittaessa. Sopimus opinnäytetyöstä ja aiheen vahvistuksesta tehtiin marraskuussa 2012.

Haastatteluja toteuttaessani muokkaisin ja hahmottelin samanaikaisesti opinnäytetyöni runkoa. Lisäksi jatkoin aihealueeseeni liittyvän kirjallisuuden etsimistä sekä siihen tutustumista. Käsittelin ja litteroin aineistoa sitä mukaan, kun sain sitä haastatteluista. Kun olin saanut opinnäytetyössäni tarvittavan aineiston litteroitua, tein opinnäytetyöni tulososion valmiiksi ja lähetin sen ohjaavalle opettajalleni keväällä 2013. Hankkeen kannalta oli tärkeää, että luovutin opinnäytetyöni tulososion etukäteen, koska sitä käytettiin muiden hankkeen osana olleiden opinnäytetöiden ja tutkimusten tavoin osana hankkeen laajempaa kokonaisuutta. Hankkeen pohjalta julkaistiin syksyllä 2013 kaksi kirjaa ”Vastavuoroiset ja voimaantumista tukevat käytännöt perhetyön kehittämisessä” ja ”Empowering Social Work: Research and Practice. Kirjoissa käsitellään venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa tehtävää perhetyötä sekä sen kehittämistä voimaantumisen ja vastavuoroisuuden näkökulmista. Näiden kirjojen taustalla on käytetty apuna muun muassa Empowerment of Families with Children -hankkeen osana olleiden opinnäytetöiden tutkimustuloksia.

Opinnäytetyöni aineiston keräämisen ja purkamisen jälkeen työ jäi jälleen pienelle tauolle, koska suoritin työharjoitteluni jälleen ulkomailla. Joulukuussa 2013 palasin opinnäytetyöni pariin ja aloin rajaamaan ja tarkentamaan kirjallisuutta teoreettisen viitekehykseni ja tutkimusongelmani näkökulmasta. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys oli ajan kuluessa jäsentynyt ajatuksissani selkeäksi, joten sen työstäminen tapahtui nopeasti. Tämä johtui osittain myös siitä, että olin tutustunut jo aikaisemmin todella hyvin opinnäytetyötäni vastaavaan kirjallisuuteen, joten tiedon löytämiseen ei mennyt enää aikaa. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen analysoin tutkimustulokseni ja tein johtopäätökset valmiiksi. Lopuksi viimeistelin työni ja palautin sen esitarkastukseen ohjaavalle opettajalleni Minna Veistilälle 31.3.2014.

8 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen haastattelulomakkeen pohjalta tehtyjen haastattelujen tuloksia ja perhetyöntekijöiden omia kokemuksia maahanmuuttajataustaisten lapsiperheiden parissa työskentelystä. Tutkimustulokset perustuvat neljään eri haastatteluun, joihin osallistui yhteensä seitsemän perhetyöntekijää. Haastattelut kestivät keskimääräisesti yhden tunnin ja 30 minuuttia per haastattelu. Tuloksien kannalta ei ole merkityksellistä erottaa haastateltavia toisistaan, sillä kaikki olivat lastensuojelun perhetyöntekijöitä.

Käyttämäni haastattelulomake (liite 2) koostui seitsemästä eri osa-alueesta. Osa-alueiden tarkoituksena oli kartoittaa perhetyöntekijöiden kokemuksia työskentelystä maahanmuuttajaperheiden ja erityisesti venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. Puolistruktoitu haastattelulomake sisälsi kaiken kaikkiaan 24 numeroitua kysymystä, joiden lisäksi lomake sisälsi tarkennusta ja lisätietoa antavia kysymyksiä. Tutkimusongelmaani nojaten tulen avaamaan haastattelulomakkeen neljä ensimmäistä osa-aluetta. Kahden viimeisen osa-alueen sisältö ei ole merkittävää tämän opinnäytetyön kannalta.

8.1 Asiakkaat

Ensimmäisen osa-alueen tarkoitus oli kartoittaa perhetyöntekijöiden asiakasryhmittymiä ja niiden yleisyyttä suhteutettuna kaikkiin perhetyöntekijöiden asiakkuuksiin. Lisäksi osa-alueen tehtävänä oli selvittää perhetyöntekijöiden omia näkemyksiä venäläistaustaisista lapsiperheistä sekä niiden parissa työskentelystä. Haastateltavia pyydettiin havainnollistamaan, mikä on heidän näkemyksensä hyvästä perhetyöstä venäläistaustaisten maahanmuuttajaperheiden kohdalla. Osa-alue sisälsi haastattelulomakkeen kysymykset 1–4.

Ensimmäisessä kysymyksessä oli tarkoitus selvittää, minkälaisen perheen kanssa haastateltavat työskentelevät. Haastattelulomakkeeseen oli eritelty kymmenen erilaista perhetyyppiä, jotka tuli pisteyttää niiden yleisyyden mukaan. Vaihtoehtoina olivat numerot 1–5. Haastateltavilla oli myös mahdollisuus lisätä asiakasryhmiä, jotka puuttuivat haastattelulomakkeesta. Numerot 4–5 tarkoittivat kyseisiä perheitä olevan paljon, numero 3 tarkoitti niitä olevan noin puolet ja numerot 1–2 viittasivat sellaisten asiakasryhmien olevan harvinaisia. Jos joku perheryhmä puuttui asiakastyöstä kokonaan, se sai arvon 0.

Taulukko 3. Asiakasperheet

ASIAKASRYHMÄT	HAASTATTELU 1	HAASTATTELU 2	HAASTATTELU 3	HAASTATTELU 4
Perheet, joissa taloudellisia ongelmia	5	5	5	5
Monilapsiset perheet	5	5	4	3
Nuoret/alaikäiset perheet	2	0	1	0
Yksinhuoltajaperheet (äiti)	5	4	4	4
Yksinhuoltajaperheet (isä)	1	1	1	2
Alkoholiongelmaiset perheet	3	5	4	4
Huumeongelmaiset perheet	4	3	2	2
Perheet, jossa kehitysvammaisia	2	1	1	0
Perheet, joissa jollakin HIV	1	0	0	0
Maahanmuuttajaperheet	4	3	3	3

Kaikilta haastateltavilta oli asiakasperheitä lähes kaikista haastattelulomakkeen tarjoamista asiakasryhmistä. Perheiden talousongelmat näyttäytyvät haastateltavien kaikissa asiakasperheissä. Haastatteluissa tuli myös esiin, että asiakasperheet ovat lähes poikkeuksetta yksinhuoltajaperheitä, joissa äiti toimii yksinhuoltajana. Vuorostaan yksinhuoltajaisiä kerrottiin olevan hyvin vähän. (Taulukko 3.) Jokainen haastateltava lisäsi haastattelulomakkeen antamien asiakasryhmien lisäksi perheet, joissa on mielen-terveysongelmia ja kertoi sen näyttäytyvän lähes jokaisen asiakasperheen kohdalla.

Haastateltavat merkitsivät useat asiakasperheet monilapsisiksi. Suurin osa haastateltavista kertoi alkoholiongelmien olevan yleisempiä kuin huumeongelmien. Yksi haastateltavista oli vuorostaan kokenut huumeongelmien olevan yleisempiä kuin alkoholiongelmien. Haastateltavat kertoivat osalla asiakkaistaan olevan sekä huume- että alkoholiongelmia. Kaksi haastateltavista halusivat lisätä taulukkoon vielä moniongelmaiset perheet ja kertoi moniongelmaisuu- den näkyvän kaikissa heidän asiakasperheissään. Lisäksi heillä oli kokemus, että samanaikaiset mielenterveys-, alkoholiongelmat sekä lääkkeiden väärinkäyttö ovat yleisiä. Muutkin haastateltavat olivat sitä mieltä, että heidän asiakasperheissään on aina havaittavissa moniongelmaisuu- ta.

Yksi haastateltavista kertoi asiakasperheidensä olevan lähes aina maahanmuuttajataustaisia. Loput kuusi kertoivat niiden olevan lähes puolet asiakasperheistä. Kaikilla oli venäläistaustaisia lapsiperheitä asiakkanaan, mutta kaksi haastateltavista kertoi maahanmuuttajaperheiden koostuvan heillä pääsääntöisesti afrikkalaisista, aasialaisista sekä muista Lähi-idän maista tulleista perheistä. Nuoria ja alaikäisiä perheitä näyttäytyi kaikilla haastateltavilla vähän. Puolilla niitä ei ollut ollenkaan ja lopuilla muutamia.

Perheitä, joilla oli kehitysvammainen/kehitysvammaisia perheenjäseniä, oli haastateltavien mukaan hyvin vähän. Kahdella haastateltavista niitä ei ollut ollenkaan. Yksi haastateltavista kertoi, että diagnooseja ei aina ole, vaikka kehitysvammaisuus olisi nähtävissä. HIV-infektiota on haastateltavien mukaan perheissä hyvin vähän tai ei ollenkaan. Kaikki kuitenkin sanoivat, ettei heillä voi olla siitä varmaa tietoa, koska he eivät voi tietää infektiosta, ellei asiakas heille sitä itse kerro.

Haastattelulomakkeen toisessa kysymyksessä tuli selvittää, oliko perhetyöntekijä huomannut venäläistaustaisille perheille tyypillisiä piirteitä. Tarkoituksena oli pohtia eroavuuksia perheen kuvauksessa tai järjestyksessä verrattuna suomalaiseen perheeseen. Kysymyksen tehtävänä oli kartoittaa haasteista, joita perhetyöntekijät kohtaavat venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa tehtävässä työssä.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että venäläiset lapsiperheet eroavat suomalaisista perheistä. Kulttuurierot Venäjän ja Suomen välillä koettiin suurimmaksi haasteeksi. Kulttuurierojen myötä myös luottamuksen saaminen koettiin haastavaksi. Kahdella haastateltavista oli kokemus siitä, että venäläistaustaiset epäilevät usein heitä kohdeltavan eri tavalla taustansa vuoksi. Yhden haastateltavan mukaan luottamuksen saaminen on ehdottomasti yksi suurimmista haasteista ja sen saavuttaminen voi viedä todella paljon aikaa. Haastateltava kertoi, että venäläisille koti on niin pyhä paikka, ettei sinne voi mennä ennen kuin tietty luottamus on saavutettu. Luottamuksen saavuttuaan myös asiakkaan avoimuus kasvaa, mutta alussa ongelmista saadaan hyvin pinnallinen kuva. Haastateltava kuvasi asiakkuuden etenemistä seuraavalla tavalla: *''Se on jäävuoren huippu, mikä me nähää ensin...mut sit se onkii semmonen pakka et huh...''*. Hän kertoi myös on havainneensa venäläisille tyypillisiä epäluuloja suomalaisesta perhetyöstä ja kuvaa epäluuloja seuraavanlaisesti perhetyöntekijöiden näkökulmasta: *''Myöhän ollaa ihan piruja...Myöhän ollaa sellasii ihan hirveit kytääjii ja me laitetaa lapset lukkojen taa...''*.

Kaikki haastateltavat olivat havainneet, että venäläistaustaiset asiakasperheet ovat useimmiten yksinhuoltajaperheitä, joissa äiti toimii yksinhuoltajana. Useissa tapauksissa äiti oli venäläinen ja isä suomalainen. Tämän tapaisissa perhemuodoissa lapset hallitsevat usein suomen ja venäjän kielen, mikä helpottaa perhetyöntekijöiden mukaan työtä perheen parissa. Tästä huolimatta kielelliset ongelmat koettiin tyypillisiksi venäläisperheiden kanssa, erityisesti niissä perheissä, joissa kaikki perheenjäsenet olivat venäläistaustaisia. Kaksi haastateltavista mainitsi, että venäläistaustaiset perheet ovat harvoin monilapsisia. Perheissä on usein vain yksi lapsi. Kaikki haastateltavat olivat havainneet, että perheen isä jää usein hyvin etäiseksi eikä tunnu olevan kiinnostunut perheen asioista, vaikka vanhemmat eivät olisi eronneet. Äiti hoitaa lähinnä perheen asioita ja isä tekee töitä tai muita asioita perheen ulkopuolella.

Kasvatukselliset asiat venäläisperheissä koettiin poikkeavan suomalaisesta kasvatuskulttuurista hyvin näkyvästi. Kaksi haastateltavista kertoi venäläistaustaisilla olevan Suomen valtaväestöön tai Suomen lakiin suhteutettuna myönteisempi näkökulma kurinpidollisiin menetelmiin kasvatuksessa. Haastateltavien mukaan osa venäläistaustaisista asiakkaista pyrki puolustamaan ja perustelemaan kurinpidon toimivuutta kasvatuksellisissa asioissa, eivätkä tunnu ymmärtävän sen laittomuutta Suomessa: *”...tukistaminen ja se semmonen läpsiminen on sellasta aika tavallista niillä ja sitä ei ehkä sit oikein ymmärretä, et miks sitä ei voi tehdä.”*, ja *”...meille selvennetää sitä näinkin, että venäläisissä kouluissakin sitä tehdään, et se on siel semmonen kurinpidollinen juttu.”*.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että monia Suomessa olevia käytäntöjä joutuu perustelemaan venäläisille. Kaksi haastateltavista kertoi venäläistaustaisten vanhempien pitävän lapsiaan hyvin itsenäisinä ja vaativan heiltä paljon jo pienenä. Kaksi muuta olivat vuorostaan kokeneet, että lasten puolesta tehdään venäläistaustaisissa perheissä liian paljon. Osa oli myös kokenut, että Venäjällä on niin moni asia eri tavalla kuin Suomessa, että siitä syntyy väkisinkin vastakkainasettelua.

Haastattelulomakkeen kolmannessa kysymyksessä selvitettiin, minkä perheenjäsenten kanssa haastateltavat työskentelevät, kun kyse on venäläistaustaisesta lapsiperheestä. Haastatteluista ilmeni, että kaikki haastateltavat työskentelevät perheiden kotona yhdessä koko perheen kanssa. Joskus tapaamisia voidaan tehdä myös erikseen vanhempien ja lasten kanssa. Kaikkien haastateltavien mielestä on tärkeää selvittää lasten

omat näkemykset omasta perheestä ja sen tilanteesta. Tämän lisäksi haastateltavat kokivat lasten omat toiveet tärkeiksi. Heidän kokemuksiensa mukaan lapset ovat usein niin pieniä, että työntekijöiden tulkinnat perheen tilanteesta jäävät helposti vanhempien kertomusten pohjalle.

Yli puolet haastateltavista kertoi työskentelevänsä pääsääntöisesti koko perheen kanssa tai ainakin pyrkivänsä siihen. Loput kertoivat työskentelevänsä vuorostaan lähes poikkeuksetta vain äidin ja lapsen tai lasten kanssa. Kaikki kertoivat kuitenkin pyrkivänsä siihen, että äidin lisäksi myös isä tulisi tapaamisiin paikalle, jos heillä on yhteishuoltajuus. Ketään ei kuitenkaan voida pakottaa tapaamisiin tai päätöksien tekoon. Tärkeintä on, että kaikki asianomaiset olisivat mukana. Lähes kaikki haastateltavista kertoivat, että joskus myös isovanhemmat ovat tapaamisissa mukana. Kaksi mainitsi tekevänsä isovanhempien kanssa verkostotyötä ja kertoivat heidän osallistuvan usein tapaamisiin. Heillä oli kokemus siitä, että isovanhemmat ovat hyvin aktiivisesti mukana venäläisperheiden elämässä.

Neljännessä kysymyksessä oli tarkoitus selvittää haastateltavien kokemuksia siitä, mikä on hyvää sosiaalialan asiakastyötä venäläistaustaisten lapsiperheiden kanssa. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kulttuurierojen huomiointi on kaikkein tärkeintä. Haastateltavien mielestä oli tärkeää huomioida venäläistaustaisille tyypillisiä kasvatustapoja ja muita kulttuurillisia piirteitä. Haastateltavista kaksi oli sitä mieltä, että venäläistaustaisille tyypilliset piirteet näkyvät kaikessa perheen toiminnassa, joten niitä on hyvä ymmärtää ja peilata suomalaisiin tapoihin, jotta hyvä asiakastyö toteutuisi. Haastatteluissa tuotiin esille esille, että tulkin tarjonta on tärkeää tilanteissa, joissa venäläistaustaisilla ei ole riittävää suomen kielen taitoa.

Kaikki haastateltavat pitivät molemminpuolista kunnioitusta ja arvostusta tärkeänä, jotta luottamuksellinen asiakassuhde voi syntyä. Yksi haastateltavista korosti, että venäläistaustaiset perheet vaativat useasti vielä enemmän kunnioitusta kuin suomalaiset perheet ja kuvasi sitä seuraavanlaisesti: *''Ne vaatii viel ehkä hitusen enemmän semmosta kunnioitamista, et se täytyy hirveen tarkkaa kattoo, et se niiku olematta mitenkään sillee et siin nyt pitäis kumarrella tai mitää sillee, mut et silllee todella kunnioittavast täytyy olla ja se koti on kyl niille niin tärkeä paikka, et se on niiku tosi tarkkaa mietittävä et miten sinne mennä ja näin.''*

8.2 Tavoitteet ja kehityskohteet

Toisessa osa-alueessa oli tarkoitus saada kokonaiskuvaa siitä, minkälaisia tavoitteita perhetyöntekijät ovat asettaneet itselleen työskennellessään venäläistaustaisten lapsiperheiden kanssa. Tämän lisäksi kartoitettiin haastateltavien kokemuksia tekijöistä, jotka saattavat uhata tavoitteiden toteutumista sekä selvitettiin niitä sosiaali-etuuksia, joita tulisi kehittää tavoitteiden toteutumisen turvaamiseksi. Osa-alue sisälsi haastattelulomakkeen kysymykset 5–7.

Haastattelulomakkeen viidennessä kysymyksessä haastateltavat kertoivat perustavoitteistaan asiakastyössä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa, sekä havainnollistivat niitä esimerkeillä. Kaikkien haastateltavien keskuudessa luottamuksen saaminen, lapsen edun toteutuminen sekä vanhemmuuden tukeminen nähtiin isoimpina tavoitteina. Näitä pidettiin itsestäänselvyyksinä sosiaalialan asiakastyössä ja ne olivat kaikkien mielestä lähtökohtana onnistuneen asiakassuhteen luomiseen. Lisäksi perehdyttäminen suomalaisiin tapoihin ja kulttuuriin pidettiin tärkeänä kotoutumisen näkökulmasta. Kaksi haastateltavista kertoi antavansa konkreettisia nevoja Suomessa asumiseen ja ohjeistusta suomalaisista käytännöistä. Heidän mukaansa se on tärkeä osa maahanmuuttajaperheiden sopeuttamista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Vuorovaikutustaitojen lisääminen lapsen ja vanhemman välillä sekä arjen rytmittäminen ja sen tukeminen nähtiin tärkeinä tavoitteina. Kaikki haastateltavat kertoivat lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen olevan usein puutteellista etenkin päihde- ja mielenterveysongelmaisilla. Vuorovaikutussuhteen luomiseen rohkaistaan ja siihen opastetaan ihan perusasioilla, kuten lapsen sylissä pitämisellä ja lapsen tarpeisiin vastaamisella. Yhden haastateltavan mukaan osalla perheistä ei ole minkäänlaista käsitystä siitä, minkälaista ruokaa lasten tulisi syödä ja kuinka usein. Hän kertoi seuraavanlaisesti omasta kokemuksestaan: ”*Välil on aika jännää kattoo sinne asiakkaan jääkaappii, et mitä sielt löytyy, mitä sielt ei löydy, tai et onks se täysin homees....*”. Haastatteluissa tuotiin myös esille arjen rytmittämisen sisältävän aivan tavallisia arjenhallintaan liittyviä asioita: ”*Sellaset arkiset askareet, et lähetään vaikka kouluun ajoissa, pestynä ja puhtaissa vaatteissa sekä ruokailuajat, nukkumaanmenoajat, läksyt ja kaikki tälläset näin, ettei hiippastella aina ihan myöhään tuolla ulkosalla ja sillai.*”.

Kaikkien haastateltavien tavoitteina oli ohjata, tukea ja neuvoa asiakkaita. Oikeanlaisien palvelujen järjestäminen ja niihin ohjaaminen kuului kaikilla tavoitteisiin. Taloudellinen neuvonta ja lakisääteisten etuuksien avaaminen sekä niistä informointi asiakkaalle kuuluivat kaikkien perustavoitteisiin. Osa haastateltavista korosti erityisesti päihteettömyyden tukemista ja sen haastavuutta. Kaksi kertoi omakohtaisesta kokemuksestaan, että päihteettömyyttä voi olla vaikea seurata, vaikka se onkin yksi isoimmista päätavoitteista. He kertoivat näin: *''Se on hyvin vaikeeta, että miten me voidaan tukea, valvoa sekä kontrolloida sitä, et vanhempi ottaa antabuksen, käy A-klinikalla tai jotain tämmöstä vastaavaa. Jos hän sanoo, et on ottanu, nii me uskotaan sitä.''*

Kuudennessa kysymyksessä haastateltavien tuli kertoa omia kokemuksiaan tekijöistä, jotka voivat uhata heidän yllä mainittuja tavoitteitaan ja niiden toteutumista asiakastyössä venäläistaustaisten lapsiperheiden kanssa. Uhkatekijöitä tarkasteltiin pääosin organisatorisesta, lainsäädännöllisestä, psykologisesta, taloudellisesta ja kulttuurillisesta näkökulmasta.

Kaikkien haastateltavien mielestä suurin uhkatekijä oli venäläistaustaisten perheiden ennakoluulot suomalaisesta perhetyöstä. Monilla vanhemmilla oli pelko siitä, että lapset viedään heti pois. Haastateltavien mukaan suurimmalla osalla perheistä ei ole ymmärrystä siitä, että perhetyöntekijöiden tehtävänä on ennemminkin auttaa perheitä, eikä hajottaa niitä. Yksi haastateltavista kertoi, että venäläistaustaisten aikaisemmat huonot kokemukset ja mediassa otsikoissa olleet venäläistaustaisten lasten huostaanototapaukset ovat suurimpia ennakoluulojen synnyttäjiä. Haastatteluissa tuli ilmi, että osalla perheistä voi olla pelko perhetyön leimaavuudesta ja siitä, että muut ajattelisivat heidän perheessään tai lapsissaan olevan jotakin vikaa. Haastatteluissa tuotiin myös esille, että ennakoluulot voivat olla peräisin jo Venäjältä asti: *''Voi olla niin, että vanhemmilla saattaa olla jo omasta kotimaastaan ikäviä kokemuksia siitä, jos lapsi tarviskin jotakin tutkimuksia, esimerkiksi jotain tämmöstä neuropsykologista, niin hän ei halua että lapsesta tehdään hullu, et se on sillai lainausmerkeissä hullu, että sen takia vanhempi pelkää sitä. Vaikka se olis lapsen paras sillä hetkellä, et hän sais tarvittavat tuet ja ymmärryksen siihen, miksi lapsi käyttäytyy näin, niin saattaakii olla, et se tyssää siihen, et vanhempi on epäluullonen tähän, kun hän ei halua, että hänen lapsensa tehdään hullua.''* He kertoivat ennakoluulojen sekä erilaisten pelkojen näkyvän perheissä salailuna ja tärkeiden asioiden kertomatta jättämisenä, joka puolestaan hi-

dastaa heidän kokemuksiensa mukaan perheen voimaannuttamista huomattavasti. Kaksi haastateltavista kertoi kuitenkin kokeneensa, että venäläistaustaisten ymmärrys suomalaisen perhetyöhön on kasvanut viime vuosina huomattavasti. He kertoivat, että osa venäläisistaustaisista äideistä on ollut todella iloisia siitä, että ovat saaneet apua ajoissa ja lapset on sijoitettu tarvittaessa.

Toiseksi uhaksi kaikki haastateltavat mielsivät kulttuurierot. Haastateltavat kertoivat, että venäläistaustaisten perheiden kanssa työskenneltäessä kommunikaatio-ongelmat syntyvät pääosin kulttuurillisista eroista ja yhteisen kielen puuttumisesta. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että venäläistaustaisten käyttämät kasvatustavat saattavat vaarantaa lapsen edun toteutumisen suomalaisen perhetyöntekijän näkökulmasta. Heidän mukaansa venäläinen kasvatustapa on usein hyvin kontrolloivaa, johon kuuluu pahimmillaan lasten fyysinen kurittaminen. Osa haastateltavista oli samaa mieltä, mutta he toivat keskustelussa esiin lasten fyysisen kurittamisen lisäksi naisiin kohdistuvan väkivallan: *”Jos aattelee jotain perheväkivaltaakin, niin sehän saattaa olla niin kun esimerkiksi naisiin kohdistuvaa tai lapsiin kohdistuvaa kurittamista, joka on heidän kulttuurissa sitte. Et he eivät ymmärrä, että kun he tulevat toiseen maahan, missä se on niin kun lainsäädännöllisesti kiellettyä..... niin sitä pitää sitte ihan hirveästi perustella ja sitten sitä, et naisillakin on oikeuksia ja vanhemmalla, että ei voi niin kun toista pahoinpidellä.”*. Kasvatuksellisten erojen lisäksi suurin osa haastateltavista nostivat esiin kielellisten ongelmien seurauksena syntyvät väärinymmärrykset. Haastateltavista kaksi kertoi käyttävänsä usein tulkkia, mutta epävirallisissa keskusteluissa pyrkivänsä pärjäämään sillä sanavarastolla mitä on. He olivat myös kokeneet, että venäläistaustaisilla on melko erilainen aikakäsitys kuin suomalaisilla. He kertoivat kokemuksiensa pohjalta, että venäläisten on paikoitellen vaikea ymmärtää sitä, että päivämäärien tulee pitää ja asiat on hoidettava sääntillisesti sovittuihin aikoihin. Pahimmissa tapauksissa asiat roikkuvat useita kuukausia tekemättöminä kompastuskivinä.

Kolmantena uhkana nousi kaikkien haastateltavien kokemusten pohjalta asiakkaiden oma viitsimättömyys tai epämotivoituneisuus. Kaksi haastateltavista kertoi, että on haastavaa päästä haluttuihin tavoitteisiin, jos vanhempi ei ole valmis sitoutumaan eikä ole motivoitunut tekemään töitä muutoksen eteen. Yksi kertoi, että joskus tilanne voi olla sellainen, ettei vanhempi yksinkertaisesti ymmärrä, että muutos on tehtävä lapsen edun vuoksi eikä siksi viitsi toimia perhetyöntekijöiden ohjeiden mukaisesti. Hän kertoi, että lapsen ja vanhemman välisissä vuorovaikutussuhteissa ja sen vahvistamisessa

on nähtävissä samanlaista epäymmärrystä ja viitsimättömyyttä. Haastateltava kuitenkin sanoi ymmärtävänsä vanhempia, joilla on itsellään ollut vaikea suhde omiin vanhempiinsa, sillä vanhempana lapselle voi olla vaikea tarjota sellaista, jota ei ole itse saanut lapsena: *''Ja se on huomattu myös, että näillä joilla puuttuu se vuorovaikutus lapseen, niin niil ei oo ollu myöskään lapsena sitä omaa vanhempaa. Ei oo ollu sitä vuorovaikutusta, et ku niit aletaa käymää läpi, nii ne ei osaa, koska ne ei tiä mitä se on. Ne voi lukee paljon, ja kaikkee mut et jos ne ei oo sitä itte kokemu, nii sitä on kaaheen vaikee antaa sitte muillekkaa.''* Kaksi haastateltavista kertoi myös oman kokemuksensa pohjalta, että joillakin on niin heikko kuva vanhemmuudesta, että sitä on enää vaikea korjata, vaikka kuinka yrittäisi.

Neljänneksi uhaksi nousivat vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat. Haastateltavien mielestä kaikki lähtee vanhemman omasta motivoituneisuudesta muutokseen ja päihteettömään elämään. Vakavat päihde- ja mielenterveysongelmat saattavat kuitenkin hidastaa muutosta retkahdusten ja masennuskausien takia. Yksi haastateltavista kertoi, että joillakin asiakkaila on niin huono itsetunto ja pettymyksensietokyky, että jo yksikin epäonnistuminen saattaa laukaista hurjan päihdekierteen. Hän kuitenkin kertoi kokeneensa, että retkahdukset toimivat motivoijina, koska retkahduksen sattumissa lapset otetaan perheestä ainakin väliaikaisesti pois. Joillekin riittää muutama retkahdus, mutta valitettavasti jotkut eivät paranna tapojaan ikinä.

Viides uhkatekijä ja huolenaihe oli haastateltavilla hyvin yksimielinen, resurssien vähyys. Melkein kaikki haastateltavista olivat sitä mieltä, että resurssipulan vuoksi kotikäyntejä ei voida tarjota asiakkaille tarpeeksi. Kaksi haastateltavista kertoi: *''Et onhan se haastavaa, ku me tehää avotyötä ja kotona käydään kerran tai kaks viikossa, nii on se reaalisesti aika vähä, että sit sitä täytyy niihin tuloksiin nähden voida peilata, että koska se on ajallisesti vähän nii ei se tavote välttämättä niin lyhyessä ajassa toteudu ainakaan.''* Kaksi haastateltavista kertoi resurssipulan olevan tällä hetkellä niin paha, että perheiden välillä voi olla jonoa, eikä kaikille voida tarjota tarvittavaa apua. Heidän mielestään perhetyön tarve on lisääntynyt vuosi vuodelta enemmän, mutta resurssit eivät ole kasvaneet samaan tahtiin. Kolme haastateltavista mainitsi huomanneensa resurssipulat myös muissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Yksi kertoi, että joskus asiakas ei tunnu saavan apua edes silloin, kun olisi pakko ja kertoi kokemuksestaan näin: *''Joskus on pidetty kädestä kiinni terveyskeskuksessa ja ootettu kaks tuntii ja se jälkee ootettu ambulanssii kaks tuntii, et ne viel Kuusaalle.''*

Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että yksi uhkatekijä perheillä on sosiaalietuuksien vähyys. He kertoivat, että se on kuitenkin usein tapaus- ja perhekohtaista sekä riippuu monista eri tekijöistä. Kaksi muuta oli päinvastaisesti sitä mieltä, että rahallisten etuuksien pitäisi riittää hyvin, kunhan vanhemmilla olisi vain viitseliäisyyttä ja ymmärrystä käyttää rahat fiksusti. Heidän mielestään perheet selittelevät epäonnistumisiinsa liian usein taloudellisten ongelmien vuoksi.

Seitsemännessä kysymyksessä haastateltavien tuli kertoa omien kokemuksiansa pohjalta, mitä perheille tarkoitettuja sosiaalisen tuen muotoja tulisi ensisijaisesti kehittää. Sosiaalituen muodoilla tarkoitettiin esimerkiksi rahallisia etuuksia, vertaistukiryhmiä, perheterapeutin palveluita ja muita sellaisia palveluita, joista olisi hyötyä perheille.

Melkein puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajaperheiden kotouttamista tulisi kehittää paljon: *''Aika paljon me ollaan myös perhetyöntekijöinä jouduttu tekemään sitä kotouttamistyötä, mikä ei ehkä sinällänsä meidän työhön ehkä kuulu. Toki me tehdään sitä siinä, mutta ku ajatellaan että kyse on ihan perustekijöistä, asioiden hoitamisesta ja muista. Me ollaa lastensuojelussa, niin tavallaan meidän aikaa menee ihan hirvittävän paljon niiden perusasioiden hoitamiseksi, jotka sitten toki vaikuttaa siihen perheen jaksamiseen ja lapsiin viime kädessä...''*. Yhden haastateltavan mielestä kotouttamisessa tulisi kehittää ensisijaisesti perheiden informointia heille kuuluvista palveluista. Hän kertoi, että monet ongelmat vältettäisiin jo pelkästään sillä, että perheen tullessa Suomeen heille kerrottaisi heti kaikista saatavilla olevista palveluista. Lisäksi hän painotti ennaltaehkäisyn merkityksellisyyttä ja toivoi, että sitä tultaisi lisäämään tulevaisuudessa huomattavasti. Hän korosti erityisesti mielenterveyspalveluiden kehittämistä ja mielenterveysongelmiin puuttumista ajoissa. Kokemuksestaan hän tiesi, että mielenterveysongelmien paisuminen tuo helposti lisää ongelmia.

Kaksi haastateltavista toivoi, että sosiaalietuudet jakautuisivat tasapuolisesti kaikille niille perheille, jotka niitä tarvitsevat. He kertoivat, että tällä hetkellä palveluiden tarjonta ja saatavuus on pitkälti perheen omasta aktiivisuudesta kiinni. Heidän mielestään tulisi huomioida nekin perheet, joilla ei välttämättä ole omia voimavaroja palvelujen hakemiseen. He ovat kokeneet, että siinä voi käydä pahimmassa tapauksessa niin, että joillakin perheillä on samanaikaisesti käytössään kaikki mahdolliset sosiaaliset tuet ja joillakin perheillä ei ollenkaan. Lisäksi he toivoivat, että tulevaisuudessa lapsiperheiden kotipalvelut olisivat tarkoitettu myös lastensuojelun asiakkaille.

Haastateltavista yli puolten mielestä maahanmuuttajille suunnattuja ryhmiä pitäisi olla enemmän. Ryhmät voisivat olla esimerkiksi jonkinlaisia vertaistuki- tai oma-apuryhmiä. Kaksi toivoi, että nämä ryhmät olisivat suunnattu erityisesti naisille ja ne voisivat sisältää suomen kielen ja kulttuurin opetusta. Myös kielimuurin ehkäisemiseksi tulkkipalveluiden ja erityisesti kulttuuritulkkipalveluiden lisäämistä toivottiin perhetyössä. Kahdella haastateltavista oli paljon positiivisia kokemuksia kulttuuritulkkeista ja toivoivat, että työmuodon käyttömahdollisuudet lisääntyisivät. He kertoivat, että ovat saaneet kulttuuritulkilta paljon tietoa siitä, miten Venäjällä toimitaan. He ovat olleet lisäksi tyytyväisiä yhteistyöhön sellaisien henkilöiden kanssa, jotka tuntevat molemman maan kulttuurin ja lainsäädännön. Heidän kokemuksensa mukaan kulttuuritulkista on ollut merkittävää hyötyä työskenneltäessä venäläistaustaisten lapsiperheiden kanssa.

Kaksi haastateltavista toivoi, että laitoksissa olisi enemmän koko perheelle tarkoitettuja kuntoutusyksiköitä. Heidän mielestään olisi tärkeää, että koko perheellä olisi mahdollisuus osallistua kuntoutusjaksolle. Erityisesti niissä tilanteissa, joissa perheenjäsenillä on paljon selvittämättömiä ongelmia toistensa välillä. Heidän kokemuksensa mukaan monet ongelmat palaavat helposti perheen elämään, jos koko perhe ei ole osallistunut kuntoutusjaksoon. He toivoivat myös, että vaikeasti oireileville lapsille olisi enemmän tarjolla ammatillisia perhekoteja sekä laitospaikkoja. Lisäksi tukiperheitä ja sijaisperheitä olisi heidän kokemuksensa mukaan hyvä olla enemmän. Osan mielestä nuorten itsenäistymisen tukemiseen tulisi kehittää enemmän sosiaalisen tuen muotoja. Kahden haastateltavan mielestä sillä voitaisiin ennaltaehkäistä monia ongelmia, joita itsenäistymisprosessi saattaa nuorilla aiheuttaa.

8.3 Menetelmät

Haastattelulomakkeen kolmannessa osa-alueessa selvitettiin perhetyön menetelmiä, joita haastateltavat perhetyöntekijät käyttävät työskennellessään venäläistaustaisten lapsiperheiden kanssa. Osa-alue koostui lomakkeen kahdeksannesta kysymyksestä. Kysymys oli hyvin laaja, joten se oli tehty taulukkomuotoon, jotta siihen vastaaminen helpottuisi ja selkeytyisi.

Perhetyössä käytettävien menetelmien havainnollistamiseksi taulukkoon oli laitettu valmiiksi 30 eri perhetyön menetelmää. Lopuksi haastateltavien oli mahdollisuus lisätä vielä sellaisia menetelmiä, joita taulukosta puuttui. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että taulukon menetelmät olivat niin kattavat, ettei lisättävää ollut.

Haastateltavien täytyi arvioida asteikolla 1–5 menetelmien käyttöaste kolmessa eri konseptissa, jotka olivat a. vanhempien kanssa, b. lasten kanssa ja c. samanaikaisesti koko perheen kanssa. 1 tarkoitti, että menetelmää käytetään kaikissa tai lähes kaikissa tapauksissa. 2 tarkoitti, että menetelmää käytetään useimmissa tapauksissa. 3 tarkoitti, että menetelmää käytetään noin puolissa tapauksissa. 4 tarkoitti, että menetelmää käytetään alle puolissa tapauksissa. 5 tarkoitti, että menetelmää käytetään harvoin tai ei koskaan.

Taulukko 4. Menetelmät

[illegible]

10. lakineuvonta	3	5	2	2	5	5	5	5	5	5	2	5
11. yksilökohtainen psykoterapia	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
12. sosiaalinen ja kasvatuksellinen tuki arjen tilanteissa	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
13. käyttäytymisen korjaaminen / palautekeskustelu	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14. myönteisen käyttäytymisen tukeminen / voimavarois- tava keskustelu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15. kriisityö	4	1	5	2	4	1	5	2	4	1	5	2
16. kouluttaminen	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
17. lapsen sijoittaminen perheen ulkopuolelle ja siihen liittyvät järjestelyt	5	5	5	3	5	5	5	3	5	5	5	3
18. varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, opastus hoi- dossa ja vuorovaikutuksessa, esim. hieronta, tunnesiteen ylläpitäminen jne.	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2
19. työntekijän vetämä ryhmätoiminta/ ryhmäterapia	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
20. suhteiden roolikartta	1	1	2	2	1	1	2	5	1	1	2	5
21. perhekonferenssit/tapaamiset koko perheen kanssa	3	1	4	3	3	1	4	3	3	1	4	3
22. vekostoterapia/läheisneuvonpito	5	5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4
23. toiminnalliset menetelmät/urheilu, taide, musiikki	1	2	4	4	1	1	4	2	1	1	4	3
24. vertaistukiryhmien järjestäminen	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
25. vanhempainkoulu/perhevalmennus, roolipelit	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
26. perheen sosiaalisen verkoston kehittäminen, verkosto- työskentely	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1

27. vapaa-ajan toiminnan järjestäminen	5	5	5	2	5	4	5	2	5	5	5	2
28. perhekerhotyö	5	5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4
29. perheleirit	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
30. nuoren itsenäistymisen tukeminen, käytännön asioissa auttaminen vanhempien luota pois muuttaessa	5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4	5
28. kielen oppimiseen liittyvät menetelmät	5	4	5	1	4	4	5	1	4	4	5	1
29. kielen ymmärtämiseen liittyvät menetelmät	5	4	5	1	4	4	5	1	4	4	5	1

Haastateltavat perhetyöntekijät käyttivät eniten diagnostista haastattelua tai tilannearviota, suunnitelman laatimista asiakkaan kanssa, kotikäyntejä, tavoitekeskusteluja, dokumentointia, henkilökohtaista konsultointia tai tiedon välittämistä, sosiaalista ja kasvatuksellista arjen tilanteissa, käyttäytymisen korjaamista tai palautekeskustelua, myönteisen käyttäytymisen tukemista tai voimavaraistavaa keskustelua, varhaisen vuorovaikutuksen tukemista ja perheen sosiaalisten verkostojen kehittämistä sekä verkostotyöskentelyä (taulukko 4). Kaikki haastateltavat kertoivat, että oli vaikea pisteyttää menetelmien käyttöastetta kohdassa ”lasten kanssa”, koska se riippuu aina lapsen iästä. Sama päti myös menetelmiin, joita käytettiin samanaikaisesti koko perheen kanssa.

Kaikkien haastateltavien keskuudessa vähiten käytettyjä menetelmiä olivat yksilökohtainen psykoterapia, kouluttaminen, lapsen sijoittaminen perheen ulkopuolelle ja siihen liittyvät järjestelyt, ryhmätoiminnan vetäminen tai ryhmäterapia, verkostoterapia tai läheisneuvonpito, vertaistukiryhmien järjestäminen, vanhempainkoulu tai perhevalmennus, perheleirit, nuorten itsenäistymisen tukeminen ja nuoren auttaminen käytännön asioissa vanhempien luota pois muuttaessa.

8.4 Perheen voimaantumisen tukeminen

Haastattelulomakkeen neljännessä osa-alueessa keskityttiin erilaisiin perhetyön resursseihin, jotka liittyvät perheen voimaantumisen tukemiseen ja sen vahvistamiseen. Haastateltavat pääsivät kertomaan resursseista, joista he ovat kokeneet olevan hyötyä voimaannuttaessa venäläistaustaisia lapsiperheitä. Lisäksi heidän tuli kertoa resursseista, joita tulisi heidän kokemuksensa mukaan kehittää. Lopuksi osa-alueessa selvitettiin perhetyöntekijöiden ymmärrystä käsitteestä empowerment, ja siitä mitä se käytännön perhetyössä tarkoittaa. Osa-alue koostui haastattelulomakkeen kysymyksistä 9–18.

Haastattelulomakkeen yhdeksännessä kysymyksessä haastateltavien tuli kertoa niistä resursseista, joihin he nojaavat asiakkaidensa ja asiakasperheidensä voimaannuttamisessa. Suurin osa haastateltavista mainitsi hyvän ammattitaidon olevan heidän vahvimpia resurssejaan. Kaksi heistä kertoi heillä olevan niin paljon kokemusta venäläistaustaisista lapsiperheistä, että siitä seurannutta kulttuurituntemusta voidaan pitää yhtenä heidän resurssinaan. Lisäksi he kertoivat asiantuntevasta ja ammattitaitoisesta menetelmien käytöstä olevan hyötyä. Kaksi muuta kertoi, että heillä molemmilla on koulutus ratkaisukeskeisestä menetelmästä, ja he olivat kokeneet sen hyvänä apuna työskennellessään venäläistaustaisten lapsiperheiden kanssa. Lisäksi he mainitsivat toimivansa tiiminä niin hyvin, että siitä on hyötyä työskennellessä perheiden kanssa. Myös toisen antamasta vertaistuesta koettiin olleen hyötyä.

Kolme haastateltavista kertoi tekevänsä työtään omana itsenään ja omalla persoonallaan. Heidän mielestään siitä on paljon hyötyä, kun työskentelee vakavien ja ikävien asioiden parissa. Kaksi heistä kertoi kokeneensa, että perhetyötä tulee tehdä kunnioittavalla ja joustavalla otteella. Heidän mukaansa rennolla, ammattitaitoisella, asiakaslähtöisellä ja luontevalla työotteella pääsee pitkälle. Liian tosikkona ei saa olla, vaan huumoria täytyy olla työssä mukana. Samat haastateltavat kokivat yhteistyön muiden viranomaisten kanssa olevan yksi heidän resursseistaan. Heidän mielestään yhteistyö toimii hyvin muun muassa päiväkodin, koulun, kasvatusta- ja perheneuvolan, psykiatristen palveluiden, neuvolan ja A-klinikan kanssa. Kaksi haastateltavista kertoi heillä olevan myös lapsiperheiden kotipalvelu käytössä, ja he pitivät sitä yhtenä vahvana resurssina.

Haastattelulomakkeen kymmenennessä kysymyksessä tuli selvittää perhetyöntekijöiden kokemuksia kehitettävistä resursseista, jotta perheen voimavaroja voitaisiin tukea tehokkaammin. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että koulutusta tulisi tarjota perhetyöntekijöille enemmän. Kaksi haastateltavista kertoi heistä tuntevan, ettei heidän työtään arvosteta tarpeeksi, koska koulutuksiin ei panosteta. He kertoivat, että heiltä vaaditaan niin paljon tietoa ja taitoa kohdata erilaisia ongelmia, ettei kaikkeen ammattitaito yksinkertaisesti voi riittää tämän hetkisillä koulutuksilla. He kertoivat ymmärtävänsä sen, ettei rahaa ole paljon, mutta toivovat kuitenkin, että edes osalla työntekijöistä olisi mahdollisuus erikoistua joihinkin tiettyihin osa-alueisiin. Kaikki haastateltavat toivoivat lisää koulutuksia Venäjän ja muiden maiden kulttuureista, jotta kulttuurituntemus parantuisi. Kaksi toivoi erityisesti, että heille tarjottaisiin venäjän kielen kursseja, jotta kommunikointi uusien venäläistaustaisten perheiden kanssa olisi helpompaa. He toivoivat lisäksi jonkinlaista opaskirjaa tai muuta perehdytystä koulu- maailmasta. Näin heidän olisi helpompi informoida asiakasperheitä mahdollisista vaihtoehtoista.

Melkein kaikki toivoivat koulutuksien lisäksi enemmän taloudellisia resursseja ja henkilökuntaa. Kaksi haastateltavista haaveili intensiivisestä perhetyöstä, koska uskovat sillä saavan nopeammin aiheen haluttuja muutoksia perheen vuorovaikutuksessa. He olivat sitä mieltä, että nykyiselläkin henkilöstömäärällä yksi työpari voisi alkaa tekemään kokeilumielessä intensiivistä perhetyötä ja sitten katsottaisiin siitä seurannutta hyöty-vaikutus-suhdetta.

Yksi haastateltavista toivoi, että moniammatillinen yhteistyö olisi tiiviimpää. Hänen kokemuksensa mukaan tilanne on tällä hetkellä se, ettei asiakas aina edes välttämättä itse tiedä, kuka hänen asioitaan hoitaa. Lisäksi tiedon kulussa on puutteita, eivätkä työntekijäkään aina tiedä, että kuka hoitaa kenenkin asiakkaan asioita. Hänen mielestään olisi hienoa, jos työntekijöille järjestettäisi jonkinlaisia viranomaispalavereita, joissa sovittaisiin yhdessä, että kuka tekee ja mitä. Silloin asiakkaatkin välttyisivät ikäviltä väärinymmärryksiltä ja työntekijöiden virhetiedoilta. Kaksi haastateltavista haluaisi erityisesti kehittää yhteistyötä mielenterveystoimiston kanssa, koska heillä ei ole lainsäädännöllisistä syistä minkäänlaista oikeutta saada asiakkaan tietoja ilman asiakkaan omaa suostumusta. Tämä on heidän mielestään hyvin haastavaa, koska mielenterveystoimisto asettaa heille usein asiakasta koskevia tavoitteita. Heidän mielestään tavoitteisiin vastaaminen ei ole kovinakaan realistista, jos heillä ei ole minkään-

laista osviittaa siitä, mikä asiakkaan mielenterveydellinen tila on. Heidän kokemuksensa mukaan olisi hyvä saada edes jonkinlainen lausunto mielenterveystoimistolta asiakkaan tilanteesta, jotta he eivät vaatisi asiakkaalta liikaa tai liian vähän.

Osa haastateltavista toivoi, että maahanmuuttajien kotouttamisprosesseja kehitettäisiin perusteellisemmiksi. Lopulta he tulivat kuitenkin siihen tulokseen, että sitä ennen täytyisi tapahtua lainsäädännöllistä kehitystä, jotta kotouttamiseen kohdistuvaa rahoittamista pystyttäisiin lisäämään. Lisäksi haastateltavat toivoivat, että tukiperheitä, -henkilöitä ja sijaisperheitä olisi enemmän. Heidän kokemuksensa mukaan etenkin miespuolisista tukihenkilöistä on iso pula.

Haastattelulomakkeen yhdennessätoista kysymyksessä tuli selvittää perhetyöntekijöiden omia kokemuksia siitä, mitä asiakasperheiden omia voimavaroja tulisi kehittää, jotta perheessä saavutettaisiin pysyviä positiivisia muutoksia. Tarkoituksena oli, että perhetyöntekijät pohtisivat vastausta esimerkiksi perheen sisäisten vuorovaikutussuhteiden tukemisen näkökulmasta tai muista ulkoisista tekijöistä, kuten avustamisesta koulutus- tai työpaikkahankinnoissa.

Haasteltavista yksi nosti ensimmäiseksi esiin kotouttamisen merkityksen ja siihen sisältyvän maahanmuuttajaperheiden sopeuttamisen suomalaiseen kulttuuriin. Loput haastateltavista sanoivat kokeneensa, että maahanmuuttajien kohdalla on erityisen tärkeää koulutuksen tai työpaikan saaminen. Näistä suurin osa korosti kielellisiä asioita kuten suomen kielen taitojen kehittämistä. Kaksi olivat sitä mieltä, että etenkin Suomen kulttuurin tuntemus ja sen kehittäminen on tärkeää.

Yksi haastateltavista kertoi kokeneensa, että asiakkaan kuunteleminen ja rivien välistä ymmärtäminen on tärkeä taito etenkin silloin, kun täytyy löytää niitä asioita, joita perheessä tulisi kehittää. Suurin osa haastateltavista korosti psyykkisten tekijöiden merkitystä perheiden voimaantumisessa. Haastateltavien mielestä vuorovaikutussuhteiden kehittäminen, vanhemmuuden vahvistaminen, sitouttaminen ja motivoiminen ovat tärkeitä kehityskohteita. Kaksi kertoi, että yhteinen tekeminen perheen kesken ja arjen hallinta ovat todella tärkeitä. Ne ovat voimavaroja, joita perheissä tulisi kehittää. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että verkostojen vahvistaminen on tärkeää pysyvien muutoksien saavuttamisessa. Myös taloudellisten asioiden mainittiin olevan merkittävässä osassa perheen voimaantumisessa.

Haastattelulomakkeen kahdennessatoista, kolmannessatoista ja neljännessatoista kysymyksessä tuli selvittää, että käyttävätkö perhetyöntekijät perheen voimavarojen tukemiseen tähtääviä menetelmiä työssään. Vastausvaihtoehtoina oli kyllä tai ei. Haastateltavat joutuivat perustelemaan seuraavaksi, millaisia menetelmiä käyttävät, ja jos eivät käyttäneet, niin miksi.

Kaikki haastateltavat kertoivat käyttävänsä perheen voimavaroja tukevia menetelmiä. Haastateltavat kertoivat käyttävänsä monia eri menetelmiä, joista suuri osa tuli mainittua jo kysymyksessä 8. Näistä yleisimpiä olivat eri Pesäpuu-menetelmät, ohjaus, keskustelu, vanhemmuuden tukeminen sekä palveluihin ohjaaminen. Kaksi haastateltavista kertoi käyttävänsä yllä mainittujen menetelmien lisäksi ratkaisukeskeisyyttä tukiessaan perheen omia voimavaroja. Yksi kertoi käyttävänsä suurinta osaa menetelmistä perheen luottamuksen saavuttamisessa.

Haastattelulomakkeen viidennessatoista kysymyksessä tuli selvittää, millaisia perhetyön menetelmiä perhetyöntekijöiden mielestä tulisi kehittää perheen aktivoimiseen. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että taloudellisia resursseja tulisi kehittää ensisijaisesti. Yksi oli sitä mieltä, että asiakassuhteen alussa tulisi olla enemmän kotikäyn- tejä, jotta tutustuminen sekä luottamuksen ja tiedon saaminen tapahtuisi nopeammin. Hän kertoi, että tällä hetkellä kotikäyn tejä on vain yksi kerta viikossa. Myös kaksi muuta haastateltavaa kertoi toivovansa intensiivisen perhetyön mahdollistamista sekä kulttuuritulkkipalveluiden lisäämistä. Kaksi muuta toivoi enemmän työntekijöiden koulutusta esimerkiksi palveluihin ohjaamisessa, jotta perheelle pystyttäisiin tarjoamaan nopeasti heille sopivat palvelut. Heidän mielestään olisi myös tärkeää, että perhetyöllä olisi tarjota enemmän perheille tarkoitettuja virikkeitä, kuten yhteisiä retkiä. Heidän kokemuksensa mukaan retkiä on järjestetty ennen enemmän, mutta nykyään niitä on ollut todella niukasti. Heidän mielestään retket antavat todella paljon tärkeitä yhteisiä elämyksiä koko perheelle.

Kuudennentoista kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, onko perhetyöntekijöillä heidän kokemuksensa mukaan tarpeeksi taitoa ja tietoa sosiaalialan työmenetelmistä asiakkaan aktivointiin, voimaantumisen tukemiseen tai vaikeiden tilanteiden itsenäiseen selvittämiseen liittyvien taitojen lisäämiseen. Haastateltavista vain kaksi koki, että heillä oli jo tarpeeksi tietoa ja taitoa sosiaalialan työmenetelmistä.

Haastateltavista kolme koki, että tietoa ja taitoa löytyy, mutta aina sitä tarvitsee lisää. Yksi haastateltavista ei ollut tästä kuitenkaan huolissaan ja kertoi näin: ” *Meidän koulutus pohja on sellainen ja työkokemuspohja on sellainen, et joku tietää jostaa enemmän ja joku tietää tästä, et me saahaa toisiltamme ihan hirveen paljo. Jollaa on tuoreempaa tietoa ja jollaa se kokemus on jo niin rautanen, et mikää ei voita sitä.* ” ja ” *Tänään musta voi tuntua, et tarvin tähän koulutusta ja huomenna musta voi tuntua, et en mä niinkään siihen vaan tähän* ”. Kaksi haastateltavista toivoi lisäkoulutuksia mielenterveysongelmista ja Venäjän kulttuurista. Osa haastateltavista koki, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa ja taitoa sosiaalialan työmenetelmistä, mutta kertoivat olevansa hyvin motivoituneita oppimaan lisää. He toivoivat enemmän koulutustarjontaa.

Haastattelulomakkeen seitsemännessätoista kysymyksessä haastateltavien tuli pisteyttää viisi eri tekijää sen mukaa, miten kokivat sen estävän perheiden voimaantumista ja itsenäistymistä. Tekijät pisteytettiin numeroin 1–10. Numero 10 tarkoitti tekijän olevan suuressa määrin perheiden voimaantumisen sekä itsenäistymisen estäjänä ja numero 0 tarkoitti sellaisten tekijöiden puuttumista. Haastateltavilla oli mahdollisuus kertoa ja havainnollistaa vastauksiaan konkreettisoin esimerkein. Lopuksi perhetyöntekijät saivat lisätä perheen voimaantumista ja itsenäistymistä estäviä tekijöitä.

Ensimmäiseksi olivat lakisääteiset tekijät. Yksi haastateltavista antoi tälle kahdeksan pistettä ja kertoi rahallisten avustusten olevan liian pienet. Neljä antoivat viisi pistettä. Kaksi niistä perustelivat, että laki rajoittaa tärkeiden tietojen saamista asiakkaan tilanteesta, kuten mielenterveydellistä ongelmista. Loput kaksi antoivat nolla pistettä, koska eivät kokeneet lakisääteisten tekijöiden olevan minkäänlainen este perheen voimaantumiseen tai itsenäistymiseen.

Toisena olivat organisaatioon liittyvät tekijät. Suurimman osan mielestä ne estävät ainakin osittain perheen voimaantumista ja itsenäistymistä. Kahden haastateltavan mielestä organisaatioon liittyvät tekijät eivät ole esteenä tai ei ainakaan pitäisi olla. Kolmantena olivat psykologiset tekijät. Haastateltavista kaikki pitivät sitä jonkinlaisena esteenä perheen voimaantumisessa ja itsenäistymisessä. Suurin osa antoi sille kahdeksan pistettä, yksi seitsemän pistettä ja kaksi viisi pistettä. Viiden pisteen antajien mielestä psykologiset tekijät saattavat estää perheen voimaantumista ja itsenäistymistä jo ihan senkin takia, että perheellä saattaa olla vakavia traumoja kotimaastaan jo ennen Suomeen tuloa.

Neljäntenä olivat taloudelliset tekijät. Kaikkien haastateltavien mielestä taloudelliset tekijät estävät melko suuresti perheiden voimaantumisen ja itsenäistymisen. Kahden mielestä taloudelliset tekijät estävät todella paljon ja antoivat sille kymmen pistettä. Kolme antoi kahdeksan pistettä ja kaksi viisi pistettä. Viidentenä olivat sosiokulttuurilliset tekijät. Tämä oli kaikkien haastateltavien mielestä yksi suurin este perheiden voimaantumisessa ja itsenäistymisessä. Yksi haastateltavista antoi tälle kymmenen pistettä ja kertoi tarkoittaneensa sosiokulttuurisella tekijällä erityisesti uskonnollisia ja kulttuurillisia asioita. Kaikki muut haastateltavat antoivat sosiokulttuurisille tekijöille kahdeksan pistettä. Kaksi näistä oli huomannut, että kulttuurillisista sysistä maahanmuuttajaaidit jäävät usein kotiin, eivätkä siksi pääse sopeutumaan kunnolla suomeen ja suomen kulttuuriin. Suurin osa haastateltavista halusi lisätä yllä mainittujen tekijöiden lisäksi kielelliset tekijät. Kaksi niistä kertoi kokeneensa, että perheen voimaantumista ja itsenäistymistä voi estää huono suomenkielentaito, koska se voi estää koulutus- tai työpaikan saamista.

Haastattelulomakkeen kahdeksannessatoista kysymyksessä tuli selvittää, tietävätkö perhetyöntekijät, mitä empowerment tarkoittaa. Vastausvaihtoehtoina oli kyllä tai ei. Jos haastateltava kertoi tietävänsä, mitä empowerment tarkoittaa, hänen tuli kertoa miten sen ymmärtää.

Haastateltavista kaksi ei tiennyt, mitä empowerment tarkoittaa. Kolme kertoi tietävänsä suunnilleen, mitä empowerment käsitteenä tarkoittaa. Niistä yksi kertoi sen tarkoittavan voimaannuttamista ja sen olevan asiakaslähtöistä. Hän kertoi, ettei työntekijä voi voimaannuttaa asiakasta, jos asiakas ei ole itse valmis ottamaan sitä vastaan. Lisäksi hän kuvaili voimaannuttamista näin: *''Se on hyvien asioiden pönkittämistä ja vaihtoehtojen antamista. Siit ei oo mitää hyötyä, et mä sanon sun täytyy ja sun täytyy, vaan kaikkein parasta on se, et se saadaa sinne jonnekki jäämää ja sit asiakas sanoo parin viikon päästä, et sie sanoit sillo muute sillee, ja et oon tehny nyt sillee.''* Kaksi muuta kertoi empowermentin tarkoittavan voimaantumista. Heidän mielestään asiakas voi voimaantua samalla tavalla kuin itsekkin. Heidän mielestään voimaantumista ei kuitenkaan voi antaa kenellekään, vaan se täytyy lähteä ihmisen omista voimavaroista.

Loput kaksi kertoivat tietävänsä täsmälleen, mitä empowerment tarkoittaa ja sanoivat sen tarkoittavan voimaannuttamista. Heidän mielestään perhettä voi auttaa voimaantumisessa, mutta lopullisesti perhe tekee sen kuitenkin itse. He kertoivat näin: ”...*me pyritään löytämään niitä perheen voimavaroja, joilla me rakennetaan se perhetyö, et se on se voimavarakeskeisyys. Sitte ku heillä on niitä voimavaroja, me voidaan kehittää myös niitä asioita jotka eivät oo...*” ja ”...*meidän tehtävä on tehdä meistä tarpeettomia.*”

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä osiossa suhteutan tulokset tutkimuksen ongelmaan sekä käyn vuoropuhelua teoriaosuuden kanssa (ks. Hirsjärvi 1997, 263). Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa Etelä-Kymenlaakson alueella tapahtuvasta perhetyöstä venäläistaustaisten lapsiperheiden kanssa perhetyöntekijöiden omakohtaisten kokemusten valossa. Tavoitteenani on ollut selvittää ja luoda yhteenveto voimaantumista tukevista työkäytännöistä, haasteista sekä kehityskohteista venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. Nämä vastaavat opinnäytetyöni tutkimusongelmaan: ”Millaisia työkäytäntöjä voimaantumisen tukeminen vaatii venäläistaustaisten lapsiperheiden kohdalla perhetyön näkökulmasta?”.

9.1 Voimaantumisen tukeminen

Venäläistaustaisten lapsiperheiden voimaantumisen tukemisessa hyvän ammattitaidon nähtiin olevan tärkeintä. Haastateltavat pitivät hyvää ammattitaitoaan omana vahvuutenaan. Lastensuojelun tehtävien ja käytäntöjen mukaisesti *luottamuksen saaminen, lapsen edun toteutuminen* sekä *vanhemmuuden tukeminen* nähtiin tärkeimpinä tavoitteina perhetyössä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa. Asiakkaiden maahanmuuttotaustan myötä kulttuurin huomioiminen sekä sen ymmärtäminen koettiin tärkeäksi. Kulttuurillista kompetenssia pidettiin välttämättömänä kunnioittavan ja luottamuksellisen asiakassuhteen luomiseksi sekä tuloksellisen perhetyön saavuttamiseksi. (Kananoja ym. 2010, 122, 165–171.)

Haastateltaville empowerment ja voimaantumisen käsite olivat osin epäselviä. Tästä huolimatta haastatteluista nousi paljon esille käytäntöjä, jotka tukevat perheen voimaantumista ja valtaistumista. Empowerment käsitettiin joksikin sellaiseksi, jota ei voi antaa. Haastateltavien mielestä siinä voi kuitenkin auttaa. Counselling-tason per-

hetyön tavoin työntekijät pyrkivät asiakkaan ymmärtämiseen sekä tukemiseen ja pitivät sitä tärkeänä lähtökohtana onnistuneessa perhetyössä. Ohjaus, tuki ja neuvonta koettiin tärkeimmiksi asioiksi jokaisella perhetyön osa-alueella. Tarkasti käännettynä counselling tarkoittaaakin juuri *ohjausta*, *neuvontaa* ja *tukea*. (Ks. Vilén ym. 2010, 25.) Haastateltavat kertoivat käyttävänsä monipuolisesti erilaisia perhetyön menetelmiä, jotka tukevat perheen voimaantumista. Näitä olivat muun muassa myönteisen käyttäytymisen tukeminen, voimavaraistavat keskustelut, asiakasta osallistavat haastattelut ja suunnitelmat, tavoitekeskustelut, oikeanlaisiin palveluihin ohjaaminen sekä sosiaalinen ja kasvatuksellinen tuki arjen tilanteissa.

Luottamuksellisen ja vuorovaikutuksellisen asiakassuhteen saamiseksi molempinpuolista kunnioitusta ja arvostusta pidettiin tärkeänä. Tapa keskustella, käyttäytyä ja toimia vaikuttaa siihen, millaiseksi työntekijän ja perheen välinen vastavuoroisuus muotoutuu. Perhetyöntekijän ja asiakasperheen välinen vuorovaikutus määrää pitkälti työn tuloksellisuuden. Monikulttuurisessa perhetyössä työntekijöiltä vaaditaan onnistuneen asiakassuhteen luomiseksi kulttuurisensitiivistä työtettä sekä ennakkoluulotonta asennetta. Työntekijä voi toimia jopa huomaamattaan rasistisesti luomalla vahvoja olettamuksia ja ennakkokäsityksiä asiakkaan kulttuuritaustasta johtuen. Tähän vaikuttaa usein työntekijän oma tietämättömyys. Monikulttuurisessa perhetyössä on erittäin tärkeää tutustua asiakkaan kulttuuritaustaan, kuitenkin asettamatta asiakasta mihinkään tiettyyn lokeroon. Jokainen asiakasperhe on omanlaisensa ja jokainen heistä kamppailee erilaisten asioiden parissa. (Ks. Rätty 2002, 210–211.)

Vuorovaikutustaitojen lisääminen lapsen ja vanhemman välillä nähtiin tärkeänä. Myös arjen rytmittäminen sekä sen tukeminen koettiin tärkeäksi. Asiakaslähtöinen lähestymistapa, jossa perheen omat tarpeet, toiveet ja odotukset otetaan huomioon koettiin tärkeänä. Asiakkaita halutaan osallistaa keskusteluissa sekä päätöksenteoissa, joka on asiakaslähtöisestä näkökulmasta lähtökohta tasavertaiseen ja kumppanuuteen perustuvaan asiakassuhteeseen. Näin asiakasperhe on myös helpommin motivoitunut sitoutumaan tavoitteelliseen perhetyöhön. (Vilén ym. 2010, 27.) Haastateltavat kertoivat, että työskentelevät useimmiten perheiden omissa kodeissa, ja että tapaamisiin osallistuu välillä myös muita lähiomaisia. Osa haastateltavista kertoi kokeneensa, että isovanhemmilla on suuri merkitys venäläistaustaisissa perheissä. Perheen voimaantumisen kannalta tähän on tärkeää antaa mahdollisuus, sillä venäläistaustaisille on tyypillistä pitää lähipiiriään hyvin tärkeänä (Venäläinen tapakulttuuri 2005, 4). Länsimaista

lastensuojelutyötä on kritisoitu muun muassa siitä, että ydinperheen merkitystä lasten kasvatuksessa korostetaan usein liikaa, eikä yhteisöllisille kulttuureille ominaisia perhekäsityksiä oteta tarpeeksi huomioon (Anis 2006, 70).

Oikeanlaisten palveluiden järjestäminen ja niihin ohjaaminen koettiin tärkeänä. Muun muassa taloudellinen neuvonta, lakisääteisten etuuksien avaaminen sekä niistä neuvominen kuului kaikkien tavoitteisiin. Jäppisen mukaan osa venäläistaustaisista maahanmuuttajista pitää suomalaista palvelujärjestelmää monimutkaisena ja hankalana (Jäppinen 2007, 93.) Tulkin käyttö on välttämätöntä silloin, kun yhteistä kieltä ei ole. Erityisesti kulttuuritulkki koetaan hyödylliseksi venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa, sillä kulttuuritulkki tuntee sekä suomalaisen että venäläisen kulttuurin ja lain-säädännön.

Haastateltavat korostivat onnistuneen kotouttamisen merkitystä perheen voimaantumisen tukemisessa. Koulutuksen ja työpaikan saaminen nähtiin todella tärkeänä perheen integroitumisen kannalta suomalaiseen yhteiskuntaan. Erityisesti suomen kielen taito ja sen kehittäminen nähtiin todella tärkeänä. Jos maahanmuuttaja kokee olevansa ulkopuolinen suomalaisessa yhteiskunnassa, hänen voi olla myös vaikeaa sitoutua yhteiskunnan normeihin. Ilman kantaväestöön solmittuja verkostoja, hänen voi olla vaikeaa edes saada selkeää kuvaa yhteiskunnan tavasta toimia. Tällöin moniongelmaisuu-teen voi olla suuri riski. Akkulturaatioprosessin ja Berryn nelikenttäteorian näkökul- masta kotouttamisella on suuri merkitys maahanmuuttajaperheen integroitumisessa. Haastatteluista voi tulkita, että työntekijät haluavat tukea asiakasperheitään sopeutu- maan suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta kuitenkin perheiden kulttuurillista taustaa kunnioittaen. (Ks. Rätty 2002, 125–126, 218.) Vertaistuki- ja oma-apuryhmät koettiin tärkeiksi venäläistaustaisissa lapsiperheissä.

9.2 Haasteita

Suurimpina haasteina venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa tehtävässä perhetyössä koettiin *kulttuurierot*, *kielimuuri* sekä *ajan puute*. Niiden nähtiin haastavan koko lastensuojelun asettamien tavoitteiden ja kompetenssien toteutumisen. Haastatteluista tuli ilmi, ettei kotikäyntejä pystytä järjestämään vähäisten resurssien vuoksi tarpeeksi perheessä olevien ongelmien laajuuteen nähden. Haastateltavien mielestä maahanmuuttajien kotouttamisessa on vielä paljon parannettavaa. Myös ennaltaehkäisevän perhetyön merkitystä korostettiin ja sen toivottiin lisääntyvän tulevaisuudessa huomattavasti. Haastateltavien kokemustensa mukaan venäläistaustaisilla lapsiperheillä on harvoin minkäänlaista käsitystä heille kuuluvista palveluista ennen perhetyön aloittamista. Tällä pystyttäisiin välttämään monien ongelmien syntyä, eivätkä niin monet perheet ajautuisi lastensuojelun piiriin.

Kulttuurierojen nähtiin vaikuttavan eniten luottamuksen saamiseen asiakasperheessä. Haastateltavat olivat kokeneet sen vievän paljon aikaa ja hidastavan ongelmien syyseuraus-suhteen selvittämistä. Rädyn (2007) mukaan maahanmuuttajien kassa työskenneltäessä on hyvä pohtia, mikä on seuraamusta kulttuurillisista seikoista ja mikä asiakkaan omasta persoonallisuudesta. Hänen mielestään maahanmuuttaja-asiakkaiden käyttäytymistä selitetään liikaa heidän kulttuurista johtuvaksi. Asiakas voi toimia esimerkiksi hyvin epäkohteliaasti ja sen voidaan ajatella automaattisesti johtuvan kulttuurisidonnaisista asioista. Taustalla voi kuitenkin olla monta eri asiaa. Maahanmuuttajien kohdalla näitä voivat olla esimerkiksi pelko, epävarmuus, vaikea elämäntilanne ja epäluuloisuus muun muassa yhteiskuntaan sekä viranomaisiin. (Räty 2007, 213.) Kielimuuri nähtiin myös suurena esteenä luottamuksellisen asiakassuhteen luomisessa. Diakonia-ammattikorkeakoulun teettämässä tutkimuksessa oli tultu samaan tulokseen. Tutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät olivat korostaneet kielellisten ongelmien olevan vaikutuksessa luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamisessa. (Katisko 2013, 25.)

Työntekijöiden kokemuksista pystyi päättämään, että lapsilähtöinen työskentelytapa koetaan usein vieraaksi venäläistaustaisissa perheissä. Perhetyöntekijöiden puuttuminen lapsen kasvatuksellisiin asioihin nähdään helposti loukkaavana. (Räty 2007, 174.) Venäläistaustaisilla maahanmuuttajilla koettiin olevan myös paljon ennakkoluuloja suomalaista perhetyötä kohtaan. Se nähtiin suurimpana esteenä onnistuneen asiakas-

suhteen luomiselle. Koko lastensuojelujärjestelmä voi tuntua vieraalta, koska venäläistaustaiset ovat tottuneet selvittämään ongelmansa perheen ja suvun kesken, eikä ulkopuolisten viranomaisten kanssa. (Räty 2007, 174). Suomessa olleiden mediakohujen lisäksi koettiin, että ennakkoluulot perhetyöhön ovat voineet syntyä jo omassa kotimaassa. Syyt voivat olla peräisin myös Venäjän historiasta. Neuvostoliitossa lasten hyvinvointiin ja terveyteen puututtiin hyvin tiukasti. Asiantuntijat toimivat vanhemmille auktoriteetteina, eikä vanhemmilla ollut oikeutta puuttua heidän toimiinsa. Vielä nykypäivänäkin asiantuntijat toimivat vahvoina auktoriteetteina ja heidän mielipiteensä ohjaavat perheen arkea. Venäjällä myös rajanveto sairaan ja terveen lapsen välillä on huomattavasti löyhempi. Venäläistaustaiset voivat pelkäävänsä tulevan leimatuiksi, jos kertovat liikaa perheensä henkilökohtaisista ongelmista perhetyöntekijöille. (Rotkirch 2007, 23.)

Kulttuurierojen tuomista haasteista myös kasvatukselliset eroavaisuudet suomalaisten ja venäläisten välillä koettiin vaikeiksi. Haastateltavat toivat esille muun muassa, että venäläistaustaiset käyttävät kasvatuksessa usein kuripidollisia menetelmiä. Niitä myös yritetään perustella toimiviksi kasvatusmenetelmiksi, vaikka ne ovat laittomia Suomessa. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajataustaiset lapsiperheet saattavat ajautua helpommin lastensuojelun asiakkaisiksi, jos heidän kulttuurilleen ominaisia kasvatusmenetelmiä pidetään ongelmallisina lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden kannalta (Anis 2006, 70).

9.3 Kehityskohteita

Taloudellisia resursseja ja henkilökuntaa toivottiin enemmän. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että intensiivisen perhetyön mahdollistaminen olisi ratkaisu tuloksellisempaan perhetyöhön monen venäläistaustaisissa lapsiperheissä. Erityisesti alkuvaiheen perhetyön tulisi olla tiiviimpää, jotta perheen tutustumiseen ja luottamuksellisen assosiaation luomiseen olisi enemmän aikaa. Myös kotouttamisprosessissa nähtiin paljon kehittämisen varaa. Haastateltavat kertoivat, ettei maahanmuuttajataustaisilla lapsiperheillä ole välttämättä minkäänlaista käsitystä heille kuuluvista palveluista ennen perhetyön aloittamista, vaikka erilaisten palveluiden ja tukimuotojen järjestäminen on kotouttamisen yksi pääpainopiste työllistämisen ja kouluttamisen ohella (Valtion kotouttamisohjelma, 30).

Tulkin ja erityisesti kulttuuritulkin palveluita toivottiin enemmän. Perhetyöntekijöillä oli kokemus, että yhteisen kielen puuttuminen ja siitä seuraavat väärinymmärrykset sekä huono tiedon välitys hidastavat perhetyön tuloksellisuutta ja voivat vaarantaa koko asiakassuhteen toimivuuden. Tällöin myöskään lain asettamat käytännöt eivät toteudu, sillä lastensuojelulain (13.4.2007/414 4§) mukaan myös lapsen kielellinen, kulttuurillinen ja uskonnollinen tausta tulee ottaa huomioon. Tämä ei kuitenkaan toteudu, jos perhetyöntekijät eivät ymmärrä asiakasperheitään, eivätkä perheet työntekijöitä. Vajeet tiedossa ja yhteisessä ymmärryksessä voidaan nähdä myös esteenä perheen voimaantumisen. Monissa tutkimuksissa onkin nostettu esille, ettei tulkkipalveluita käytetä tarpeeksi monikulttuurisessa perhetyössä. Esimerkiksi Diakoniammattikorkeakoulun julkaisemassa tutkimuksessa tuodaan esille, että tulkkipalveluiden vähäinen käyttö estää vanhempien osallistamisen perhetyössä (ks. Katisko 2013, 24–26). Myös Jäppisen tutkimus osoittaa, että kokemus ymmärretyksi tulemisesta ja sen osoittamisesta kertoo hyvästä ja välittävästä palvelusta (ks. Jäppinen 2007, 96–97).

Moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen koettiin tärkeänä. Haastateltavien mukaan venäläistaustaisilla lapsiperheillä on usein havaittavissa moniongelmaisuutta, jolloin pelkkä perhetyö ei pysty vastaamaan perheen erityistarpeisiin. Erityisesti asiakasperheiden mielenterveys- ja päihdeongelmat koettiin vaarantaviksi tekijöiksi perheen voimaantumisen tukemisessa. Tällöin perheeseen kohdistuvassa perhetyössä moniammatillinen yhteistyö korostuu. Näin perhettä pystytään tukemaan kokonaisvaltaisesti. (Vilén 2010, 208.) Tiedon kulussa eri ammattilaisten välillä oli koettu myös puutteita. Osa haastateltavista toivoi muun muassa tiiviimpää tiedon vaihtoa mielenterveyspalveluiden ja perhetyön välillä. Kokemuksen mukaan perheen voimaantumisen tukeminen ja tavoitteisiin vastaaminen ei ole kovinkaan realistista, jos työntekijällä ei ole minkäänlaista käsitystä asiakkaan mielenterveydellisestä tilasta.

Haastateltavat toivoivat, että heille tarjottaisiin enemmän koulutuksia, jotka käsittelisivät monikulttuurisuuden kohtaamista perhetyössä. Erilaisten kulttuurien ja tapojen ymmärtämistä pidettiin tärkeänä. Lapsilähtöisen näkökulman kannalta koettiin, että maahanmuuttajataustaisen lapsiperheen kohtaamisessa tarvitaan erityistä herkkyyttä ja kulttuurituntemusta tunnistessa lapsen ja perheen erityistarpeita. Tämä lisää luonnollisesti perhetyöntekijöiden ammatillisia osaamisvaatimuksia. (Ks. Kananoja ym. 2010, 164.) Osa haastateltavista nosti esille, että tämänhetkisellä ammattitaidolla he eivät

yksinkertaisesti pysty vastaamaan kaikkiin erityistarpeisiin ja ongelmiin. Omalta osaltaan koulutustarjonnan vähyys ja niihin osallistumisen mahdottomuus resurssipuutteiden vuoksi koettiin epäkunnioittavana heidän työtään kohtaan sosiaalipalveluiden sekä koko yhteiskunnan näkökulmasta.

10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Onnistuneessa tutkimuksessa tulee tiedostaa mahdolliset ristiriitaisuudet, jotta sen luotettavuutta pystytään arvioimaan. Tämän vuoksi olen pyrkinyt arvioimaan haastattelujen ja aineiston analyysin tuomia haasteita ja suhteuttamaan niitä tutkimukseni luotettavuuteen. Haasteiden ja satunnaisvirheiden tiedostaminen tekee tutkimuksesta luotettavamman ja eettisemmän. (Vilka 2005, 158–159.) Laadullista tutkimusta voidaan pitää luotettavana, kun tutkimustulokset ja teoriaosuus ovat yhteensopivia, eivätkä niihin ole vaikuttaneet epäolennaiset ja satunnaiset tekijät (Vilka 2005, 158).

Tässä tutkimuksessa keräsin tutkimusaineiston ennen teoriaosuuden tekoa, vaikka tyypillisesti opinnäytetyön rakentaminen aloitetaan teoriaosuudesta. Tämä ei ole kuitenkaan vaikuttanut mielestäni tutkimuksen luotettavuuteen, sillä haastatteluissa käyttämäni haastattelulomake oli valmis ennen opinnäytetyön aloittamista. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusta voidaan toteuttaa joustavasti ja toteutusta voidaan muokata olosuhteiden mukaisesti. Lisäksi laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on pikemminkin odottamattomien seikkojen paljastaminen kuin jonkin teorian tai hypoteesin testaaminen. Tämä tarkoittaa, että tutkija ei voi määrätä sitä mikä haastatteluissa nousee tärkeäksi. (Hirsjärvi ym. 1997, 164.) Teoriaosuuteni koostuu monipuolisesta sekä laajasta lähdekirjallisuudesta. Lähdekirjallisuuden tukena olen käyttänyt luotettavia internetlähteitä, kuten Tilastokeskuksen, Väestöliiton, Sosiaaliportin ja työ- ja elinkeinoministeriön internetsivuja. Lisäksi olen nostanut esille aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia, jotka liittyvät työni aihepiiriin.

Tutkimusaineistoni koostui neljästä eri haastattelusta, joista ensimmäiseen osallistui yksi ja kolmeen muuhun kaksi lastensuojelun perhetyöntekijää. Neljä haastateltavista oli koulutukseltaan kodinhoitajia ja ollut alalla kymmeniä vuosia. Loput kolme olivat koulutukseltaan ammattikorkeakoulutasoisia sosionomeja ja olivat työskennelleet perhetyöntekijöinä vasta muutamia vuosia. Haastattelut pyrin toteuttamaan aina saman kaavan mukaan. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta koen haastatteluja olleen tarpeeksi, sillä haastateltavat olivat opinnäytetyöni tarkoituksen näkökulmasta tarkoituk-

senmukaisia, jolloin tutkimus voi lähtökohtaisesti perustua pieneen tapausmäärään. (ks. Eskola & Suoranta 1998, 61.) Myös opinnäytetyöni tuottama tieto Empowerment of Families with Children -hankeelle on mielestäni ollut riittävää, sillä hankkeella on minun lisäksi ollut monia muita tiedonetsijöitä sekä opinnäytetyön tekijöitä, jotka ovat tuottaneet omilla tutkimuksillaan vastaavanlaisesta aihepiiristä tietoa.

Haastattelulomakkeen lähetin haastateltaville aina etukäteen sähköpostitse. Minusta oli tärkeää, että haastateltavat pystyivät tutustumaan haastattelulomakkeeseen etukäteen, koska se osoittautui melko haastavaksi. Tähän varmasti vaikutti se, että sama haastattelulomake toimi sekä Venäjällä että Suomessa, eikä sitä oltu kulttuurimuunneltu millään tavoin. Venäjällä tapahtuva perhetyö eroaa Suomen perhetyöstä paljon, joten osa kysymyksistä tuntui perhetyöntekijöistä hämmentäviltä ja vaikeasti ymmärrettäviltä. Tämän takia haastateltavat ovat voineet myös ymmärtää kysymyksiä eri tavoin, joka vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen jossain määrin. Olisin voinut varmistaa jokaisen kysymyksen kohdalla, että tutkittava on ymmärtänyt sen samalla tavalla kuin minä.

Haastattelulomakkeen haastavuuden lisäksi lomake oli todella laaja ja siinä oli paljon samojen aihepiirien toistoa. Kahdessa haastattelusta pystyin havaitsemaan tylsistymistä ja väsymistä. Mietin jälkikäteen, olisiko haastattelujen aikana pitänyt pitää tauko, mutta toisaalta se olisi voinut toimia myös entistä passivoivampana ja pitkittävämpänä toimenpiteenä. Minulla ei myöskään ole varmuutta siitä, kuinka vakavasti haastateltavat suhtautuivat tutkimukseen, joka puolestaan saattoi vaikuttaa vastausten huolellisuuteen ja rehellisyyteen. (Ks. Hirsjärvi 1997, 195.)

Haastateltavien koulutus- ja työhistoria erosivat toisistaan, mikä saattoi vaikuttaa jollakin tavoin tutkimuksen tuloksiin. En osaa kuitenkaan sanoa, voisiko se heikentää niiden luotettavuutta. Voi olla, että alalla useamman vuosikymmen olleilla työntekijöillä on ajankohtainen ja perusteellinen kokemus siitä, mitä perhetyössä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa tulisi todella kehittää. Toisaalta voi olla, että kyseiset alan ihmiset ovat juurtuneet liikaa vanhoihin käytäntöihin, eivätkä huomaa ajankohtaisimpia ongelmia. Tällöin vasta vähän aikaa alalla olleiden työntekijöiden näkemykset mahdollisista kehittämiskohteista voivat olla päivitetympiä. En kuitenkaan usko, että haastateltavieni kohdalla tämä olisi vaikuttanut tuloksiini näkyvästi. Ensisijaisesti uskon näin laajan ikä- ja työjakauman antaneen vain monipuolisempia näkökulmia.

Eettisyyden näkökulmasta suoriuduin haastattelujen järjestämisessä ja toteuttamisessa hyvin. Haastattelut sovin aina etukäteen sähköpostitse ja jokaisen haastateltavan täytyi allekirjoittaa sopimus omasta suostumuksestaan haastattelun ennen haastattelun aloittamista. Suostumuslomake sisälsi tietoa ”Empowerment of Families with Children” -hankkeesta, sekä haastattelun tavoitteista ja niiden merkityksestä ehkäisevän perhetyön kehittämisessä. Tarkensin vielä jokaiselle haastateltavalle oman roolini hankkeessa ja opinnäytetyöhöni linkittyvän näkökulman tutkimustulosten analysoinnissa. Kerroin tarkoituksistani selvittää perhetyöntekijöiden omakohtaisia kokemuksia työskentelyssä venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa sekä voimaantumisen tukemisesta. Lisäksi kerroin kartoittavani haastatteluista nousevia kehityskohteita.

Työntekijöiden kirjallisessa suostumuslomakkeessa kerrottiin yllämainitun lisäksi juridisia asioita, kuten hankkeen puoleisesta salassapitovelvollisuudesta. Lomakkeessa täsmennettiin, että jokainen haastateltava osallistuisi haastatteluun vapaaehtoisesti ja kullakin olisi lupa keskeyttää se halutessaan, eikä haastateltavan henkilöllisyys tulisi missään vaiheessa tutkimuksessa esiin ja haastatteluaineistoa käytettäisiin vain hankkeen omiin tarpeisiin. Lomakkeessa myös kerrottiin, että haastateltavien henkilöllisyys jäisi vain tutkijan tietoon. Tämän takia en ole myöskään sen tarkemmin eritellyt haastateltavieni työyksiköitä, jotta heidän tunnistamattomuutensa säilyisi.

Ilmoitin kaikille haastateltaville etukäteen, että tulen käyttämään haastattelun aikana nauhuria ja kerroin, että sen sisältö tullaan käyttämään vain hankkeen tarpeisiin ja lähinnä minun opinnäytetyön tuloksiin. Nauhurin käyttö aiheutti haastateltavissa pientä jännittyneisyyttä ja osa haastateltavista oli siinä käsityksessä, että nauhurin myötä myös haastattelun täytyy olla hyvin virallinen. Kerroin kuitenkin jokaisen haastattelun alussa, että minun puolestani haastattelu saa kulkea eteenpäin mukavalla ja rennolla keskustella, jossa haastattelulomake toimii runkona. Mielestäni tällä tavalla haastatteluissa nousi sellaisia asioita esiin, joita ei olisi välttämättä tullut esiin, jos haastattelulomake oltaisi käyty läpi hyvin kurinalaisesti. Haastattelujen aikana nousi paljon esimerkkejä käytännön työstä, jota pidän hyvänä asiana. Haastateltavat saivat perustella näkemyksiään ja kokemuksiaan perusteellisesti. Toisaalta rennon ilmapiirin myötä haastateltavien pitäminen haastattelulomakkeen määräämissä teemoissa osoittautui välillä haastavaksi.

Litterointivaiheessa huomasin yhden haastattelun puuttuvan sanelukoneeltani. Tulin siihen tulokseen, että patterit olivat loppuneet aivan haastattelun alkuvaiheessa. Olin onneksi kirjoittanut muistiinpanoja lomakkeeseen koko haastattelun ajan, joten haastattelu oli silti käyttökelpoinen aineistossani. Lisäksi haastattelu oli vielä niin tuoreesti muistissani, että sen hahmottelu ei ollut vaikeaa. Toisaalta en voi olla varma, unohdinko joitakin oleellisia haastattelussa nousevista asioista.

Aineiston analysoinnissa oli haastavinta, ettei tutkimuksen analyysitavoissa ole mitään tiukkoja sääntöjä (Hirsjärvi ym. 1997, 224). Tämä haastoi minut tarkastelemaan kriittisesti omaa teorialietoaani suhteessa tutkittavaan ongelmaan. Laadullisen tutkimuksen tekijänä minun on ollut tärkeää ymmärtää, että toimin itse tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimusaineistoni pohjautuu haastatteluihin, joista olen nostanut esille tärkeimmiksi koetut asiat oman havainnointini ja tutkimuksen tarkoituksen näkökulmasta. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tutkimus on henkilökohtaisempi ja enemmän omaa pohdintaa sisältävä kuin useimmat määrälliset tutkimukset. (Ks. Eskola & Suoranta 1998, 211.)

Tämän opinnäytetyön työstäminen jakautui melko pitkälle aikavälille. Mielestäni se ei ole ollut kuitenkaan ongelma tämän työn luotettavuuden kannalta. Tutkimuksen aikana olen käyttänyt paljon aikaa lähdekirjallisuuteen tutustumisessa ja tutkimukseni muotoilemiseen. Mielestäni tämä on ollut todella tärkeää, sillä luotettavan tuloksen saamiseksi minun on itse pitänyt sisäistää tätä tutkimusta tukeva teoria laaja-alaisesti sekä kattavasti. Olisin voinut tehdä opinnäytetyötäni myös ulkomaanharjoitteluni aikana, mutta mielestäni silloin aiheisällön laadukkuus olisi voinut kärsiä, koska intensiiviseen työskentelyyn ei olisi ollut mahdollisuutta.

11 POHDINTA

Mielestäni tätä tutkimusta on ollut todella mielenkiintoista tehdä ja minulla on ollut ilo olla osana Empowerment of Families with Children -hanketta. Erityistä mielenkiintoa aiheeseen toi se, että tutkimus kohdennettiin venäläistaustaisten lapsiperheiden parissa työskentelyyn. Minusta tämä on tärkeää, sillä venäläistaustaiset maahanmuuttajat ovat suurin maahanmuuttajaryhmämme. Lisäksi yhteiskunnassamme ei voida enää mielestäni sivuuttaa sitä tosiasiaa, että eri kulttuuritaustoista tulleita lapsia ja lapsiperheitä tulee lisääntymään Suomen tulevaisuudessa yhä enemmän. Tämä vaatii sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta entistä parempaa herkkyyttä tunnistaa lasten ja perheiden erityistarpeita sekä kulttuureita ymmärtävää ammattitaitoa. (Kananaja 2010, 164.) Mielestäni on tärkeää, että sosiaaliala tuo aihetta aktiivisesti esille erilaisilla tutkimuksilla sekä koulutuksilla.

Voimaantumisen tukeminen ja sen tiedostaminen perhetyössä on todella tärkeää. Lähtökohtaisesti voidaan sanoa, että voimaantumisen tukeminen kannustaa omalta osaltaan työntekijöitä kulttuurisensitiiviseen, arvostavaan sekä ennakkoluulottomaan perhetyöhön maahanmuuttajaperheiden kohdalla. Mielestäni on todella hieno, että Empowerment of Families with Children -hankkeen pohjalta on tehty opas ammattilaisille, jossa käsitellään voimaantumisen tukemista sekä ohjataan voimavaraistavien työmenetelmien käyttöönottoon. Osa haastateltavistani perhetyöntekijöistä toivoivatkin juuri jotakin sellaista opasta, jossa kerrottaisiin selkeästi ja yksinkertaisesti hyviksi todettuja työkäytäntöjä maahanmuuttajaperheiden parissa. Mielestäni kirjaa voi hyödyntää perhetyön lisäksi monessa muussakin työympäristössä, kuten päiväkodeissa ja kouluissa.

Tutkimusprosessi ja haastattelut herättivät minussa monia ajatuksia maahanmuuttajien asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa sekä heidän hyvinvoinnistaan. Huomasin, etten ole aikaisemmin tullut ajatelleeksi niin monesta eri näkökulmasta maahanmuuttoa ja kotoutumisprosessiin liittyviä tekijöitä. Maahanmuuttajilla on yleisestikin ottaen monenlaista pohdittavaa oman sekä uuden kulttuurin säilyttämisessä ja niiden yhteensovittamisessa. Maahanmuutto harvoin tarkoittaa sitä, että suhteet entiseen kotimaahan katkeaisi. Suomalaisina emme voi mielestäni olettaa, että kulttuurimme olisi helppoa omaksuttavaa maahanmuuttajille, jotka tulevat täysin erilaisesta kulttuurista. Sopeutumiseen vaikuttavat monet eri tekijät, ja niitä tulisi tarkastella sekä maahanmuuttajien että yhteiskuntamme näkökulmista. (Ks. Rätty 2002, 108–109.)

Työn aikana pohdin paljon tutkimuksen luotettavuutta ja siihen vaikuttavia seikkoja. Aineiston elämänläheisyys sekä riittoisuus teki tutkimuksesta mielekkään toteuttaa. Toisaalta se asetti tutkimukselle haasteita ja jouduin monta kertaa miettimään uudestaan, mihin aineistollani haluan vastata. Käytin tutkimukseen paljon aikaa ja muotoilin tutkimustani koko työn ajan. Laaja ja monipuolinen lähdetarjonta oli suurena apunani. (Ks. Hirsjärvi ym. 1997, 225.) Haastatteluista nousi esiin hyvin saman tapaisia asioita ja kokemuksia kuin Eliisa Sutelan (2012) ja Tiina Liukkosen (2013) tekemissä opinäytetöissä. He käyttivät tutkimuksissaan samaa haastattelulomaketta kuin minä.

Tiesin jo ennen tutkimukseni aloittamista, että maahanmuuttajaperheillä on tämän päivän perhetyössä suuri rooli. Olin kuitenkin yllättynyt, kun haastateltavat kertoivat noin puolet asiakasperheistä olevan maahanmuuttajataustaisia. Haastateltavien kokemuksista pystyi tulkitsemaan, ettei sosiaaliala ole pystynyt vastaamaan tähän haasteeseen riittävän hyvin. Lastensuojelulain (13.4.2007/417 4. §) mukaan lastensuojelussa tulee ottaa huomioon myös lapsen kielellinen, kulttuurillinen ja uskonnollinen tausta huomioon. Onko tähän kuitenkaan tarjottu tarpeeksi resursseja? Kasvava maahanmuutto vaatii sosiaalialalta suurta kehitystä, jotta lain määrittelemät osa-alueet toteutuisi myös maahanmuuttajien parissa tehtävässä perhetyössä. Tällaisessa uudistusprojektissa perhetyöntekijät tarvitsisivat työnsä tueksi hyvin organisoitua kehittämistoimintaa, vertaistukea, koulutuksia sekä aikaa uuden oppimiseen. (Ks. Kananoja, Lähäinen & Marjamäki 2010, 345.)

Ehdottaisinkin, että jatkotutkimuksia tehtäisiin lisää. Mielestäni ennen kaikkea olisi tärkeintä tutkia lisää ammattitaidon merkitystä monikulttuurisuuden kohtaamisessa sekä työssä jaksamissa perhetyöntekijöiden omakohtaisten kokemusten valossa. Minusta perhetyöntekijöiden ääni on saatava esiin, koska he ovat parhaita asiantuntijoita kertomaan, minkälaisia kohtaamisia nykypäivän perhetyössä koetaan ja minkälaista osaamista se työntekijöiltä vaatii. Tiedostan, että monet kehityskohteet vaativat koko lastensuojelun ja sosiaalipalveluihin liittyvien lakien päivittämistä. Tämä tutkimus on kuitenkin ollut hyvä osoitus siitä, ettei lakikaan aina toteudu, jos resursseilla ei pystytäkään vastaamaan sen toteuttamiseen. Ajan puute, henkilökuntavajeet ja palveluiden leikkaukset kuormittavat sosiaali- ja terveysalalla jokaista sektoria.

LÄHTEET

- Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L. 2010. Monikulttuurinen hoitotyö. 1. painos. Helsinki: WSOYpro.
- Adams, R. 2008. Empowerment, participation and social work. 4th edition. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Anis, M. 2006. Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren lastensuojelun asiakkaina. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö – Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva: PS-kustannus.
- Dominelli, L. 2000. Help or Hindrance in Professional Relationships. Teoksessa: Stepney, P. & Ford, D. 2000. Social work models, methods and theories – A framework for Practice. 2nd edition. Lyme Regis: Russell House Publishing, p. 125.
- Ehkäisevä lastensuojelu. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/> [viitattu 7.3.2014].
- Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelma 2013–2018. Kotkan kaupungin internetsivut. Saatavissa: http://www.kotka.fi/asukkaalle/perhe-ja_sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat [viitattu 13.3.2014].
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö - Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Hämeenlinna: Tammi.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2012. Turvaverkko vai trampoliini – sosiaaliturvan mahdollisuudet. 6.–7. painos. Helsinki: SanomaPro.

Jasinskaja-Lahti, I. 2007. Venäläiset maahanmuuttajat Suomessa. Teoksessa: Korhonen, E. (toim.) 2007. Venäläiset perheet ja seksuaalisuus murroksessa. Helsinki: Väestöliitto, s. 48–58.

Jäppinen, M. 2007 Kohtaamisia Suomen ja Venäjän raja-alueella. Empathos-hankkeen loppuraportti. Teoksessa: Jäppinen, M., Hurtig, J. & Törrönen, M. 2007. Arjen polkuja ja kohtaamisia – Venäläistaustaiset maahanmuuttajat ja palvelujärjestelmä Kaakkois-Suomessa. EAKR-projekti. Anjalankoski: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Kotkan yksikkö ja Empathos- projekti, s.15.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen A. 2012. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. 2. painos. Helsinki: Edita.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2010. Sosiaalityön käsikirja. 2. painos. Tallinna: Tietosanoma.

Katisko, M. 2013. Maahanmuuttajataustaiset perheet lastensuojelun asiakkaina. Dia-konia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki 2013. Saatavissa: <http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/c-sarjajulkaisut/Sivut/default.aspx> [viitattu 10.3.2014].

Keskeisiä maanmuuttoon liittyviä käsitteitä. Maahanmuuttoviraston internetsivut. Saatavissa: http://www.migri.fi/medialle/sanasto#P_fi [viitattu 11.3.2014].

Kirkon perheneuvonta. Suomen evankelisluterilaisen kirkon internetsivut. Saatavissa: <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/40D5B401E55B1785C225748000449ACD?OpenDocument&lang=FI> [viitattu 10.3.2014].

Koski, P. (toim.) 2007. Monikulttuurinen perhevalmennus. 1.painos. Helsinki: Edita.

Kotouttamiseen liittyviä tilastoja Etelä-Kymenlaaksossa. Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelman v. 2013–2018 liite. Saatavissa: <http://pyhtaa01.hosting.documenta.fi/kokous/20131397-7-3.PDF> [viitattu 19.3.2014].

Kotouttamispalvelut. 2014. Maahanmuuttajien kotouttaminen. Päivitetty 4.2.2014.

Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut. Saatavissa:

https://www.tem.fi/tyo/maahanmuuttajien_kotouttaminen/kotouttamispalvelut [viitattu 13.3.2014].

Käsitteitä. Ihmisoikeudet.net internetsivut. Saatavissa:

<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=pakolaisuuteen-liittyvia-kasitteita> [viitattu 11.3.2014].

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Liebkind, K. 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa: Liebkind, K. (toim.) 2000.

Monikulttuurinen Suomi – Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, s. 13–27.

Liebkind, K. 2000. Monikulttuurisuus on tulevaisuutta. Teoksessa: Liebkind, K.

(toim.) 2000. Monikulttuurinen Suomi – Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, s. 171–172.

Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen ja suomalainen – Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.

Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin

internetsivut. Saatavissa: [https://www.sosiaaliportti.fi/fi-](https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/maahanmuuttajat/)

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/maahanmuuttajat/](https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/maahanmuuttajat/) [viitattu 10.3.2014].

Maahanmuuttajien kotouttaminen. 2013. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut.

Päivitetty 30.5.2013. Saatavissa: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4626> [viitattu 13.3.2014].

Maahanmuuttopolitiikka. Sisäministeriön internetsivut. Saatavissa:

<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka> [viitattu 11.3.2014].

Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) 2007. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. 2. muuttamaton painos. Helsinki: Väestöliitto.

Mattila, H. 2008. Voimaantumisen ydin – Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Saatavissa: <http://wanda.uef.fi/uku-vaitokset/vaitokset/2008/isbn978-951-27-0810-9.pdf> [viitattu 20.3.2014].

Miettinen, A. Maahanmuuttajat. Väestöliiton internetsivut. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/ [viitattu 11.3.2014].

Miettinen, A. & Pelkonen, I. (päivittänyt) Maahanmuuttajien määrä. Maahanmuuttajat. Väestöliiton internetsivut. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/ [viitattu 12.3.2014].

Monikulttuurisuus lastensuojelutyössä. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa: <https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/monikulttuurisuus/> [viitattu 10.3.2014].

Muukkonen, T., Tulensalo, H. & Palsanen, K. 2014. Avohuollon asiakassuunnitelma. Lastensuojelun käsikirja. Päivitetty 15.1.2014. Sosiaaliportin intervetsivut. Saatavissa: <https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/asiakassuunnitelma/> [viitattu 7.3.2014].

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Soccan ja Heikki Waris -intituutin julkaisusarja 2007. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf [viitattu 7.3.2014].

Hokkanen, L. Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa: Mäntysaari, M. Pohjola, A. & Pösö, T. (toim.) 2009. Sosiaalityö ja teoria. Juva: PS-kustannus, s. 315.

Paananen, S. (toim.) 2005. Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus.

Perhe. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa:
<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html> [viitattu 10.3.2014].

Puonti, A., Saarnio T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Rapo, M. 2011. Kuka on maahanmuuttaja? Tilastokeskuksen julkaisema Tieto&trendit-lehti 1/2011. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa:
http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_003.html?s=0 [viitattu 12.3.2014].

Redfield, R., Linton, R. & Herskovits, M. 1936. Memorandum on the study of acculturation. *American Anthropologist* 38: 1, p. 149–152.

Reijonen, M. 2013. Perhetyö. Lastensuojelun käsikirja. Päivitetty 25.10.2013. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/> [viitattu 7.3.2014].

Remmenick, L. 2002. Transnational community in the making: Russian-Jewish immigrants of the 1990's in Israel. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 28: 3.

Rotkirch, A. 2007. Venäläiset perheet murroksessa. Teoksessa: Korhonen, E. (toim.) 2007. Venäläiset perheet ja seksuaalisuus murroksessa. Helsinki: Väestöliitto, s. 8–15.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. 1. painos. Helsinki: WSOYpro.

Saari, M. 2013. Maahanmuuttajakeskittymiä on muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla. Hyvinvointikatsaus 3/2013. Päivitetty 9.12.2013. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa: http://www.tilastokeskus.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_008.html [viitattu 12.3.2014].

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopiston julkaisu. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf> [viitattu 12.3.2014].

Siitonen, J. & Robinson, H. 2001. Pohdintaa voimaantumisesta. Kotilo ry:n julkaisu. Saatavissa: <http://www.voimaantuvasuomi.org/sirob.pdf> [viitattu 12.3.2014].

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2013. Maan sisäinen liikkuvuus ja siirtolaisuus 2000–2012. Maahanmuuttoa viime vuotta selvästi enemmän. Muuttoliike. Päivitetty 26.4.2013. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa: http://www.tilastokeskus.fi/til/muutl/2012/muutl_2012_2013-04-26_tie_001_fi.html [viitattu 12.3.2014].

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2013. Suurimmat vieraskieliset ryhmät 2002 ja 2012. Väestörakenne. Päivitetty 22.3.2013. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa: https://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2012/vaerak_2012_2013-03-22_kuv_002_fi.html [viitattu 18.3.2014].

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2013. Ulkomaisten kansalaiset. Väestönmuutokset. Päivitetty 22.3.2013. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestonmuutokset [viitattu 12.3.2014].

Tilastokeskus. 2012. Suurimmat ulkomaista syntyperää olevat ryhmät Suomen väestössä 31.12.2012. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa: https://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_kuv_003_fi.html [viitattu 12.3.2014].

Tilastokeskus. 2014. Vuoden 2013 väkiluvun kasvusta vieraskielisten osuus 90 prosenttia. Väestörakenne. Päivitetty 21.3.2014. Tilastokeskuksen internetsivut. Saatavissa: https://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tie_001_fi.html [viitattu 25.3.2014].

Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajana. Teoksessa: Tanskanen, I & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Turun ammattikorkeakoulu.

Törrönen, M. & Vauhkonen, T. 2007. Venäläistaustaisten lapsiperheiden arjen hyvinvointi ja elämäntyytyväisyys Suomessa. Teoksessa: Jäppinen, M., Hurtig, J. & Törrönen, M. Arjen polkuja ja kohtaamisia – Venäläistaustaiset maahanmuuttajat ja palvelujärjestelmä Kaakkois-Suomessa. EAKR-projekti. Anjalankoski: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Kotkan yksikkö ja Empathos- projekti, s. 63.

Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012 – 2015. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut. Saatavissa: https://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf [viitattu 13.3.2014].

Varhainen asioiden puuttuminen. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa: <https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/puuttuminen/> [viitattu 10.3.2014].

Veistilä, M., Heino, E., Vauhkonen, T. & Törrönen, M. 2013. Venäläistaustaisten lapsiperheiden huolen aiheet ja palvelutarpeet. Teoksessa: Heino, E., Veistilä, M. Hännikäinen, P., Vauhkonen, T. & Kärmeniemi, N. (toim.) Vastavuoroiset ja voimaantumista tukevat käytännöt perhetyön kehittämisessä. Empowerment of Families with Children. Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Kotkan yksikkö, s. 31–44. Saatavissa: http://www.helsinki.fi/palmenia/kotka/hankkeet/empowerment/pdf/Empowerment_fin.pdf [viitattu 19.3.2014].

Venäläinen tapakulttuuri – perinteitä ja nykypäivää. 2005. Helsinki: Suomi-Venäjä-Seura.

Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. 1.–3.painos. Jyväskylä: Tammi.

TYÖNTEKIJÖIDEN KIRJALLINEN SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA

HAASTATTTELUN TARKOITUS

Haastattelu liittyy ”Empowerment of Families with Children” –nimiseen hankkeeseen, jossa kehitetään ehkäisevän perhetyön käytänteitä. Haastattelun tavoitteena on saada sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden näkemykset maahanmuuttajien kanssa tehtävästä työstä kuuluviin ja kehittää ko. toimintoja.

KIRJALLINEN SUOSTUMUS:

Minulle on selvitetty yllä mainitun haastattelun tarkoitus. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että haastatteluun osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään hankkeen lopussa.

Suostun haastatteluun. Haastattelussa antamia tietoja käytetään kyseisen hankkeen tarpeisiin, opinnäytetöihin ja väitöskirjatutkimukseen. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

SOSIAALIALAN TYÖNTEKIJÖIDEN HAASTATTELU

Tässä haastattelussa kysellään kaakkoissuomalaisten sosiaalialan ammattilaisten ajatuksia työskentelystä venäläistaustaisten maahanmuuttajaperheiden kanssa Suomessa. Samanlainen kysely toteutetaan Venäjän puolella sosiaalityöntekijöille. Tulokset julkaistaan Empowerment of Families with Children –hankkeen julkaisuissa suomeksi, englanniksi ja venäjäksi vuonna 2013. Lisäksi aineistoa tullaan käyttämään Kymenlaakson Ammattikorkeakoulun opiskelijoiden opinnäytetöissä ja Helsingin yliopiston väitöskirjatutkimuksissa.

Aineistoa käsitellään täysin luottamuksellisesti, eikä yksittäisiä henkilöitä voida tunnistaa vastauksista. Teidän ei tarvitse merkitä nimeänne tai yhteystietojanne haastattelulomakkeeseen.

Asiakkaat

1. Millaisten perheiden kanssa työskentelette? *Laittakaa yleisyysjärjestykseen siten että annatte jokaiselle ryhmälle pisteet 1-5 riippuen siitä, minkälaiset perheet ovat yleisimmin teidän asiakkaina (4-5 pysyvät asiakasryhmät, 3 noin puolet asiakkaista kuuluu näihin ryhmiin, 1-2 tällaiset ryhmät ovat asiakkaina harvoin. Jos ette työskentele jonkun asiakasryhmän kanssa, laittakaa 0).*

- 1.1 perheet joissa on taloudellisia vaikeuksia,
- 1.2 monilapsiset perheet,
- 1.3 nuoret/alaikäiset perheet,
- 1.4 yksinhuoltajaperheet (äidit),
- 1.5 yksinhuoltajaperheet (isät),
- 1.6 alkoholiongelmaiset perheet,
- 1.7 huumeongelmaiset perheet,
- 1.8 sellaisten perheiden kanssa, joissa on kehitysvammaisia lapsia
- 1.9 perheet, joissa perheenjäsenellä/jäsenillä on HIV- infektio
- 1.10 maahanmuuttajaperheet
- 1.11 muut, mitkä

2. Onko perheiden kuvauksessa tai järjestyksessä eroja venäläistaustaisten maahanmuuttajaperheiden kohdalla?

2.1 Millaisia eroja?

3. Minkä perheenjäsenten kanssa pääasiassa työskentelet?

4. Millaista on hyvä sosiaalialan asiakastyö venäläistaustaisten maahanmuuttajaperheiden kanssa?

Tavoitteet

5. Mitä perustavoitteita pyrit saavuttamaan asiakastyössä?

5.1. _____

5.2. _____

5.3. _____

5.4. _____

5.5. _____

6. Minkälaiset tekijät (organisatoriset, lainsäädännölliset, psykologiset, taloudelliset, kulttuuriset jne.) estävät kokemuksenne mukaan näiden tavoitteiden toteutumista?

6.1. _____

6.2. _____

6.3. _____

6.4. _____

6.5. _____

7. Millaisia perheille tarkoitettuja sosiaalisen tuen muotoja pitäisi mielestänne kehittää ensisijaisesti?

7.1. _____

7.2. _____

7.3. _____

7.4. _____

7.5. _____

Menetelmät

8. Millaisia menetelmiä käytät perhetyössä venäläistaustaisten maahanmuuttajaperheiden kanssa?

Numeroikaa vaihtoehdot sarakkeista A, sitten B ja C seuraavan skaalan mukaisesti:

1 – käytän kaikissa tai lähes kaikissa tapauksissa

2 – käytän useimmissa tapauksissa

3 – käytän noin puolessa tapauksista

4 – käytän alle puolessa tapauksista

5 – käytän harvoin tai en koskaan

Menetelmät	A. Vanhempien kanssa	B. Lasten kanssa	C. Samanaikaisesti koko perheen kanssa
------------	----------------------	------------------	--

1. diagnostinen haastattelu / tilannearviointi			
2. erityiset menetelmät tilanteen arvioimiseksi. Tarkentaa minkälaiset (skaalat, lomakkeet jne.)			
3. elämänkulun tarkasteluun liittyvät menetelmät			
4. suunnitelman laatiminen asiakkaan kanssa			
5. kotikäynti			
6. tavoitekeskustelu			
7. taloudelliset tukitoimet			
8. dokumentointi			
9. henkilökohtainen konsultaatio, tiedon välittäminen			
10. lakineuvonta			
11. yksilökohtainen psykoterapia			
12. sosiaalinen ja kasvatuksellinen tuki arjen tilanteissa			
13. käyttäytymisen korjaaminen / palautekeskustelu			
14. myönteisen käyttäytymisen tukeminen / voimavaroistava keskustelu			
15. kriisityö			
16. kouluttaminen			
17. lapsen sijoittaminen perheen ulkopuolelle ja siihen liittyvät järjestelyt			
18. varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, opastus hoidossa ja vuorovaikutuksessa, esim. hieronta, tunnesiteen ylläpitäminen jne.			
19. työntekijän vetämä ryhmätoiminta/ ryhmäterapia			
20. suhteiden roolikartta			
21. perhekonferenssit/tapaamiset koko perheen kanssa			
22. vekostoterapia/läheisneuvonpito			
23. toiminnalliset menetelmät/urheilu, taide, musiikki			
24. vertaistukiryhmien järjestäminen			
25. vanhempainkoulu/perhevalmennus, roolipelit			
26. perheen sosiaalisen verkoston kehittäminen, verkostotyöskentely			
27. vapaa-ajan toiminnan järjestäminen			
28. perhekerhotyö			
29. perheleirit			
30. nuoren itsenäistymisen tukeminen, käytännön asioissa auttaminen vanhempien luota pois muuttaessa			
28. kielen oppimiseen liittyvät menetelmät			
29. kielen ymmärtämiseen liittyvät menetelmät			
30. kulttuurin ymmärtämiseen liittyvät menetelmät			
31. muut, mitkä?			

Perheen voimaantumisen tukeminen**9. Mihin resursseihin nojaatte työssänne asiakkaiden/perheiden kanssa?**

- 9.1. _____
- 9.2. _____
- 9.3. _____
- 9.4. _____
- 9.5. _____

10. Mitä ylimääräisiä resursseja tulisi kehittää, jotta perheen voimavaroja voitaisiin tukea tehokkaammin?

- 10.1. _____
- 10.2. _____
- 10.3. _____
- 10.4. _____
- 10.5. _____

11. Mitä asiakasperheen omia voimavaroja tulisi kokemuksenne mukaan kehittää, jotta voidaan saavuttaa pysyvä positiivinen elämänmuutos?

- 11.1. _____
- 11.2. _____
- 11.3. _____
- 11.4. _____
- 11.5. _____

12. Käytättekö perheen voimavarojen tukemiseen tähtääviä menetelmiä työssänne?**Kyllä****Ei****13. Jos kyllä, millaisia?**

14. Jos ette, miksi?

15. Millaisia perhetyön menetelmiä, jotka suuntutuvat perheen aktivoimiseen, pitäisi mielestänne kehittää ensisijaisesti?

- 15.1. _____
- 15.2. _____
- 15.3. _____

16. Onko teillä tarpeeksi taitoja ja tietoja sosiaalialan työmenetelmistä asiakkaan aktivointiin, voimaantumisen tukemiseen tai vaikeiden tilanteiden itsenäiseen selvittämiseen liittyvien taitojen lisäämiseen?

16.1 Kyllä, minulla on tarpeeksi

16.2 Kyllä, mutta tunnen tarvitsevani lisää harjoitusta ja tietoa – mihin/mistä?

16.3 Ei, minulla ei ole tarpeeksi tietoa, mutta haluaisin oppia uusia menetelmiä (mikäli mahdollista, kertokaa mitä) _____

16.4 Ei, minulla ei ole tarpeeksi tietoa, enkä koe tarvetta uusien menetelmien opettelemiseen _____

17. Mitkä tekijät estävät mielestänne perheiden voimaantumista ja itsenäistymistä? (pisteytä 0-10 portaisella järjestelmällä, jolloin 10 on suuressa määrin, 0 tällaisten syiden puuttuminen), ja mikäli mahdollista kertokaa konkreettisia esimerkkejä muista mahdollisista syistä.

17.1.lakisääteiset _____

17.2 organisaatioon liittyvät _____

17.3.psykologiset _____

17.4.taloudelliset _____

17.5.sosiokulttuuriset _____

17.6. muut syyt. Mitkä? _____

18. Tiedättekö mitä empowerment tarkoittaa sosiaalialan työssä?

Kyllä En

Jos tiedätte, selitättekö sen _____

Organisaatio

19. Tunnetteko, saavanne organisaatioltanne tarpeeksi tukea perhetyön toteuttamiseen?

Kyllä Ei En osaa sanoa

20. Kuvaavatko alla olevat kuvaukset todellista tilannetta organisaatiossasi?

1 – Olen täysin samaa mieltä; 2 – Olen samaa mieltä; 3 – Olen mieluummin samaa, kun eri mieltä; 4 – Olen mieluummin eri mieltä kun samaa mieltä; 5 – Olen eri mieltä; 6 – Olen täysin eri mieltä

Tavoitteet ovat selkeät: organisaation tavoitteet ovat täysin selkeät, työntekijät ymmärtävät organisaation prioriteetit, jokaisen työntekijän rooli on määritelty _____

Avainarvot: ammatilliset arvot ovat korostettuja (omistautuneisuus työlle, vastavuoroinen kunnioitus ja luottamus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, vastuullisuus), onnistumisen kokemukset, jotka liittyvät tehdyn työn hyödyllisyyteen ja välttämättömyyteen _____

Visio on hyvin muotoiltu: organisaation vahva filosofia yhdistää työntekijöitä. Missio on muotoiltu ja työntekijät ovat tietoisia siitä _____

Motivaatiota rohkaistaan: oikeudenmukaiset ja joustavat järjestelmät mahdollistavat työntekijöiden palkitsemisen ja uralla etenemisen, ammatilliset ansiot tunnustetaan. Työmotivaatio on korkea ja työntekijät ovat omistautuneita organisaatiolle _____

Rakenne on tehokas: työntekijöiden vastuut ja toiminnot ovat joustavia, työnteko on hyvin organisoitu ja työn arvioinnin kriteerit ovat työntekijöille selviä, työntekijöillä on kaikki tarvittava tieto ja resurssit työn suorittamiseen _____

Sovinnollisuus ja yhteisöllisyys: organisaatiossa on näkyvillä osallistumisen ja yhteistyön ilmapiiri, ja kaikki työntekijät tuntevat kuuluvansa työyhteisöön, erimielisyydet ratkaistaan hyväksyttävällä tavalla, eri osastot työskentelevät yhdessä ja auttavat toisiaan työtehtävien menestykselliseksi suorittamiseksi _____

Asiakaslähtöinen orientaatio: asiakkaat ovat huomion keskipisteenä, asiakkaiden ja työntekijöiden välillä muodostuvat ystävälliset ja kunnioittavat suhteet, asiakkaan mielipide otetaan huomioon ja hänen mielipiteensä vaikuttaa päätöksentekoon _____

Ammatillisesti kehitytään: on orientoiduttu päteviin ja pystyviin työntekijöihin, pätevyyttä nostetaan jatkuvasti eri tavoin (esim. osallistuminen seminaareihin ja konferensseihin), inhimillisen pääoman aktivisaatio, työntekijöiden itsenäisen toiminnan kehittäminen, vastoinikäymiset otetaan vastaan kehitysmahdollisuuksina _____

Innovatiivinen toiminta: työssä käytettävät menetelmät vastaavat nykyajan vaatimuksia, ideointi ja aloitteellisuus ovat tervetulleita, käytettyjä metodeja uudistetaan ja uusia metodeja otetaan käyttöön, organisaatio on joustava ja valmis muuttumiseen ja innovaatioihin _____

Vuorovaikutus on tehokasta: avoimet tiedon välityksen kanavat, hienotunteinen ja toimiva palautteen anto johtajiston ja työntekijöiden välillä, eri tason työntekijät osallistuvat päätöksentekoon, ja heillä on tarvittaessa mahdollisuus ottaa yhteyttä ylempään johtoon _____

Työ on tuloksellista: Asetettujen tavoitteiden saavuttaminen, tehokas organisaation resurssien käyttö, työn laadun huomiointi _____

Johtaminen on inspiroivaa: Esimiehen johtamistyyli tuottaa hyötyä ja on tehokas, esimies toimii ammatillisena esimerkkinä työntekijöilleen, esimiehellä on uusia ideoita, hän auttaa ja tukee työntekijöitä, esimiehen käyttäytyminen on organisaation tavoitteiden ja arvojen mukaista _____.

Työnne

21. Mikä tuottaa teille suurinta iloa ja tyytyväisyyttä käytännön sosiaalialan työssä?

22. Mikä herättää teissä negatiivisia tunteita?

23. Oletko tyytyväinen nykyiseen työhösi?

- 23.1 olen täysin tyytyväinen työskentelyyn sosiaalityön parissa
23.2 todennäköisesti pidän työskentelystä sosiaalityön parissa
23.3 todennäköisesti en ole tyytyväinen työskentelyyn sosiaalityön parissa
23.4 en ole ollenkaan tyytyväinen työhöni
23.5 en osaa sanoa

24. Aiotko työskennellä sosiaaalialalla tulevaisuudessa?

- 24.1 Kyllä
24.2 En
24.3 En osaa sanoa

Taustatiedot

Sukupuoli _____

Ikä _____

Tehtävä _____

Aiemmat tehtävät/työkokemus sosiaaalialalla _____

Aiemmat tehtävät/työkokemus perheiden ja lasten parissa tehtävästä työstä _____

Koulutus

Ylempi korkeakoulututkinto. Mikä? _____

Alempi korkeakoulututkinto. Mikä? _____

Keskiasteen koulutus. Mikä? _____

Onko teillä sosiaalian lisäkoulutusta?

Kyllä Ei

Jos kyllä, minkälaista (kurssit, koulutukset jne.)? _____

Lisätiedot (itsestänne, sosiaalityöstä, ongelmista jne.)

Kiitos osallistumisestanne tutkimukseen!